

Kalaallit Nunaannut kræfti pillugu pilersaarut

Peqqissutsimut Attaveqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, UKA 2013/24

Imarisai

Imarisai	2
Eqikkaaneq	3
1. Kræfti pillugu pilersaarutip anguniagai pingaartitaalu	8
2. Ullumikkut pinaveersaartitsinerup siunissami kræftip akiorniarneqarnissaa tunngavilissavaa	12
3. Siunissami kræftimik paasiniaalluni misissuinermut pilersaarutit	22
4. Nappaammik suussusersiortaatsmut aamma kræftertup suliarineqarnerani pilattaanissamut nakorsaasiisarnissamullu pilersaarutit	30
5. Napparsimasut ingerlarngat, atuisut akuutinneqarnissaat paasissutissiisarnerlu pillugit pilersaarutit	40
6. Nappaammik suussusersiunerme, sulisutigut, atortutigut illuutigullu pisariaqartitat	44
7. Inuuniarnikkut pisariaqartitat piginnaangorsaaqqinnerlu	48
8. Anniaatinik nipaallisaaneq pillugu suliniutit, piartortunik paaqqutarinnerneq anniaateqarnernilu katsorsaaneq pillugit pilersaarutit	52
9. Ilinniartitaaneq, ilisimatuutut misissuineq aamma Kræftimut tunngasunik paasissutissat suliniutinillu naliliineq	55
10. Kræfti pillugu pilersaarutip aningaasaqarnikkut kinguneqaatissaasa naliliivigineqarnerat	60

Eqikkaaneq

2009-mi Inatsisartut isumaqatigiillutik Naalakkersuisut peqquaasut siullermik 2011-mi kræfti pillugu nassuiaasi-ussasut aappaattullu inaarutaasumik 2013 nallertinnagu kræfti pillugu pilersaarusiortoqassasooq. Kræfti pillugu pilersaarut kingusinnerpaamik 2013-mi. Kræfti pillugu pilersaarut 2013-mut siunnersuut, pingaarnertut Nuna tamakkerlugu Peqqissutsimut periusissiamut pilersaarutip ilaatut ilaassaaq, 2014-mi saqqummiunneqassalluni.

Kræfti pillugu pilersaarut 2013-mut siunnersuut pitsaanerpaamik suliamut tunngaveqarluni naliliiffineqarpoq. Siunnersuut tamakkiisumik aningaasalersorneqanngilaq taamaattumillu aallartinneqarnissaa sioqqullugu siunnersuutip imarisaanut isumalluutitigullu pisariaqartitanut naalakkersuinikkut isummerfigineqartariaqarput.

“Pitsaanerpaamik kræftimik katsorsaaneq” pissutsit pingasut naliliiffinerisigut paasineqassaaq: Aningaasaqarneq, periarfissaqarnissaaq pitsaassuserlu, kisiannili *“peqqinnissakkut neqeroorutit pitsaassusiat periarfissallu nunani killerni nalinginnaasuusooq, tassaanngilaq kalaallit peqqinnissaqarfianni piviusorsioortumik tunngavitinneqartussaaq”*. Kræfti pillugu pilersaarummi oqaatigineqarpoq iliuuseqarnissamat pisariaqarnerpaaq imaappoq neqeroorummi pingaarnerpaaq. Kræfti pillugu pilersaarummi suliniutini ilaatigut sunniutaasussat ilimagineqartut aallaavigalugit, ilaatigullu peqqinnissaaq aallaavigalugu assigiissaarinissaaq aallaavigalugu kaammattututigineqarpoq aningaasanik atuinerup pitsaassutsillu akornanni pitsaanerulersitsinissamik kissaateqarneq.

Kræfti pillugu pilersaarut 2013-ip siunniuppaa:

- *Pinaveersaartitsinerup nukittorsarneqarnissaa, siusissukkat nappaammik suussusersiisarnissaa, nappaatip ingerlarnga, piginnaanngorsaaneq, anniaatinik nipaallisaaneq nappaateqartullu suleqatiginerat.*
- *Pilattaasartumut ataatsimut katsorsaanerit amerlassusissaat pillugu nunat tamalaat kaammattuutaanut naleqqussakkat aallaavigalugit qularnaarinissaaq.*
- *Pisariaqarfiaatigut Kalaallit Nunaanni nakorsaait atorlugit katsorsaanerup qularnaarneqarnissaa.*

Tamatumunnga peqatigitillugu kræfti pillugu immikkoortut anguniagassat suliarineqarnissaat periarfissaqanngilaq, taamaattumik nalilerneqarpoq immikkoortukkuutaarinikkut pilersaarutip siulliup (ukiuni marlunni), piffissap aappaanni (ukiuni pingasuni) imaluunniit piffissap pingajuanni (ukiuni arfineq-pingasuni) immikkut suliarineqartariaqassanersut.

Kræfti pillugu pilersaarummut piffissaliussanut pingasunut suliniutissanut takussutissiaq

<i>Suliniut</i>	<i>Piffissaaq si- ulleg</i>	<i>Piffissat aappaat</i>	<i>Piffissat pingajuat</i>
<i>KRAM-imi pingaarnertit sallertut pinaveersaartitsinissat</i>	<i>+, Inuunerittamit isumagineqassapput</i>	<i>+, Inuunerittamit isumagineqassapput</i>	<i>+, Inuunerittamit isumagineqassapput</i>
<i>Tullertut pinaveersaartitsineq</i>	<i>+</i>		
<i>- Illissap paavatigut kræfteqartut misissuiffigineqarnerat</i>			
<i>- Iviangitigut kræfteqarnermik innuttaasut misissuiffigineqarnerat</i>	<i>-</i>	<i>Naliliiffigineqaqqissaat</i>	
<i>- Arnat iviangitigut kræfteqalernissamik ulorianartorsioortunut misissuiffigineqarnerat</i>	<i>+</i>	<i>+</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>

<i>suisarnermik neqeroorutit nuna- tsinnut nuunneqarnissaat</i>			
- <i>Innuttaasut inalukkakkut kræf- teqarnerannik misissuineq</i>	-	<i>Naliliiffigineqaqqissaaq</i>	
<i>Nakorsaatit arlallit atorlugit katsorsaane- rup nunatsinnut nuunneqarnissaat</i>	+	+	+
<i>Pilattaanikkut kræftimik katsorsaanerup nunatsinnut nuunneqarnissaat</i>	(+)	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
- <i>Iviangikkut kræfteqarnermik suus- susersiisarneq katsorsaanerlu</i>			
- <i>Inalugarsuakkut kræfteqarnermik katsorsaaneq</i>	-	(+)	+
- <i>Mannissaqarfikkut kræfteqarnermik katsorsaaneq</i>	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Napparsimasut ingerlarngat</i>	+	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Atuisut akuutinneqarnissaat</i>	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Paasissutissiineq</i>	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Suussusersiineq</i>	+	+	+
<i>Atortut sulisorisallu</i>	+	+	+
<i>Illutigut avatangiisit</i>	<i>Allanit isumagi- neqassapput</i>	<i>Anniaatit nipaallisini- neqarnissaannik pisari- aqartitsineq?</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Inuuniarnikkut pisariaqartitat</i>	-	(+)	+
<i>Piginnaanngorsaaqqiineq</i>	+	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Anniaatinik nipaallisaaneq toqujartortu- nillu paaqqutarinninneq</i>	+	+	+
<i>Anniaatinik katsorsaaneq</i>	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Ilinniartitaaneq</i>	+	+	+
<i>Ilisimatusarneq</i>	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Kræfti pillugu paasissutissat</i>	+	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Piviusunngortitsineq</i>	+	+	+
<i>Naliliineq</i>	+	+	+

Kræfti pillugu pilersaarummi suliassa qarfiit ataasiakkaat

Sallertut pinaveersaartitsineq. Pingaarnerusutut pinaveersaartitsinermit pilersaarutip suliassa qarfiit kræfteqaleriartornermut sunniuteqarnerpaajusartut pingaarnerusut isiginiarpai. Taakkua tassaapput pujortartarneq, nerisat, timimik aalatitsisarneq aalakoornartorlu. Taakkua tassaapput Inuuneritta II-p suliassa qarfiisut ittut.

Aappaattut pinaveersaartitsineq. Iviangikkut inalukkatigut innuttaasut qinnguarterlugit misissuiffigineqarnissaat. Pilersaarut innuttaasut iviangimikkut inalukkatigullu kræfteqarnerisa misissorluarneqarnissaannut periarfissanik misissueqqissaarfiusoq. Kaammattuutigineqarpoq taakkua aallarniutaasumik qinnguartaanerussanngitsut, taamaaliornissarli pilersaarutip piffissaliussap aappaanni misissuiffigineqaqqissasut. Qinnguartaanerit

taakkua atuutilersinneqarnissaat aningaasaqarnikkut annertuumik sunniuteqassapput. Qinguartaasarnerit taakkua atuutilersinneqarnissaat annertuumik aningaasaqarnikkut sulisarnikkullu akisuujussapput. *Arnat iviangikkut kræfteqalernissamut annertuumik ulorianartorsiortut qinguartarneqartarnerat.* Taakkua tassaapput arnat BRCA1-imik pinngoqqaateqartut, siornatigullu iviangimikkut kræfteqarsimasut. Kaammattuutigineqarpoq arnanik taakkuninnga qinguartaasarnerit Nuummi pisassasut danskit kaammattuinerat naapertorlugu. Tamatumani sulisorisat ilinniarsimasut qinguartaatillu pissarsiarineqarnissaat piumasaaqatigissavaa. *Inunnik inalukkatigut kræfteqalernissamut ulorianartorsiortunik qinguartaasarneq.* Pineqartunik qinguartaasarneq allannguuteqartinneqarani ingerlanneqaannassaaq.

Nappaatinik suussusersiinermi, atortunik, sulisorisanik illutanillu pisariaqartitsineq.

Kaammattuutigineqarpoq, iviangikkut kræfteqarnermik suussusersisarneq siunissami allanngortinneqassasoq, taamaalilluni pingasoriusamik misissuisarnissaq ilanngunneqartarniassammat (nakorsamit misissorneqarneq, naalaartaaneq, mammografi pisariaqartinneqarpallu biopsi). Elektronikki atorlugu toqqaannartumik timikkut misissuisarnermut akissutinut nuna tamakkerlugu danskit timikkut misissuinermut paasissutissanik katersuiffianut isersinnaaneq maannakkut pilersinneqarpoq. *Atortunik sulisorisanillu pisariaqartitsineq.* Peqqinnissaqarfik MR-scannerimik pisaqqammermat, CT-scannerimik nutaamik pilersaarutip piffissaliussap pingajuanni pisaqqammermat. Suli sulisorisanik pissarsiniar-tarnissamut sulinnartitsisarnissamullu pisariaqartitsisoqarpoq, katsorsaanerit arlallit nunatsinnut nuunneqarneranni sulisorisanik pisariaqartitsinerup isumannaarneqarnissaanut. Illutigut pisariaqartitat tunngatillugu tamanna Namminersorlutik Oqartussat Akiitsunut Aningaasaliinissamullu Iliorisaanni ilanngunneqarput.

Nakorsaatit atorlugit kræftimik katsorsaaneq. Nakorsaatit atorlugit kræftimik katsorsaanerup immikkoortuisa ilaannit nunatsinnut nuunneqarnerat iluatsilluarpoq aammalu nakorsaatit atorlugit katsorsaanerit amerlasusaat qaffiakkiartorlutik. Nakorsaatit atorlugit katsorsaaneq nunatsinnut nuunneqarnissaanut periarfissaqarluarpoq tamannalu napparsimasut pilerinarsinnaalluni, naatsorsuutigineqarpoq aningaasatigut aamma iluatsilluarsinnaalluni naak atortorissaarutinut, sulisoqarniarnermut illutigullu pisariaqartinullu pissarsiortoqassagaluartoq.

Pilattaanikkut kræftimik katsorsaaneq. Pilattaanikkut kræftimik katsorsaaneq ullumikkut qitiusumik ingerlanneqartarnissaa Nunanit tamalaanit kaammattuutigineqarpoq pilattaasartunit ukiumut arlaleriarluni suliarinnittarlutik. Ukiuni tulliuttuni qulini kinguaariit annertuumik nikerartussaassammata, siunissamut isumaliortoqarnissaa piffissanngorpoq. Pilersaarummi kaammattuutigineqarpoq, kræfteqartunik pilattaasarneq nalinginnaasooq ukiut arlallit ingerlaneranni nunanut allanut nuunneqassasooq imaluunniit kræftimik ilisimasalinnit angalaartartunit Kalaallit Nunaanni isumagineqartalissalluni.

Napparsimasut ingerlarngat, atuisut akuutinneqarnissaat paasissutissiisarnerlu. Napparsimasut ingerlarngat pitsaasooq attaveqatigiittarnermi aaqqissuussinermik pitsaasumik, attaveqatigiilluarnermik atuisullu akuutinneqarnissaannik pisariaqartitsivoq. Ataatsimoortumik elektronikimik napparsimasunik nalunaarsuiffeqarnissaq aalajangiunneqarpoq. Taassuma isumannaarsinnaavaa, katsorsaasut tamarmik napparsimasut qanoq issusiannik assigiissumik ilisimasaqartarnissaat napparsimasullu ingerlarngisa ataqatiginnerat isumannaassallugu. Qarasaasiakkut nakorsartitsisarnissaq siunissami periarfissatut pingaaruteqartut nalilernerqarpoq. Kræfti sapinngisamik piaartumik paasineqartassaaq. Kræftip ersiutai pillugit pimoorussamik paasissutissiisarnikkut pimoorussamillu paasinaasarnikkut tamanna qularnaarneqassaaq. Napparsimasooq paasissutissinneqarluartartoq tassaavoq napparsimasooq toqqissisimasooq, taamaattumik napparsimasunik paasissutissiisarneq

atuisullu akuutinneqartarneri pingaaruteqarput. Kræfteqarnerup ingerlarnga pitsaasoq napparsimasut ingerlarngisa nassuiaaserneqartarnerannik, aalajangersimasumik inunnik attaveqaateqartarnermik atuisut akuutinneqarnerisigut, assersuutigalugu Dronning Ingridip Napparsimmavissuata angerlarsimaffiullu akornanni attaveqatigiittarnikkut.

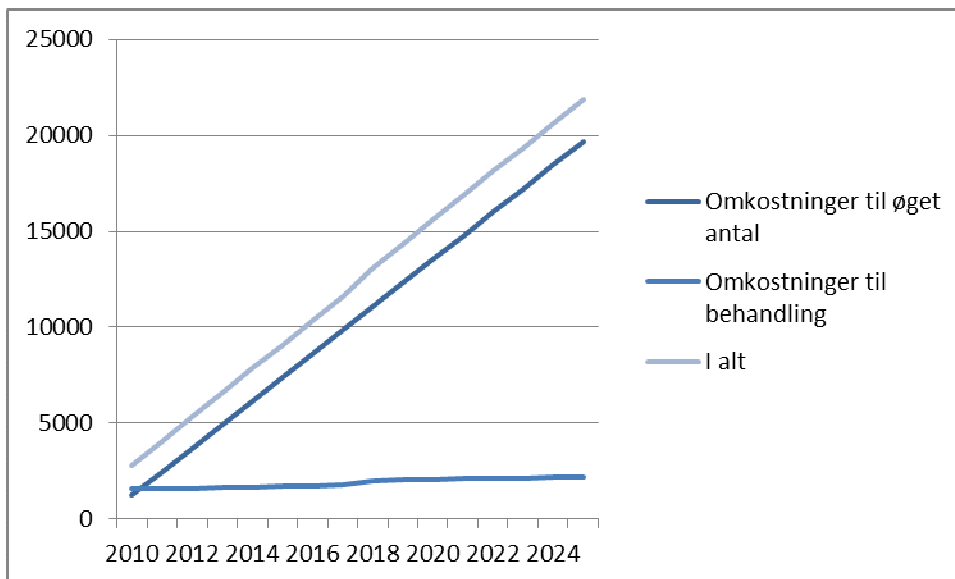
Inuuniarnikkut pisariaqartitat piginnaanngorsaaqqiinerlu. Kræftimik nappaatillit isumaginninnikkut pisariaqartitaat paasilertorumaatsuvoq assigiinngiaartuullunilu – taamatuttaaq piginnaanngorsaaqqinnissamik pisariaqartitsisarneq. Kræftimik pilersaarutip kræftimik nappaatillit inuuniarnikkut pisariaqartitaasa sukumiisumik misissuiffigineqarnissaat siunniuppaa suliaasaqarfiillu tapertariisillugit piginnaanngorsaaqqiinnissamik pimoorusinissaq – nappaammi suussusersinermi piginnaanngorsaaqqinnissaq aallartinneqartarmat. Napparsimasut tamarmik piginnaanngorsaaqqinnissamut pisariaqartitatik tamaasa pissarsiarissavaat angerlartitaanerminnilu pilersaarummik pissarsisinneqartassallutik. Ullumikkulli Kalaallit Nunaanni piginnaanngorsaaqqinnissamut pisariaqartitat naliliiffigineqarnissaannut pitsaasunik sakkussaartinneqanngillat. Tamannalu aamma isumagineqassaaq.

Anniaatinik nipaallisaaneq, toqujartortunik paaqqutarinninneq ippigusuutinillu isumaginninneq. Anniaatinik nipaallisaaneq aammalu toqujartortunik paaqqutarinninneq tassaapput ilinniakkatigut aammalu immikkoortuni tapertariisillugit suliaasaqarfiusoq – napparsimasup pisariaqartitai qitiutillugit. Kræfti pillugu pilersaarutip napparsimasut ataasiakkaat pisariaqartitaasa naliliiffigineqarnissaannut aaqqissuussaasumik ilinniakkallu tapertariisillugit ilisimasat tunngaviutinneqartut qularnaarneqarnissaat, tamatumani kommunit Namminersorlutik Oqartussallu akornanni maleruagassiornikkut isumaqatigiissusiornikkulli. Ippigisuutinik pimoorusineq tassaavoq anniaatinik nipaallisaalluni suliniutit pingaarnersaasa ilaat. Napparsimasut ippigusuutiminnik suliarineqarnerat pillugu pingaaruteqarpoq tamanna pillugu suliarineqartut paasissutissiivigilluarneqartarnissaat, ilinniagallillu qarasaasiakkut ippigusuutinik katsorsaaneq pillugu paasissutissanik nutartikkanik piartumik pissarsiarinnissinnaasarnissaat.

Ilinniartitaaneq, ilisimatusarneq, paasissutissat, piviusunngortitsineq naliliinerlu. Ullumikkut siunissamilu pisariaqartitat aallaavigalugit ilinniagaqarneq tassaavoq susassaqarfiit pingaarnersarisaat. Kræftimik ilisimatusarneq tassaassaaq ilisimatusarnermut aningaasanik agguaaassarneq aqqutigalugu tapersorneqartussaaq. Paasissutissat pimoorusanik, nakkutilliinermik, ilisimatusarnermik naliliinermillu qularnaarisinnaasut nukit-torsarneqassapput, kræftilu pillugu paasissutissat arlallit ingerlaavartumik piviusunngortinneqartassapput nalunaarusiarineqartassallutillu. Kræfti pillugu pilersaarutip pingasuusut kingorna pilersaarummi suliniutit ataasiakkaat anguneqarsimanerannut *naliliisarnissaq* pilersaarutaavoq.

Aningaasaqarnikkut sunniuteqaatissat. Soorlu oqaatigineqartoq pilersaarut tamakkiisumik aningaasalerneqanngilaq. Kræftimut pilersaarummut siunnersuut manna kræftimut tunngasuni immikkoortunut pisariaqarnerpaanut sammisinneqarpoq.

Kræftimik katsorsaaneq katorsaaneruvoq akisooq. Ullumikkuinnaq kræfteqartut amerlassusii taamatut ineriartuinnassappata tamatuma kingunerissavaa, kræfteqartunut 2025-mi peqqinnissakkut aningaasartuutitut 21,89 mio. kr.-inik akiliinerusalernisarput. Tamatumunnga ilanngunneqassapput angalanerit, uninnganerit allallu aningaasartuutit katsorsaanerit tunngassuteqartut.

Pinaveersaartitsinerup annertusinerunissaanik pilersitsissaaq, pinaveersaartitsinermilu siunissaq ungasissoq isigalugu sunniukkiartussapput. Pinaveersaartitsinerup annertusineqarneratigut, qulaarisarnerup katsorsaanerullu nunatsinnut nuunneqarnerisigut, tamatumani aningaasartuuteqarpallaanngitsumik periarfissaqarpat pingaartumillu siusinaartumik nappaammik suussusersiisarnikkut katsorsaanikkullu kiisalu piginnaanngorsaaqqinnerup annertusineratigut, siunissami peqqinnissaqarfimmi kræftimut aningaasartuutit peqqinnissakkut sunniuteqaatissat ataqatigiissumik pitsaanerulissapput.

Kræfti pillugu pilersaarummik aallartitsinissamut aningaasartuutit pilersaarutip piffissaliussami siullermi amerlanerpaamik 1,5 mio. kr.-iussapput ukiullu arfernganni annerpaaffigissallugu 14,7 mio. kr.-inik, tamatumani CT-scannerimik nutaamik pisisoqartussaassammat.

Siunnersuutit inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut kingunerisassaata natsorsorneqarnerata sapinngissamik imatut annertutigisariaqarpoq, kræftimut suliniuteqarnerup inuiaqatigiinnut iluanaarutissartai tikinneqarsinnaasariaqarlutik AI 15 suliarineqarnera aallartitsinnagu.

1. Kræfti pillugu pilersaarutip anguniagai pingaartitaalu

2009-mi Inatsisartut isumaqatigiissut Naalakkersuisut pisussaaffilerpaat 2011-mi¹ kræftimut suliassaqarfimmi nassuiaasiortoqassasoq kingornalu 2013 nallertinnagu Kræfti pillugu Pilersaarusiortoqassasoq. Kræfti pillugu pilersaarut 2013-mut siunnersuut, pingaarnertut Nuna tamakkerlugu Peqqissutsimut periusisiamut pilersaarutip ilaatut ilaassaaq, 2014-mi saqqummiunneqassalluni.

Kræfti pillugu pilersaarut 2013-ip siunniutissai:

- Pinaveersaartitsinerup nukittorsarneqarnissaa, siusinaartumik nappaammik suussusersiisarnissaaq, piginnaangorsaaqqinneq, anniaatinik nipaallisaanissaaq napparsimasumillu qanimut suleqatiginninneq.
- Nunat tamalaat kaammattuutaat naleqqussakkat naapertorlugit kræftimik katsorsaanerup qularnaarneqarnissaa – immikkut pilattaasartumut ataatsimut pilattaanerit amerlassusaat pillugu.
- Periarfissaqarpat Kalaallit Nunaanni nakorsaatinik kræftimik katsorsaanerup qularnaarneqarnissaa.

Kræfti pillugu pilersaarutip Kræfti pillugu Nassuiaatip kaammattuutai aallaavigai. Suliqaarneq suleqatigiissitalianit assigiinngisitaartunit tamanit peqataaffigineqartumik isumagineqarpoq.

Pilersaarummi kissaatigineqarsimavoq, suliniutinik kræfteqarnermik ikilisitsisinnaasunik (pinaveersaartitsinermik suliniutit) kiisalu kræftimik katsorsaanerup nalaani periarfissanik pitsaanagerusunik, assersuutigalugu nappaammik suussusersiisarnermi, katsorsaanerme paaqqutarinninnermilu, piginnaangorsaaqqinnermi ip-pigusuutinillu katsorsaanerme pitsanngorsaanissamut periarfissat (Anniaatinik nipaallisaaneq).

“Peqqinnissaqarfitsialak pitsaanerpaaq” taamaalillunilu “kræftimik pitsaanerpaamik katsorsaasarneq” pissutsit pingasut ukuusut naliliiffigineqarnerisigut paasineqassaaq: Aningaasaqarneq, piareersimaneq pitsaassuserlu, kisiannili “pitsaassuseq peqqinnissarlu pillugit neqeroorutitigut piareersimaneq nunani killerni nalinginnaasumik pitsaassusilik Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmi tunngavigissallugu piviusorsioruunngitsoq”². Siuliani tunngaviutinneqartoq aammalu aningaasaqarnerup, piareersimanagerup pitsaassutsillu akornanni tassaasimaput Kræfti pillugu Pilersaarummi kaammattuuteqarnermi tunngaviutinneqartut. Kræfti pillugu Pilersaarummi suliniutisami kaammattuutigineqarpoq imaattussanik, tamatuma sunniuteqaatissaattut ilimagisat, ilaatigut peqqinnissaqarfimmi assigiisaarinissamut kissaateqarneq kiisalu aningaasanik atuinerup sunniuteqaatissallu akornanni annertusaarisoqarnissaa.

Kræfti pillugu Pilersaarummi nalinginnaasumik pingaartinniarneqarpoq suliassaqarfiit nukittorsarneqarnissaat, tamatumani pitsaanerulernissatsinnut tunngavissavut pitsaanerpaajutissallugit. Tamatumani pingaartumik kræftimik akiuiniarnermi annikitsumik teknologiit ilaat pineqarput, imaappoq pinaveersaartitsineq, siusinaartumik nappaammik suussusersiisarneq, napparsimasut ingerlarngat, atuisut akuutinneqartarnerat, pigin-

¹Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik. Kræfti pillugu nassuiaat 2011. Namminersorlutik Oqartussat, 2011.

²DELOITTE 2010. Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik – siunissami unammilligassat. Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfimmi Aningaasaqarneq aqqissuussaaniikkullu misissueqqissaarneq. Nuuk: Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, Namminersorlutik Oqartussat.

naangorsaaneq anniaatinillu nipaallisaaneq kiisalu napparsimasup taassumalu ilaquataasa akornanni, suliasaqarfii akornanni maanilu nunami nunanilu allani katsorsaaviit akornanni suleqatigiinneq.

Peqatigitillugu kræftimik katsorsaassaagut nunat tamalaat kaammattuutaanut naleqqussakkat naapertorlugit. Kræfti pillugu Pilersaarummi nunat tamalaat kaammattuutaat taaneqarpat taakkua tassaapput, nunat tamalaat ilisimatusarnerat aallaavigalugu suliarineqarsimasut suliassaqarfimmilu "iliuutsit pitsaanerpaat" aallaavigalugit suliarineqarsimasut – kalaallit nunaanni pissutsinut immikkut ittunut naleqqussakkat. Taamaalilluni taakkua Danmarkimit, EU-miit nunaniluunniit allani kattuffinnit kaammattuutinit tunngaveqarsinnaapput.

Nunat tamalaat kaammattuutaat aallaavigalugit kræftimik katsorsaaneq nakorsaaitigut pilattaanikkullu kræftimik katsorsaanermit assigiinggiaartuupput. Nakorsaaitigut nutaamik katsorsaanerup kingunerissavaa, pisariaqarfiaatigut nakorsaaitigut kræftimik katsorsaanerup nunatsinnut nuunneqarnissaa, kræftimillu pilattaanermit tunngatillugu tamatuma kingunerissavaa, pilattaalluni kræftimik katsorsaanerup ilaata naleqqussarneqarnissaa, tamatumani inuit arlaqarnerusut nunani allani suliarineqartalernissaat. Tamatumunnga tunngaviutinneqarpoq, nunani tamalaani misilittakkat paasinarsisimmassuk nappaatillit uumaannartarnissaasa pitsanngoriartarnerat paasineqarsimammat, tamatumani kræftimik katsorsaanerup ilaa teknikkeqarnerusoq, assersuutigalugu kræftimik pilattaasarneq, immikkut ilisimasalinnit isumagineqartalissappat inunnullu ikittunnguanut ataatsimoortilerlugu, taamaalilluni pilattaasartoq ataaseq ukiumut kræftimik amerlasuunik suliarinnittalersinnaaqullugu.

Kræfti pillugu Pilersaarummi immikkut anguniagassat tassaapput:

- Nutaamik kræfteqalersartut ikilisinneqarnissaat.
- Siusinaartumik kræftimillu pileriartortumut kræfteqarnermik paasiniaasarnissaq.
- Isumannaassallugu, inuit kræfteqarnermik malunnaatillit, piaartumik eqqortumillu nappaataannik suussusersiisarnissaq.
- Kræftimik nappaatillit katsorsartinnissamut neqeroorfigineqartarnissaat.
- Kræftimik nappaatillit, nappaamminnik katsorsarneqarsinnaanngitsut, inuunerisa sivitsorneqarnissaannik katsorsartinnissamut neqeroorfigineqartarnissaat, tamanna nappaatilimmu pingaarteqartinneqassagualarpat.
- Inuttut ataasiakkaanut pisariaqartitat aallaavigalugit kræftimik nappaatillit piginnaangorsaaqqinnissamik neqeroorfigineqartarnissaat.
- Kræftimik nappaatilinnut, katsorsarneqarsinnaanngitsunut (anniarnnerisa annikinnerulernissaat anguniarlugu) imaluunniit inuunermik sivitsuinissamut katsorsartinnissamut, anniaatinik nipaallisaanissamut neqerooruteqartoqartarnissaa.
- Pisariaqanngitsumik utaqqisitsinani nunani tamalaanit qaffasitsigisumik ataatsimoortumik aqqisuulluakkamik kræftimik nappaatillit neqeroorfigineqartarnissaat.
- Nappaatip ingerlarngani nappaatillit naliliisarnissaannik pimoorussinissaanillu akuutinneqartarnissaat, tamatumani iliuusissatut pingaartutut, qularnaassallugulu, peqqinnissakkut sulisorisat nappaatilimmik suleqateqartarnissaat, nappaatillip inuttut nammineertuunera aallaavigalugu.

1.1. "Kalaallit Nunaannut kræfti pillugu Pilersaarut 2013"-ip piviusunngortinneqarnissaa

Kræfti pillugu Pilersaaruttip anguniagassaasa ilaat ataatsimoortillugit suliarissallugit periarfissaqanngilaq, taamaattumik anguniagasanut tamanut naliliisoqarpoq, pilersaarummut piffissaliussamut atatsimut imaluunniit piffissaliussanut arlalinnut: anguniagaanni siullermi (ukiut marluk), piffissaliussap aappaanni (ukiut pingasut) imaluunniit piffissaliussap pingajuanni (ukiut arfineq-pingasut) immikkut suliarineqartariaqannginnersut. Peqatigitillugu pilersaarutigineqarpoq piffissani tamani anguniakkat anguneqarnissaannut naliliisoqartarnissaa.

Ataani allaqqasumi takussutissiami takuneqarsinnaavoq Kræfti pillugu Pilersaarummut suliniutissat qanorlu iliornikkut suliniutip piffissami sumi aallartinneqarnissaat pillugit siunnersuutit. Erseqqinnerusumik ataasiakkaat qanoq inneri kapitalinut ataasiakkaanut innersuussutigineqarput.

Kræfti pillugu pilersaarummut piffissaliussanut pingasunut suliniutissanut takussutissiaq

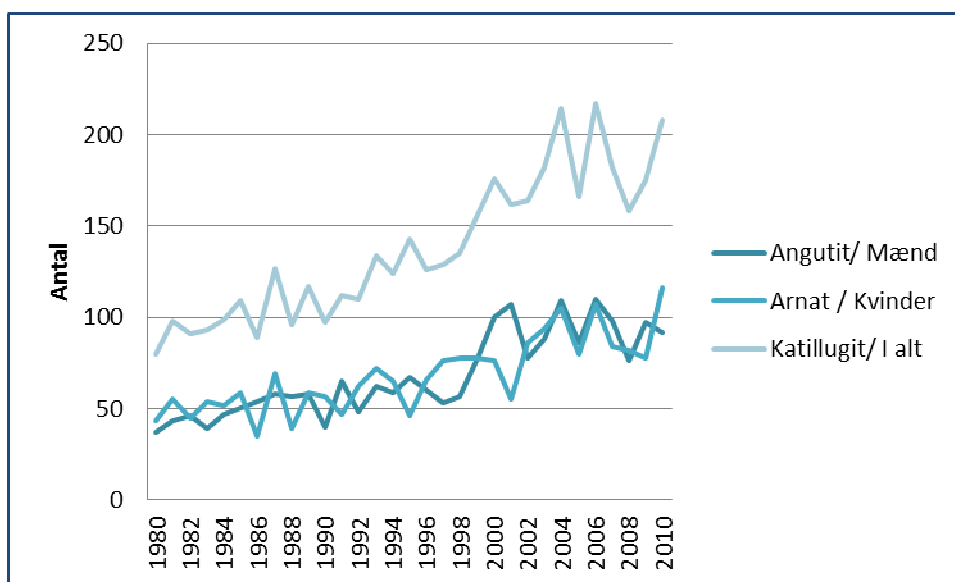
<i>Suliniut</i>	<i>Piffissaq siulleg</i>	<i>Piffissat aappaat</i>	<i>Piffissat pingajuat</i>
KRAM-imi pingarnerit sallertut pinaveersaartitsinissat	<i>+, Inuunerittamit isumagineqassapput</i>	<i>+, Inuunerittamit isumagineqassapput</i>	<i>+, Inuunerittamit isumagineqassapput</i>
Tullertut pinaveersaartitsineq	<i>+</i>		
- <i>Illissap paavatigut kræfteqartut misissuiffigineqarnerat</i>			
- <i>Iviangitigut kræfteqarnermik innuttaasut misissuiffigineqarnerat</i>	<i>-</i>	<i>Naliliiffigineqaqqissaaq</i>	
- <i>Arnat iviangitigut kræfteqalernisamik ulorianartorsiortunut misissuisarnermik neqeroorutit nunatsinnut nuunneqarnissaat</i>	<i>+</i>	<i>+</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
- <i>Innuttaasut inalukkakkut kræfteqarnerannik misissuineq</i>	<i>-</i>	<i>Naliliiffigineqaqqissaaq</i>	
Nakorsaait arlallit atorlugit katsorsaanerup nunatsinnut nuunneqarnissaat	<i>+</i>	<i>+</i>	<i>+</i>
Pilattaanikkut kræftimik katsorsaanerup nunatsinnut nuunneqarnissaa	<i>(+)</i>	<i>+</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
- <i>Iviangikkut kræfteqarnermik sussusersiisarneq katsorsaanerlu</i>			
- <i>Inalugarsuakkut kræfteqarnermik katsorsaaneq</i>	<i>-</i>	<i>(+)</i>	<i>+</i>
- <i>Mannissaqarfikkut kræfteqarnermik katsorsaaneq</i>	<i>+</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
Napparsimasut ingerlarnat	<i>+</i>	<i>+</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
Atuisut akuutinneqarnissaat	<i>+</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
Paasissutissiineq	<i>+</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>

		<i>saaq</i>	
<i>Suussusersiineq</i>	+	+	+
<i>Atortut sulisorisallu</i>	+	+	+
<i>Illutigut avatangiisit</i>	<i>Allanit isumagineqas-sapput</i>	<i>Anniaatit nipaallisineqarnissaannik pisariaqartitsineq?</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Inuuniarnikkut pisariaqartitat</i>	-	(+)	+
<i>Piginnaangorsaaqqiineq</i>	+	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Anniaatinik nipaallisaaneq toqujartortunillu paaqutarinninneq</i>	+	+	+
<i>Anniaatinik katsorsaaneq</i>	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Ilinniartitaaneq</i>	+	+	+
<i>Ilisimatusarneq</i>	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Kræfti pillugu paasissutissat</i>	+	+	<i>Ingerlateqqinneqassaaq</i>
<i>Piviusunngortitsineq</i>	+	+	+
<i>Naliliineq</i>	+	+	+

Takussutissiaq 1.1. Kræfti pillugu Pilersaarummi suliniutit piffissaliussat pingasut takussuserneqarnerat

2. Ullumikkut pinaveersaartitsinerup siunissami kræftip akiorniarneqar-nissaa tunngavilissavaa

Innuttaasuni kræfteqalersartut nutaat ukiumut (pisoqartassaaq) amerliartorput. Aggvaqatigiissillugu inuusarnerup sivitsoriartornerani amerlanerit inuunerminni kræfteqalersartut amerliartussapput, utoqqaliartornermimi kræfteqalernissamat ulorianaat annertusiartortarmat. Aggvaqatigiissillugulu inuusartut amerliartornerat naatørsuinermut ilanngunneqarpat, taava kræfteqalersartut amerlassusiat qaffakkiartussaaq.

Takussutissiaq 2.1. 1980-imiit 2010-mut kræfteqalersartut amerlassusiat (naatørsuinermi kræfteqalериartorta nerit amerlassusii ilanngunneqanngillat).

Kræfteqalersartut amerliartornerisa kinguneraa, ukiut 30-t matuma siornamut sanilliullugu peqqinnissaqarfik ullumikkut kræfteqartunik marloriaammik amerlanerusunik katsorsaasalernera (takuuk takussutissiaq 2.1). Piffissaq 1980-imiit 2010-mut tamakkerlugu takugaanni, kræfteqalersartut aggvaqatigiissillugu amerleriaataat ukiumut sisamaapput. Qaffakkiartorneq tamanna ingerlaannassagunarpoq, ineriartornerup mumisinneqarnissaanut pimoorusamik iliuuseqanngikkutta (aamma takuuk kapitali 10). Tamatuma annertunerusumik pinaveersaartitsinerup pingaassusia erseqqissaavigaa.

2.1 Pingaarnertut kræftimik pinaveersaartitsineq

Pingaarnertut pinaveersaartitsineq: suliniutit kræfteqalinnginnissamik siunertaqartut.

Kalaallit Nunaanni kræfteqartartut tamakkerlugit 50%tii pinaveersaartinneqarsinnaasut³ Nunatsinni Nakorsaaneqarfik isumaqarpoq. Pinaveersaartitsineq tassaavoq sivirusumik ingerlanneqartartoq, pinaveersaartitsillunilu suliniuteqarnermi angusat ukiut arlallit aatsaat qaangiukkaangata pissarsiarineqarsinnaapput. Pujortartarneq, aalakoornartoq, timimik aalatitsisannginneq, nerisat, tamatumunnga ilanngullugu pualavallaarneq, ataatsimut KRAM-imi pissutaatinneqarlutik taaneqartartut, tassaapput kræfteqalernissap pinaveersaartinneqarnissaanut ilippanaateqartut. Tamatuma saniatigut niuarsiaqqat aqqaneq-marluk missaannik ukioqartut tamarmik Kingua-

³ Nunatsinni Nakorsaaneqarfik. Ukiumoortumik Nalunaarusiaq 2009. Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, 2010

assiutitigut tunillatsinnissamut Humant Papillomavirusimut (HPV) akiuussuserneqarnissamut neqeroorfigineqartarput, illissakkut kræfteqalernissamut illersuutaasussamik.

Inuuneritta II-mi nuna tamakkerlugu pinaveersaartitsinermut suliniarneq 2013-miit sinaakkuserneqassaaq. Kræfti pinaveersaartinniarlugu periarfissat ilaat Inuuneritta II-mi sammineqareerput, pilersaarummi suliasaqarfii ukkanneqarmata, kræfimik pinaveersaartitsinissamut ilippanaateqarnerpaammata, matumani ilanngullugit aalakoornartumik ikiaroornartumillu atonerluisarneq, tupatortarneq, nerisat timimillu aalatitsisarneq⁴.

Pinaveersaartitsineq akissaaffiuvoq agguataagaasoq. Kommunit innuttaasunut sammititamik pinaveersaartitsisarneq akisussaaffigaat, peqqinnissaqarfiullu napparsimasunut sammitillugu pinaveersaartitsisarneq akisussaaffigalugu. Peqqinnissaqarfiup suliniuteqarneri 2010-2011-miit illoqarfinni ataasiakkaani inuunermi pissutsinut nakorsiartarfinit pisimapput. Peqqinnissaqarfimmi peqqinnissap siuarsarneqarnissaanut, pinaveersaartitsinermut qaangeruminaatsumillu nappaatit pinaveersaartinneqarnissaanik sulinermut Inuunermi pissutsinut nakorsiartarfik periaatsip pitsaassusianut isumaagaavoq.

Kræfti pillugu nassuiaatip pingaarnertut pinaveersaartitsinissamut kaammattuutai tassaapput:

Nalinginnaasumik suliniutit;

- *Soqutigisaqaqatigiit allat suleqatigalugit paaqqinnittarfinni, atuarfinni, ilinniarfeqarfinni pisariaqarpallu suliffeqarfinni peqqinnissaq pillugu ingerlatsinissat piviusunnortinneqarnissaannut iloriusissamik suliaqarnissaq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.*
- *Soqutigisaqaqatigiit allat suleqatigalugit atuarfinni peqqinnissaq pillugu atuartitsisarnerni piginnaangorsaanissaq siunertarlugu ilinniartitsisunnortinniarfinni peqqinnissaq pillugu atuartitsisarnissamut periusissamik suliaqarnissaq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.*
- *Peqqinnissaqarfimmi sulisorisanut pinaveersaartitsinermut ilinniaqqinnissaannut iloriusissamik suliaqarnissaq, tamatuma saniatigut kaammattuutininik katsorsaariaatsinik pitsaasunik aammalu suliniutinik nakutilliineq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.*

Tupa/pujortartarneq:

- *Pineqartumik misissueqqissaarneq suliniutissanillu siunnersuuteqarneq, tassunga ilanngullugit tupanut akileraarutit qaffanneqarnissaat, aningaasanik pujortassaarniartunut pinaveersaartitsinermullu atugasamik immikkoortitsineq, inunnut 18-it inorlugit ukiulinnut tuniniaanissamillu pilerisaarinnermullu malittarisassat malinneqarnerisa qulakkeerneri aammalu tupanik nioqutissiat puuni annerusumik/allaaneruserumik paasisitsiniaanerit. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.*
- *Innuttaasunut pujortartarunnaarnissamik ikiuinissamut ersarinnerusunik assigiinngiaarnerusunillu neqerooruserneqarnissamut pilersaaruserneq, tassunga ilanngullugu piffinni periarfissamik qulakkeerinnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.*

Timip aalatinnera:

---

⁴ Namminersorlutik Oqartussat. Inuuneritta 2013-2019. Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik 2012.

- *Soqutigisaqaqatigiit allat suleqatigalugit timip aalatinnerunissaanik nuna tamakkerlugu iliuusissat pilersaarusionerq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigineqartuni ilinniarfinnilu timip aalatinnerulernissaanik pisariaqartitsineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutisartaasalu misissoqqissaarneri.*

Nerisat oqimaappallaarnerlu:

- *Soqutiginnittut allat suleqatigalugit nerisassat peqqinnartut pissarsiariuminarnerulernissaannut periarfissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigineqartut meeqqallu atuarfii. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutisartaasalu misissoqqissaarneri.*

Aalakoornartoq:

- *Pineqartoq pillugu sulil naleqqussaanerunissamik pisariaqartitsisoqarnersoq misissussallugu, tassunga ilanngullugu inatsisit maanna atuuttut qanoq atuutsinneri qulakkeerneqartarnerisut kiisalu imigassap aalakoornartullip akitsuutaasa qaffanneqarnissaannut periarfissat. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutisartaasalu misissoqqissaarneri.*

2.2 Pinaveersaartitsinermit suliniutissat nalinginnaasut

Suliniutissat nalinginnaasut eqqarsaatigalugit Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaattunik suliniuteqassaaq:

- Meeqqanut inuusuttunullu iloriusissami, suliffeqarnermi ilinniartitaanermilu pisariaqartut siunissamilu suliniutissat tapersorneqarnissaat.

Ulluunerani neqeroorutinut, atuarfinnut ilinniarfeqarfinnullu peqqinnissaq pillugu ingerlatsinissami Kræfti pillugu Nassuiaatip kaammattuutai anguneqareerput. Meeqqanut inuusuttunullu iloriusissamut tunngatillugu 2012-imi peqqinnissamut ingerlatsinissap piviusunnigortinneqarnissaanut paaqqinnittarfinnut meeqqanullu atortussanik suliarinnittoqareerpoq.

Suliffeqarfinni CSR-imik (Corporate Social Responsibility) attaveqaat peqqinnissaq pillugu aqutisioqarfik isumassarsiorfissamik suliaqarsimavoq suliniutinillu arlalinnik aallartitsisimalluni, ilaatigut "Sulineq nuannersoq" pillugu iluarsartuullugu pilersaarusiaq, suliffeqarfiit ingerlataannik, pisariaqartitaannik pikkorissartitsinermik isumasioqatigiinnermillu aqqissuussineq.

2012-imut ilinniartitaanermut pilersaarut tassaavoq siunissami ilinniarfeqarfinnut tunngatillugu suliniutinut pingaarnertut sinaakkusiussassaq – aammattaaq peqqinnissaqarfimmi suliaqarfimmut. Pinaveersaartitsinermi suliaqarfimmut ilinniartitsisunik ilinniartitsinerup nukittorsarneqarnissaa ilinniartitaanermi iloriusissami iliuusissat pilersaarutini suliaqarnermut ilanngunneqassaaq. Iloriusissami tamatumani iliuusissat pilersaarutit maanna suliarineqarput 2013-imi naammassineqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq.

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik Sulianut aalajangersimasunut ilinniarfeqarfiit suleqatigalugit immikkut pinaveersaartitsinermit neqerooruteqarpoq, peqqissutsimut ikiortinut tunngatitamik, peqqinnissaqarfiup oqar-

tussaaffiani pinaveersaartitsinissamik suliaqartussanik. Ilinniartitaanerup pingaernerutissavai Inuuneritta II-mi suliaasaqarfii.

2.3. Pujortartarneq

Pujortartarneq pisuni ataasiaakkaani ullumikkut kræftimut tunngatillugu pinaveersaartitsinermi annerpaamik ilimanaateqarsinnaasutut isigineqarpoq. Pujortartarneq anersaartorfitsigut, matumani ilanngullugit qinngakkut, qanikkut, sorlutsigut, iggissakkut puatsigullu kiisalu nerisat aqputaatigut, aqajaqqukkut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut, tingukkut, tartutigut, tartut taartiusaatigut, nakasukkut, illissakkut aakkullu kræfteqalersitsisinnaavoq kiisalu pujortartarnertaaq inalugarsuakkut erluukkullu kræfteqalersarnermut patsisaasutut pasineqarpoq. Puatsigut kræfteqarneq kræfteqaatsini pujortartarnermit pilersunit annertunersaavoq. Sivisuumik annertuumillu pujortartarsimagaanni kræfteqalernissaq ulorianaateqarnerulersarpoq, cigaretsillu qanoq amerlatigisarnerat minnerpaaffilerlugu killeqartinneqarneq ajorpoq, tamatumani kræfteqalernissaq ulorianaataarukkiartorsinnaaneranut toqqaannartumik attuumassuteqanngilaq.

Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imut imatut siunniussaqqarpoq:

- Inuuneritta II-mi maanna ingerlareersut siunissamilu suliniutigineqartussat ta-persersussallugit.

Inuuneritta II-mi anguniagassat makkuupput:

- Naartusut pujortanngittut.
- Meeqqat inuusuttullu pujortartalernissaasa pinngitsoortinniarneqarnissaat.
- Innuttaasuni pujortartartut amerlassusiisa killilersimaarneqarnissaat, taamaalil-luni meeqqat pujortartarneq ullunnarsiuataasutut misiginnginniassammassuk.

Kalaallit Nunaanni pujortartartut amerlasoorujussuupput. Ullumikkut 18-ileereersimasuni arnat 68 %-ii angutillu 64 %-ii pujortartarput⁵. Taamatuttaaq pujortaliaartarneq pisarpoq. Taamaalilluni 2010-mi aqqanillinnik ukiullit 43 %-ii 16-inillu ukiullit 83 %-ii pujortarlutik misiliisimapput, tamatumalu peqataanik 15-inik ukiullit 52 %-ii ullut tamaasa pujortartarput. Taamatuttaaq meeqqat inuusuttullu akornanni niviersiaqqat pujortartartut nukappiaqqanit pujortartartunit amerlanerupput⁶. Naak pujortartartut amerlagaluaqisut ajunngitsumut ineriartortoqarsimavoq. 1993-imiit 2007-imut "pujortanngisaannarsimasut" amerlassusiat 11 %-iniit 13 %-inut amerleriarput "sionatigullu pujortartartut" amerlassusiat 11 %-imiit 23 %-inut amerleriarput. Piffissami tamatumani cigaretsit amerlassusii, angutit ataasiakkat ullormut pujortartagaat, 1993-imi cigaretsinut 12,9-niit 2005-imi 11,1-inut ikileriarput, arnallu eqqarsaatigalugit ullormut 1993-imi 9,6-iniit 2005-imi 7,7-inut ikileriarlutik⁷.

⁵Bjerregaard P. & Dahl-Petersen, I. (eds.). Inuttaasut peqqissusaat pillugu nalunaarusiaq nutaaq 2005-2007, København: Statens Institut for Folkesundhed. 2008 .

⁶Niclasen, B. & Bjerregaard, P. "Meeqqat peqqissusaat pillugu nalunaarusiaq nutaaq", Statens Institut for Folkesundhed, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2011

⁷Bjerregaard P. & Dahl-Petersen, I. (eds.). Inuttaasut peqqissusaat pillugu nalunaarusiaq nutaaq 2005-2007, København: Statens Institut for Folkesundhed. 2008 .

Nalinginnaasumik innuttaasunut pujortarnaveersaarnermik pinaveersaartitsinerup iluatsilluarnissaa aallaqaammut peqqissutsimi assigiinngisitsilersinnaavoq, tamatigummi pigissaarnerit siulliullutik kaammattuutit malinnittartussaassammata taamaalillutillu taakkua peqqinnissanut sunniutit siulliuffigissammatigik. Taamatutaaq Kalaallit Nunaanni pujortartartut akornanni inuuniarnikkut assigiinngiartoqariartorpoq. Taamaalilluni 2005-imiit 2007-imut inuit inuusutissarsioruunngitsut 80 %-ii atorfillillu 60 %-tit ataallugit pujortartartuupput.⁽⁵⁾

Nunarsuarmi peqqinnissamut suliniaqatigiiffiup WHO-p nunani ataasiakkaani pujortartarnerup iliuuseqarfigineqarnissaa makkua kaammattuutigai:

- ✓ Pujortartarnerup nakkutigineqarnissaa.
- ✓ Pujortartarnerup pinaveersaartinneqarnissaanut ingerlatsinerit nakkutigineqarnissaat.
- ✓ Inuit tupat pujuannut illersorneqarnissaat, taamatutaaq pujortartartut akornanniittartut.
- ✓ Pujortarunnaarnissamut ikiuunnissamik neqerooruteqartarnek.
- ✓ Tupani nioqutigineqartuni allagarsiinikkut mianersoqqussutinillu ilisarnaasiinikkut pujortartarnerup ulorianartuunera takussusiivigissallugu.
- ✓ Tupat pillugit ussasaarutit tupanillu nioqutissiat aningaasaliiffigineqarnissaasa inerteqqutaanerat qulakkiissallugu atortissallugulu.
- ✓ Akileraarutitigut akitsuutitigullu pissusilersuutit iluarsiivigineqarnissaat, taamatutaaq tupanik nioqutissianut akitsuutinik qaffaaneq ilanngullugu.

Kalaallit Nunaat ukiakkut 2010-mi tupatortarneq pillugu sukangasuumik inatsisitaartinneqarpoq, avatangiisit pujortarfiunngitsut qularnaarniarlugit, inatsiseqartitsinerlu 2005-imi isumannaarneqarpoq, meeqqanut inuusutunullu ornittakkani taakkualu qanitaanni pujortartarnermik inerteqquteqalersitsisumik. Inuunerittami pujortartarneq pingaarutilittut pimoorusaasimavoq, tamannalu Inuuneritta II-mi ingerlatiinnarneqassaaq. Inuunerittami anguniagaavoq inersimasut pujortartartut 40 %-inngortinneqarnissaat. Anguniagaq tamanna anguneqanngilaq.

WHO-p kaammattuutai naapertorlugit maannakkut pujortartarnermi suliniuteqarnerit arlallit pinaveersaartitsisuusut pioreerput. Tassani pineqarput tupanut akitsuutit qaffasissut, tupat puuini mianersoqqussutit, inuusutunut 18-it inorlugit ukiulinnut tuniniaannginnissaaq, pujortarunnaarsaanissamut neqeroorutit, Inuunerinnissamik Isumaginnittoqarfiit, sulisorisanut innuttaasunullu pujortarunnaarnissaaq pillugu siunnersuinerit pineqarput.

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik ukiakkut 2012-imi pujortartarneq pillugu iloriusissamik saqqummiusaqarpoq, ilaatigut aaqqissuusaaanermut, napparsimasunut tunngatitamik innuttaasunullu tunngatitamik pinaveersaartitsinissamut iliuusissamik kiisalu innuttaasunut tamanut nalinginnaasumik paasisitsiniaanissamik allaaserinnittumik.⁸ Suliniutinik taakkuninnga piviusunngortitsinermi qularnaarneqarpoq, WHO-p kaammattuutaai eqquutsippavut. Pujortartarnermut iliuusissatut pilersaarut Inuuneritta II-p ilagaa nutartigaq. Tupa pillugu suliaasaqarfimmi suliaassatut pilersaarutit tassaapput ullumikkut suliniuteqarnerup nangingineqarnera sakortusisinneqarneralu.

---

⁸ Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik. "Tupatorunnaarnissaaq anguniarlugu 2012-imiit 2013-imut iliuuserisassatut siunniussat", Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2012

2.4. Timimik aalatitsisarneq

Timip aalatinnerunrata kræfteqalersinnaanermut aarlerinartoq annikillisittarpaa. Timip aalanerulenera inalugarsuakkut kræfteqalersinnaanermik iviangikkullu kræfteqalersinnaanermik immaqalu aamma illissakkut nakatsullu paavatigut kræfteqalersinnaanermik ingalassimatitsisinnaapput. Inalugarsuakkut kræfteqalersut 13-14 %-ii timiminnik aalatitsinngippallaarnerannik patsiseqarpoq, utoqqarmullu ikaarsaareernerup kingorna iviangimikkut kræfteqalersut 11 %-ii taamak patsiseqartumik kræfteqalersarlutik^{9,10}.

Tamatuma saniatigut timimik aalatitsisalerneq nappaatinik inuunermi pissusilersuutitik pissuteqartunik allanik pinaveersaartitsisuusinnaapput, assersuutigalugu ummatikkut taqqatigut nappaatinut sukkornermullu.

Timimik aalatitsinermut tunngatillugu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:

- Inuunerittami ullumikkut siunissamilu suliniuteqarnerit tapersersussallugit.

Inuuneritta II-mut anguniakkat ukuupput:

- Meeqqanut inuusuttunullu 18-it inorlugit ukiulinnut tamanut ullut tamaasa akunnermi ataatsimi timimik aalatitsisarnissaq.
- Suliffeqarfinni anginerusuni tamani pingaartumik issiaannarluni suliffiusartuni qularnaassallugu, sulisorisat sulinerup nalaani timiminnik aalatitsisarnissaannut periarfissiisarnissaq.
- Timimik aalatitsisarnissamut kaammattuutit atuutsinneqartut eqquutsinneqarnissaannut innuttaasut tamarmik periarfissaannik pitsaanerulersitsinissaq.

Kræfteqalernissap pinaveersaartinneqarnissaa qularnaarneqassaaq ullormut minutsini 60-ini sakkortunngittumik timimik aalatitsisarnissaq imaluunniit minutsini 30-ni pimoorussamik timimik aalatitsisarnissaq¹⁰. Timip aalatinneqartarnissaata pingaaruteqarnera ilisimatusarfigineqarpoq annertuumik, peqqinnissutsimullu annikitsuinnarmik sunniuteqartut naliliiffigineqarnera takuneqarsinnaavoq. Nerisat pillugit Siunnersuisoqatigiit nerisassatut siunnersuutini qulini kaammattuutigereerpaat, meeqqat inersimasullu ullormut akunnermi ataatsimi timiminnik aalatitsisarnissaat. Aammattaaq Inuuneritta II taama kaammattuuteqarpoq. Taamaalilluni Inuuneritta II-p timimik aalatitsisarnissamut anguniagaasa naammassineqarnissannut ullumikkut ilisimasatsinnut timimik aalatitsisarnissamut atatillugu kaammattuutigineqartunut naapertuupput, kræfteqalernissamut sunniuteqataasussanik qularnaarinnittut isigineqarpoq. Meeqqat timiminnik aalatitsisartut inersimasunngornerminni tamatigut timiminnik aalatitsisalersarput. Tamanna Inuuneritta II-mi anguniakkanut naapertuuppoq.

2005-imit 2007-imut innuttaasunik misissuinerimi inersimasut 78 %-iisa tamatuminna naammassinnillutik oqaatigaat (taanna immikkoortunut arlalinnut agguagaavoq taamaammallu kisitsisip annerpaaffissamiinnissaa ilimarluni)¹¹, atuartunut 27 %-ti atuuppoq (tassalu kisitsit minnerpaajugunarluni).¹²

⁹ Sundhedsstyrelsen. Kræftplan II. Sundhedsstyrelsens anbefalinger til forbedringer af indsatsen på kræftområdet. København: Sundhedsstyrelsen, 2005.

¹⁰ World Cancer Research Fund/ American Institute for Cancer Research. Food, Nutrition, Physical Activity, and the Prevention of Cancer: a Global perspective. Washington, DC: AICR, 2007.

¹¹ Bjerregaard P. & Dahl-Petersen, I. (eds.). Innuttaasut peqqissusaat pillugu nalunaarussiaq nutaaq 2005-2007, København: Statens Institut for Folkesundhed. 2008.

Inuuneritta II-p anguniagaasa naammassineqarnissaanut aaqqissuussaasumik pinaveersaartitsinissaq kiisalu Namminersorlutik Oqartussat, kommunit soqutigisaqaqatigiillu NGO-t akornanni suleqatigiinnissaq pi-umasaaqatitaraa – tamannalu Inuuneritta II-mi allaaserineqareerpoq. Nuna tamakkerlugu timimik aalatitsisar-nissamut iliuusissatut pilersaarummut kaammattuutigineqartut Inuuneritta II-mik malitseqartitsinermut ilaap-put.

2.5. Nerisaqarneq (nerisaqarneq oqimaappallaarnerlu)

Nerisaqarnermi ileqqut oqimaappallaarnerlu kræfteqaleriartortarnermut sunniuteqartarput. Naatitanik iffiugassanillu sequnnerluttunik akulinnik nerisaqartarneq qarnup iluatigut, torlukkut, aqajaqqukkut, inalugarsuakkut erlukkullu kræfteqalersinnaanermut illersuutaasutut isigineqartarpoq. Illuatungaagullu aapasunik nerineq inalugarsuakkut erlukkullu kræfteqalersarnermut annertusaasutut isigineqartarluni¹³. Kræfteqariaatsit ersiutaat oqimaappallaarnermut atatinneqartartut makkuupput illissakkut, iviangikkut, mannessaqarfikkut, sungap puuatigut, aqajakkut sanilequtaani qinersikkut, tingukkut, tartukkut aammalu qinerseq nakasuup paavaniittutigut kræfteqarneq.

Nerisaqarnermut tunngatillgu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-mut iliuuserineqassapput:

- Inuunerittami siunissamut suliniuteqarnerit ingerlareersullu tapersorsorneqar-nissaat.

Inuuneritta II-mi anguniakkat tassaapput:

- Meeqqat annerpaamik sodavandimik, saftimik, mamakujuttunik tarajornitsunillu sapaatip akunneranut ataasiarlutik pisarnissaat.
- Meeqqat atuarfimmi aallartinnerminni naammassinnerminnilu pualavallaartut amerlassusiisa ikilisinneqarnissaat.
- Innuttaasut tamarmiusut nerisassanik assigiinngiaartunik nerisaqartarnissa-annut periarfissat pitsanngortinneqarnissaat.

Nerisanut timigissarnermullu pinaveersaartitsinermi pimoorussinermut ataqatigiilluinnartuupput, innuttaasummi peqqinnartunik nerisaqartartut timimik aalatitsinerminni nerisassanik peqqinnartunik nerisaqarumasarmata, taamatuttaaq peqqinnartunik nerisaqartarneq aamma ingerlatiinnarneqartarmat, tamanna piaartumik ilikkarsimagaanni.

Nereriaatsit allanngorsimapput, kalaaliminernik nerinikinnerulersoqarsimavoq nerisassallu nunanit allanit tikisitat suliareriikkat amerliartorlutik orsoqarnerit, sukkoqarnerit tarajoqarnerit, naatitanillu paarnanillu aammattaaq nerinerulersimalluta. Nerisat pillugit siunnersuisoqatigiit nerisat pillugit siunnersuutaat qulit assigiinngiaartunik nerisaqarlunilu iffiugassat seqummarluttut atorlugit iffiukkanik aammalu issingigassanik assigisaannillu nerisaqarlunilu ullut tamaasa paarnartornissaq aamma naatitartortarnissaq aammalu orsumik

¹²Niclasen, B. & Bjerregaard, P. "Meeqqat peqqissusaat pillugu nalunaarussiaq nutaaq", Statens Institut for Folkesundhed, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2011

¹³ World Cancer Research Fund/ American Institute for Cancer Research. Food, Nutrition, Physical Activity, and the Preven-tion of Cancer: a Global perspective. Washington, DC: AICR, 2007

eqqarsaatigilluarlugu nerisarnissaq kaammattuutigaat. 1993-imit 2005-2007 tungaanut innuttasunik misissuinermi inersimasut amerlanerujartuinnartut paarnanik naatitanillu nerisaqartuusut paasineqarpoq. 2005-ip 2007-illu inersimasut 82 %-tii paarnanik 87 %-illu naatitanik minnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarlutik nerisarput.¹⁴ 2010-mi atuartut akornanni Nuummi 30%-it illoqarfinnilu allani nunaqarfinnilu 14 %-it ullormut paarnartortarlutik oqaatigaat, Nuummeersut 46 %-iisa, illoqarfinnilu allaneersut 40 %-iisa nunaqarfinneersullu 27 %-iisa ullormut naatitanik nerisarlutik oqaatigaat¹⁵.

2005-imit 2007-imut angutit akornanni 49 %-it arnallu akornanni 57 %-it oqimaappallaarput¹². Ukiut 30-t ingerlaneranni meeqqat atualersut oqimaappallaartut pingasoriaatinngorsimapput, kiisalu meeqqat amerlasuut oqimaappallaarlutik atualersut aammattaaq atuarunnaarnerminni oqimaappallaartarput¹⁶. Oqimaappallaarnermik katsorsaanerme suliniuternerme iluatsitsineq appasippoq: oqilinerup kingorna 99%-tit oqimaassutsiminnut uteqqittarput imaluunniit taanna qaangertarlugu¹⁷. Tamanna pissutigalugu meeqqat inuusuttullu akornanni nerisat peqqinnartut aalanerulernermillu ileqqut atorlugit pinaveersaartitsineq pingaaruteqartorujussuuvoq. Suliniutini nerisanut aalanerunermullu pitsaasunik sinaakkuteqarnissamut ileqqoqarnissamullu siunertaqarnek siunnerfiusariaqarpoq kiisalu neqeroorutit peqqinnartut tigussaanerulernissaat qulakkeerneqartariaqarpoq¹⁴.

2.5. Aalakoornartog

Imigassamik aalakoornartumik tamanik imerneq kræftimik nappaatinut assigiinngitsunut qaninnerulersitsisartog paasineqarpoq. Imigassaq aalakoornartulik kræftimik nappaateqalertarnermut 2 %-imik sunniuteqartutut nalilerneqarpoq. Ingammik qanikkut, iggissakkut, aqajaqqukut aamma inalussakkut, tingukut aammalu iviangitigut kræfteqarnek imigassamik aalakoornartulimmik imertarnermut attuumassuteqartarpoq¹⁶. Kræftimik nappaateqalersarnerme atuisarnermik "isumannaatsumik imerneqarsinnaasumik" nassaartoqarsimangilaq. Taamaammatt kræftimik pinaveersaartitsineq kisiat eqqarsaatigalugu imigassamik aalakoornartulimmik imertanngilluinnarnissaq kaammattuutigisariaqarpoq.

---

¹⁴ Bjerregaard P. & Dahl-Petersen, I. (eds.). Inuttaasut peqqissusaat pillugu nalunaarussiaq nutaaq 2005-2007, København: Statens Institut for Folkesundhed, 2008.

¹⁵ Niclasen, B. & Bjerregaard, P. "Meeqqat peqqissusaat pillugu nalunaarussiaq nutaaq", Statens Institut for Folkesundhed, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2011

¹⁶ Niclasen, Petzold & Schnohr. Overweight and obesity at school entry as predictor of overweight in adolescence in an Arctic child population. *European Journal of Public Health*, 17 17-20, 2007.

¹⁷ Sundhedsstyrelsen. Kræftplan II. Sundhedsstyrelsens anbefalinger til forbedringer af indsatsen på kræftområdet. København: Sundhedsstyrelsen, 2005.

Aalakoornartoq pillugu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imut ima iliuseqarniarpoq:

- Inuunerittami suliniutit siunissamilu suliniutissat tapersorsorneqarnissaat.

Inuuneritta II-mi anguniakkat tassaapput:

- Naartusut aalakoornartutussanngitsut imaluunniit ikiaroornartutussanngitsut.
- Meeqqat inuusuttullu aalakoornartumik, ikiaroornartumik naamaarnermilluunniit atuinnissaat pinnigisoortinniassallugu.
- Inersimasut aalakoornartumik ikiaroornartumilluunniit malugisimaartut meeqqat misigissanngikkaat.

Imigassaq aalakoornartulik aamma allatigut peqqissutsimut akornusiinissamut navianartorsiortitsisinnaavoq, assersuutigalugu tingulluteqalersitsisarlu, uummallulersitsisinnaallunilu nappaatinillu puigortunngornermut eqqaanartunik nappaateqalersitsisarlu. Innuttaasut imigassamik atuinerata appariarneranut atatillugu allanik pingaarutilinnik pitsaaquteqarpoq. Taamatuttaaq imigassamik aalakoornartulimmik atornerluineq inooqatigiinnikkut akornutinik arlalitsigut kinguneqartarpoq, inuk atornerluisoq nammineq qaangerlugu sunniuteqarlutillu kinguaariinni kingornuttakkatut ingerlasartunik. Tamatuma saniatigut imigassaq aalakoornartulik angallannermi ajutoornernut patsisaasarpoq.

Kalaallit Nunaanni imigassaq aalakoornartulik *aalakoorniutigalugu* atornerqartarpoq, tassa annertuumik imerluni atornerqartarpoq. Imigassaq aalakoorniutitut atorlugu inooqatigiinnut sunniutai ajornerusarput naliginnaasumik imigassamik atuinermiinngaanniit. 2005-imit 2007-imut innuttaasunik misissuinerimi angutit 36 %-ii arnallu 25 %-ii imigassamik aalakoornartulimmik navianarsinnaasumik atuisuupput.¹⁸ Imigassamik aalakoornartulimmik atuisarneq aallartiaartarpoq. 2010-mi 15-inik ukiullit 24 %-iisa pingasoriarlutik amerlanerilluunniit aalakoorsimallutik oqaatigaat.¹⁹ Innuttaasut peqqissuunissaat eqqarsaatigalugu – matumani ilanngullugu kræfteqaleriartortarneq – tamanna tassalu kalaallit inuusuttortaasa taama aalakoornartutortarnerat siusinaarpallaartumillu aallartittarnerat naleqquttuunngilaq.

Nunarsiarmi peqqinnissamut suliniaqatigiiffiup (WHO) 2008-mi ulorianaatilimmik aalakoornartumik atuinerup pinaveersaartinneqarnissaanut nunarsuaq tamakkerlugu pinaveersaartitsinissamut iloriusissamik suliaqarpoq, atuakkamik²⁰ najoqqutassiamik malitseqartinneqartumik²¹. WHO-p nalilerpaa, ulorianaatit aalakoornartumut tunngassuteqartut nunarsuaq tamakkerlugu 2,5 millionit toqqutigisaraat. Toqquteqartarnerit ilaatigut uummatikkut puakkullu nappaateqartarnerik, imminornernik, angallannermi ajunaarnernik kiisalu kræfteqariaatsinik assigiinngitsunik peqquteqartarput. Toqusut tamakkerlutik 3,8 %-eraat ²⁰.

Nalunaarusiami WHO-p siunniuppaa ilisimasat tunngavigalugit pinaveersaartitsinissamut suliniutissat assigiinngitsut quliusut, taakkualu immikkut maleruagassianik siunnersuutitaqarput. Suliniutissat qulit inassutigineqartut tassaapput;

- ✓ Aalakoornartoq pillugu innuttaasut ilisimasaqarnerat

¹⁸ Bjerregaard P. & Dahl-Petersen, I. (eds.). Innuttaasut peqqissusaat pillugu nalunaarusiaq nutaaq 2005-2007, København: Statens Institut for Folkesundhed. 2008.

¹⁹ Niclasen, B. & Bjerregaard, P. "Meeqqat peqqissusaat pillugu nalunaarusiaq nutaaq", Statens Institut for Folkesundhed, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2011.

²⁰ WHO.Globalstrategyto reduce the harmful use of alcohol.WHO, 2008.

²¹ WHO Regional Office for Europe. *Handbook for action to reduce alcohol-related harm*.WHO Europe 2009 udgivet på dansk af Alkoholpolitisk Landsråd som: Håndbog i alkoholpolitik og –forebyggelse. 10 evidensbaserede indsatsområder, 2009

- ✓ Peqqinnissaqarfimmi akuliunneq
- ✓ Inuiaqatigiinni suliffeqarfinnilu iliuuseqarnissaq
- ✓ Aalakoornartumik biilertarneq
- ✓ Tikikkuminartuunneq
- ✓ Tuniniaanermi pilerisaarineq
- ✓ Akinik aalajangersaaneq
- ✓ Imerniartarfiit
- ✓ imigassat nioqqutissiallu aalakoornartortallit pillugit inatsisinik unioqqutitsinnerit
- ✓ Nakkutilliineq naliliinerlu

Tamatununga tunngatillugu kaammattuutitut taakkununga Kalaallit Nunaata qanoq eqquutsitsisimanagera misissorneqarpoq. Inernilerneqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaata WHO-p kaammattuutai amerlanerit eqquutsikkai. Pingaartumik inatsiseqartsitsinermit suliaqarfiit pineqarput, taamatuttaaq piareersimasarneq, aalakoornartumik biilertarneq akinillu aalajangersaasarneq. Inatsisit atuuttut atuutsinniarneri kiisalu pisiniarfimmi imerniartarfinnilu sulisut ilinniartitaaneri suliniuteqarfinnut suliniuteqarnerup sunniuttaasa malitseqartinneqarneri nakkutiginerilu pitsaanerulersinneqarsinnaapput.

Aalakoornartumik atuinerluinerup kiisalu innuttaasut aalakoornartutortarnerisa pinaveersaartinneqarnissaat Inuunerittami pingaarnertinneqarsimapput, aalakoornartumillu atornerluineq Inuuneritta II-mi Kalaallit Nunaanni inuit peqqinnissaannut ilungersunarnerpaatut nalilerneqarpoq. Inuuneritta II-p iliuusissatut pilersaarutai WHO-p kaammattuutaannik aallaaveqarput taamaalillutillu suliaqarfimmi nunat tamalaat kaammattuutaat eqquutsinneqassallutik.

HPV-mut kapitinneq, takuuk kapitali 3.1

3. Siunissami kræftimik paasiniaalluni misissuinermut

pilersaarutit

Paasiniaalluni misissuineq imatut paasineqassaaq, innuttaaqatigiinni aalajangersimasuni nappaammut imaluunniit nappaatip aallartisarsinnaanera pillugu paasiniaalluni misissuinissamik tamanut neqeroorut. Siunertari-neqarpoq tassaavoq, nappaatip imaluunniit nappaatip aallarnersarnerani paasineqarnissaa, taamaalilluni pileri-artunnginniassammat, katsorsaruminarnerussammat annikinnermillu kinguneqarniassammat. Paasiniaalluni misissuinermut programmip atuutsilernissaanut suliamut inassuteqaammut ilaassaaq – ilisimatusarnermut tunngaveqartumik sunniuteqarnissaa takutinneqartoq – peqatigitillugu naleqquttumik periarfissat, naalak-kersuinikkut kissaatigisat ileqqorissaarnissamullu eqqarsaatersuutit. Paasiniaalluni misissuinerup atuutilersin-neqarnerani tamatigut piumasaqaataasassaaq, naleqquttumik katsorsaanissamik neqerooruteqarnissaaq. Paasi-niaalluni misissuilluni suliniuteqarnermut aningaasartuutissat iluaqutaasussallu missingerneqassapput aamma pinaveersaartitsinermi suliniuteqarnerup pingaarnertut nukittorsarnera iluaqutaaneralu.

Ullumikkut kræftimik nappaatinut innuttaasunik paasiniaalluni misissuinerit pingasuupput, naammattumik uppersaassutaasut nuna tamakkerlugu paasiniaalluni misissuinerit aallartinneqarsinnaanerannut. Taakkua tassaapput:

- Illissap paavatigut paasiniaalluni misissuineq – illissap paavani sananeqaatit allanngorsimanerannik misissuineq.
- Arnat iviangimikkut kræfteqarnerannik paasiniaalluni misissuineq – ivianginik assiliilluni paasiniaalluni misissuineq.
- Inalukkatigut kræfteqarnermik paasiniaalluni misissuineq – anami aaqarnersoq misissuinikkut.

Illissap paavatigut paasiniaalluni misissuisarneq ingerlanneqalereerpoq, paasissalluguli soqutiginaateqarpoq, paasiniaalluni misissuinerit allat atuutilersinnerisigut qanoq annertutigisumik sunniuteqarsinnaatiginerat, illis-sammi paavatigut paasiniaalluni misissuinerit ingerlanneqarnissaat pisariinnerujussuussammat. Kræfti pillugu nassuiaammi paasiniaalluni misissuineq pillugu inassutigineqartut makkuupput:

- *Ullumikkut paasiniaalluni misissuisarnermik suliniuteqarnerup naliliiffiginissaa pisariaqarpallu pitsanngorsaanissaa kiisalu kræftimik paasiniaalluni misissuinermut programmimik annertunerusunik pisariaqartitsinerup misissoqqissaarneqarnissaa ilanngullugit isumalluutinik pisariaqartitsineq aamma suliassaqarfimmi iluanaarutaasinnaasut pineqartumi pitsanngoriaatit nassatarisinnaasai.*
- *MR-imik misissuisimaneq misissussallugu (kajungerisamik akisuanek atorlugu misissuineq) kingorngut-takkamik iviangitigut kræfteqarnerup misissuinissami pilersaarut ivianginik assiliilluni misissuisarneq taarsersinnaaneraa.*

3.1. Illissap paavanik misissuineq (illissap paavanit misissugassamik tiguisilluni misissuineq)

Kalaallit Nunaanni illissap paavatigut paasiniaalluni misissuisarneq 1998-miilli ataqatigiimmik aqqissuussamik neqeroorutigalugu ingerlanneqartarpoq. *Illissap paavanit misissugassamik tiguisilluni misissuineq* illissap paavatigut kræfteqarnermut aallarnersaataasumillu illissakkut kræfteqalernissap paasineqarnissaanut sunniuteqartorujussuuvoq. Paasiniaalluni misissuineq ingerlanneqartarpoq illissap paavanit uumassusillit

sananeqaataasa minnersaat misiligutit (illissap paavanit misissugassanik tigusilluni misiligutissat) misissugassatut nassiunneqarneqartarput. Taamaattumik misissuisarneq akissuteqarnerlu peqqinnissaqarfiup suliffeqarfiini piffinni tamani ingerlanneqarsinnaavoq. Neqerooruteqarneq danskit najoqqutassiaat malillugit ingerlanneqartarpoq. Paasiniaalluni misissuineramik suliniutinut najoqqutassat ingerlaavartumik nutaangortuarput ingerlaavartumik ilisimatuutut misissuineq nutaaq pissutigalugu²².

Illissap paavanik paasiniaalluni misissuisarnermut tunngatillugu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi anguniagaq:

(Anguniakkat pilersaarummut piffissaliussami siullermi angumerineqassapput)

- Paasiniaalluni misissuineranut suliniutinut najoqqutassat nutaanik ilaartorneqartuarneri aamma nakkutigineqartuarneri qulakkiissallugu.
- Nunap immikkoortuini tamani 80 %-it sinnerlugit illissap paavatigut paasiniaalluni misissuineranut qulakkeerinneqataaneq.
- HPV-mik akiuussusiinermut 90 %-it sinnerlugit peqataanissaata qulakkiissallugu.

Illissap paavatigut kræftimik pinaveersaartitsinerup ataatsimut piumasaqaatitaraa:

- HPV-mik (Humant Papillomavirus) annertuumik siammasissumik akiuussusiisarnissaq.
- Illissap paavanit misissugassanik misiligutissanik tigusisarnermut pilersaarut ingerlalluartoq.

Illissap paavatigut kræfteqarnermik paasiniaalluni misissuisarneq misissuineruvoq akikitsoq, kræfteqarnermik kræftillu pileriartorneranut qularnaatsorujussuarmik takussusiisinnaasartuq. Illissap paavanit misissugassanik tigusilluni misissuinerit appassisumik siammasissuseqarlutik takussusiinerat malunnaatilimmik unamminartuusimavoq. Tamannali qaffakkiartorpoq maannalu (2012) arnat tamarmik 65 %-tii naleqquttumik ukioqarput. Annertuumik siaruaaneq isumaqarpoq, kræfteqarlersarnerit amerlanerit pinngitsoorneqarneri. Taamaakkaluartorli ukiuni 20-ni kingullerni illissap paavatigut kræfteqalersartut nutaat amerlassusiat ikileriarfiusimavoq maannakkut ukiumut 6-8-t naappateqalersarput.²⁵

3.2. Iviangikkut kræfteqarsinnaanermut iviinginik assiliinikkut innuttaasunik paasiniaalluni misissuineq

Ullumikkut iviangikkut kræftimut tunngatillugu paasiniaalluni misissuinissamik innuttaasut neqeroorfigineqartanngillat ajorpoq. Pilersaarummi matumani nalilerneqarpoq, innuttaasut paasiniaalluni misissuineramik neqeroorfigineqassanersut, siunissamilu qanoq iliornikkut arnat kingornuttakkamik iviangimikkut annertuumik ulorianartorsiorlut neqeroorfigineqartarnissaat. Paasiniaalluni misissuisarnerit taakkua nunani allani iviinginik assiliilluni misissuisarnermik tunngaveqarput. Iviinginik assiliilluni misissuineri kræfteqarnermik pasitsaassisoqarpat misissuinerinik allanik malitseqartinneqassaaq. Ullumikkut iviinginik assiliilluni misissuineranut atortunik Kalaallit Nunaanni peqanngilaq.

²² Sundhedsstyrelsen. Screening for livmoderhalskræft – anbefalinger. Sundhedsstyrelsen, 2012.

Innuttaasunik iviangikkut kræftimut paasiniaalluni misissuinermit Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imatut iliortoqarniarpoq:

- Allaqqaasiutigalugu iviangikkut kræfteqarnermit innuttaasunik assiliilluni paasiniaalluni misissuineq atuutilersinneqassanngilaq.

Pilersaarummi piffissaliussap aappaa:

- Innuttaasunik assiliinikkut paasiniaalluni misissuinerup atuutilersinneqassanersoq naliliiffiqineqassaaq.

Nunani misissuinissamik neqerooruteqartartuni arnat 50-nit 70-nut ukiullit pineqakkajunnerusarput, taamatut ukiullit iviangikkut kræfteqalernissamat aarlerinartorsiornerpaasarmata. Suli oqallisaaqisoq tassaavoq, assiliinikkut paasiniaalluni misissuinerup paasiniaalluni misissuinermit misissukkat ataatsimoortut katillugit sunniutigisinnaasai. Peqqissutsimut Aqutsisoqarfik naapertorlugu iviangitigut kræfteqarneq pillugu assiliilluni paasiniaalluni misissuinerup toqusartut 30 %-inik ikilissinnaavai, siornatigullu naatsorsuinerit paasinarsisippaat innuttaasuni 25 %-inik ikileriaateqartarneq paasineqartoq arnanilu qinnguarterneqartuni 37 %-iullutik²³. Peqqissutsimut Aqutsisoqarfiup paarlattuanik Nordiske Cochrane Center isumaqarpoq, Danmarkimi nuna tamakkerlugu paasiniaalluni misissuinermit pilersaarummi arnat kræfteqartut 2000-iusut akornanni ataaseq annaanneqarsinaassasoq, ikinnerpaamillu arnat quleriaataat annertuallaartumik nappaammik suussusersivigineqartassasut napparsimasuutinneqarlutillu. Tamatumani ulorianaat, tassalu pilattaareernermit, kemoterapeertereernermit qinnguartaareernermit kingorna ajoqusernerit sunniutaat ilanngunneqanngillat. Paarlattuanik tunngaviutinneqartoq alla tassaavoq, qinnguartaasarneq tarrarsuillunilu qinnguartaasarneq kræfteqalersinnaasarneq annikinnerulersissinnaagaa. Paasiniaalluni misissuinissamat pilersaarummi tamanna sianiginia-
rneqarsimavoq.

Atuakkat takussutissartaasa paasinarsisippaat, qinnguartaanermi toqusartut 10 %-it missaannik toqusartut ikilissinneqarsinnaasut, aammali qinnguartaanissamat neqeroortarnerit tinunerit millisimanerannik imaluunniit nappaatigineqartup paasineqarnerata nalaani tinunerit millisimanerat ilimagisaasumit sunniuteqarsimannigisoq. Qinnguartaasalernermi iviangitigut kræfteqarnermik katsorsaaneq kræfteqarnerup ingerlarnga tamanut pitsanngoriaateqarnerata kinguneraa, siornatigornit nappaatip anigorneqarnissaanut tamanna tamanut pingaaruteqarunnaarsimasoq. Danmarkimi paasineqarpoq, nappaammik suussusersiinermit tinunerit qinnguartaasarneq atuutilinnginnerani minnerulersimasut. Tamatuma paasinarsisippaa, iviangitigut eqqumaf-
figinnerulerneq imminermi siusinaartumik nappaammik suussusersiisarnissamik kinguneqarumaartoq²⁴. Qanitukkut danskit arnartaannik annertuumik misissuisimanermi atuakkami saqqummersumi qinnguartaalluni misissuineri qanoq toqusoqartarnera pillugu sunniuteqaataasunik paasinnittoqanngilaq²⁵. Paasiniaalluni misissuinerit pitsaasumik pitsaannigitsumillu sunniuteqarsimanerinit nunat allat misissuisimanerinit allanngorarpup. Taamaattorli ungasinngitsukkut tuluit ilisimasallit nassuiaataanni isumaqartoqarpoq, paasiniaalluni misissuineq sunniuteqartoq.

²³ Olsen AH, Njor SH, Vejborg I, Schwartz W, Dalgaard P, Jensen M-J, Tange UB, Blichert-Toft M, Rank F, Mouridsen H, Lyng E. Breast cancer mortality in Copenhagen after introduction of mammography screening: cohort study. *BMJ* 2005; 330: 220.

²⁴ Jørgensen KJ, Keen JD, Gøtzsche PC. Is Mammographic Screening Justifiable Considering Its Substantial Overdiagnosis Rate and Minor Effect on Mortality? *Radiology* 2011; 260:621–627

²⁵ Jørgensen KJ, Zahl P-H, Gøtzsche PC. Breast cancer mortality in organised mammography screening in Denmark: comparative study. *BMJ* 2010;340:c1241

Assiliinikkut paasiniaalluni misissuereernerut malitseqartitsinerup sunniutai pisariaqartitsinerlu

Nordisk Cochrane Centerimi imaattut atuarneqarsinnaapput;

Sunniutit: Ukiut qulit ingerlaneranni arnat 2000-it aalajangersimasumik misissussagaanni, arnaq ataaseq iviangimigut kræftimik toqunissaa pinngitsoortinneqarsinnaavoq, pissutigalugu misissuinerup kræfti siusinnerusukut paasisimammagu.

Eqqunngitsumik ajoquteqartut (kræfteqarnermik pasisat, ajoquteqanngitsulli): Ukiut qulit ingerlaneranni arnat 2000-it aalajangersimasumik misissoraanni, arnat peqqissut qinnguartaanerup malitsigisaanik pisariaqanngitsumik kræfteqartutut nalilerneqassapput katsorsarneqarlutillu. Aamma taamatut amerlatigisut amerikamiut kræfti pillugu suliffeqarfiutaanni nalunaarneqarpoq (NCI)²⁶.

Eqqunngitsumik ajoquteqanngitsut (kræfteqanngitsutut nalilerneqarput, taamaattuullutilli): 10 % ataasimagunarpaat²⁷.

Ingasaallugu nappaammik suussusersiineq (allannguutit toqumik kinguneqartussaannngitsut ajornartorsiutaassanngitsullu, tamannami arnat inuunerminni ilisimalinngimmassuk, taakkua misissorneqarsimanngippata): 15-25 %.

Misissuinerup malitseqartinneqarnissaanut pisariaqartitsineq: Nunat akornanni assigiinngitsumik nalunaarneqartarput, NCI-li naapertorlugu misissuinerit 20 %-ii malitseqartitsinissamik tunngaviutinneqartarlutik²⁸.

Iviangikkut kræfteqarnermut innuttaasunik misissuinerut tunngatillugu inerniliinerit

Maannakkorpiaq nalinginnaasumik innuttaasut misissuinekkut iviangikkut kræfteqarnermik assiliilluni misissuisarnissamik pilersitsinissamat pissutissaqanngilaq. Sunniuteqaatinut nalorninerit aamma innuttaasunik misissuineq aningaasartuutaasorujussuusussaavoq (takuuk kapitali 10) naliliinerimi ilanngunneqarpoq. Maannakkorpiaq inuiaqatigiit isumalluutaasa pitsaanerpaamik atorineqartarnissaat tassaassaaq, iviangikkut kræfti pillugu timip misissorneqarnerani pitsaanerpaamik nappaammik suussusersiinerut qulakkeernissaa inuiaqatigiinnut paasissutissiinerunermut ataqatigiissillugu, taamaalilluni kræfti – arnani ukioqatigiiaani tamani – sapinngisamik siusinaartumik paasineqarsinnaaqqullugu.

3.3. Iviangikkut kræfteqalernissamat annertuumik aarlerinartorsiortunut misissortinnissamik arnanut neqeroorut

Kalaallit napparsimasut iviangimmikkut mannessaqarfimmikkulluunniit kræfteqartut timimi kingornuttakkatigut misissuiffiqineqarnerannut atatillugu kingornuttakkap (BRCA1 kingornuttagaq) napparsimalersitsisumik allannguutaa sionratigut ilisimaneqarsimanngitsuq inuit ilaanni nassaarineqarpoq. Kingornuttakkamik taassuminnga pigisaqartut inuunermik ilaani iviangimmikkut mannessaqarfimmikkullu kræfteqalersinnaanerit annertunerujussuarmik aarlerinartorsiorput. 2009-miilli kingornuttakkamat tassunga misissortinnissaq neqeroorutaasalerpoq. Kingornuttakkamik nassaartoqassagaluarpat, ilaquataariinni arnartaasut pillugit nassuiaasoqassaaq. Arnat kingornuttakkamik pigisaqartut pinaveersaartitsiniarluni misissorneqarnissamat neqeroorfigineqassapput, taamaalilluni iviangikkut mannessaqarfikkullu kræfteqalersinnaanerit piaartumik iliuuseqarfigineqarsinnaassamat²⁹. Ullumikkut (2012) neqerooruteqartarneq ukiut marlukkuutaarlugit ivianginik assiliinikkut misissuisoqartarpoq ukiumoortumillu

²⁶ National Cancer Institute: <http://www.cancer.gov/cancertopics/factsheet/detection/mammograms>

²⁷ R. M. Mann, C. K. Kuhl, K. Kinkel, C. Boetes. Breast MRI: guidelines from the European Society of Breast Imaging. *Eur Radiol* (2008) 18: 1307–1318.

²⁸ National Cancer Institute: <http://www.cancer.gov/cancertopics/factsheet/detection/mammograms>

²⁹ Kræfti pillugu nassuiaat 2011", Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, Namminersorlutik Oqartussat, 2011

arnat nakorsaannit misissuisarneq pisarluni. 40-t missaannik ukioqalernermit nappaammik akiuiniarluni mannessaqarfinnik peersinissaq neqeroortugineqartarpoq, tamatumalu aammattaaq iviangitigut kræfteqalernissap ulorianaateqarnera minnerulersittarppaa. Ullumikkut napparsimasut 44-t iviangitigut kingornguttakkamik kræfteqalersinnaanerit malinnaavigineqarpoq ukiullu tamaasa napparsimasunik tallimat missaannik taakkua ilasarput.

Napparsimasunut iviangikkut kræfteqalernissamut annertuumik ulorianartorsiortunut siunissami misissuinissamut neqeroorteqarnissamik pilersaarut

Arnanut iviangimikkut kræfteqalernissamut annertuumik ulorianartorsiortunut misissortinnissamik neqeroorummut tunngatillugu Kræfti pillugu Pilersaarummi 2013-mi imaaliorniartarpoq:

Pilersaarutip piffissaliussap siulliup aappaallu

- Arnanik iviangikkut kræfteqalernissamut annertuumik ulorianartorsiortunut ukiumoortumik qinnguartaasarnermi sunniuteqaatit paarlattuanillu ukiut marlukkuutaarlugit nassuiaqqinneqartarsaaq.
- Napparsimasunut siornatigut iviangikkut kræfteqarsimasunut assiliilluni misissuinerup malitseqartitisinerup qinnguartaasarnissamik periarfissinissap qularnaarneqarnissaa.

Napparsimasut siornatigut iviangitigut kræfteqarsimasut, iviangimik aappaatigut nangeqqinnissaminnut ulorianartorsiortunerisartarput. Napparsimasut taakkua ullumikkut nakorsamit misissorneqarnissaminnik neqeroorfigineqartarput. Dansk Breast Cancer Group nunani tamalaani ilisimatusarnerit aallaavigalugit iviangitigut kræfteqarneq pingaarnertullugu malitseqartitsinissamut neqeroorfigineqartarput³⁰. Arnat iviangikkut kræfteqareernerup kingorna malitseqartitsisarneq nunat tamalaat katsorsaasarnerrannut nuunnermut atatillugu immikkut pingaaruteqalersussaapput, arnat arlallit iviangeqaannarnissaa pillugu suliaritinnissaminnut neqeroorfigineqartalissallutik (takuuk kapitali 4.3). Dansk Breast Cancer Groupip kaammattuutigaa ukiut tallimat ingerlaneranni ukiup affakkuutaartumik nakorsamit misissorneqartarnissaat kingornalu ukiuni tallimani ukiumut ataasiarlutik misissoqqinneqartalissallutik. Aammattaaq kaammattuutigineqarpoq, misissuisarnerit taakkua ukiut marlukkuutaartumik assiliilluni misissuinerup misissortittarnissaat ilanngunneqartassasoq, 50-illi sinnerlugit ukiullit akulikinnerusumik ikinnerillu taamaalinissamut ulorianartorsiortunerisartut ilanngullugit. Kissaatigineqarpoq Kalaallit Nunaanni siumut sammisumik najoqqutassat taakkua aamma malinneqassasut.

Napparsimasumut ataasiakkaamut inuiaqatigiillu aningaasaqarnerannut iluaqutaavoq arnat iviangimikkut kingornguttakkamik kræfteqalernissamut ulorianartorsiortunut qinnguartaasarnissamik misissuisarnissap Nuummumut nuunneqarnissaa. Iluaqutaasussaaq tamanna ukiumoortumik annertusiartussaaq, amerlassutsimmi malitseqartinneqartussat ukiumoortumik napparsimasut tallimat missaannik amerleriartarmata (takuuk kapitali 10). Kingornuttakkanik kræfteqarnerit qanoq issusiinut tunngatillugu danskit pilersaarutaanni napparsimasunut taakkununga ukiut tamaasa assiliilluni misissuisarnissaaq neqeroorutaasarpooq³¹. Ukiut

³⁰ Danish Breast Cancer Group. Opfølgning og kontrol. Se http://www.dbcg.dk/PDF%20Filer/Kap%209%20Opfølgning%20og%20kontrol_11.6.2012.pdf

³¹ DBCG. DBCG-retningslinier 2010. 19 Genetisk udredning, rådgivning og molekylærgenetisk analyse. DBCG, 2010.

tamaasa assiliilluni misissuinerit iluatsilluartunut peqqutaaqataapput, ilaatigut misissuinerit ataatsimut isigalugit iluatsilluarnarat ilaatigullu iviangikkut kræfteqariaatsit pilertiartupallattarnerat. Inassutigineqarpoq, Danmarkimi inassutigineqartutut ukiut tamaasa misissuisoqartarnissaq pilersaarusiorneqassasoq.

3.4. Ivianginik assiliilluni misissuinerit taarsiullugu MR-mik atuineq

Napparsimasunik iviangikkut kræfteqarsorisanik MR-imik maligaasat atorlugit misissuineq misilittagaqarfigineqarluarpoq, paarlattuanillu misissuinissaq siunertaralugu MR-imik maligaasat atorlugit misissuinerimik ilisimasat killeqarlutik. Misilittagaqarluarnerulli - maannakkut ilisimasatsit - piumasaaqatitaraa, Teslamik qaffasissumik (1,5-3,0T-mik) Scannerimik (maligaasat atorlugit misissuut) misissuisarneq.³²

Ivianginik assiliilluni misissuinerit taarsiullugu MR-imik atuisarnissamut tunngatillugu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-mi imaaliorniarpoq:
Pilersaarummut piffissaliussap aappaani

- Iviangikkut kræftimut misissuinerit sakkukitsoq Tesla scannererput atorineqarsinnaanersoq naliliiffigineqaaqissaaq.

Kalaallit Nunaat 2012-imi MR-scanneritaarpoq. Taanna tassaavoq Tesla sakkukinneq (0-4 T) scanneri. Scannerit Teslat sakkukitsut pitsaassusii ingerlaavartumik pitsannngortikkiartorneqartarput, Teslat sakkukitsut pitsaassusaat iviangikkut kræftimut misissuinerimik nappaammillu suussusersiisarnermi ilisimatusaatigineqarput. Taamaattorli isummiunneqassaaq, kaammattuutigineqarsinnaanngikkallartoq, ivianginik assiliinikkut misissuinerit taarsiullugu Tesla MR-scanneri sakkukinneq inassutiginiissaanut massakkuugallartumut tunngaviummik ilisimasat annikimmata.

3.5. Inaluarsuakkut kræftimut innuttaasunik misissuineq (inaluarsuakkut erlukkullu kræfteqarneq)

Innuttaasunik inalukkakkut kræfteqarnerannik misissuisoqarsinnaavoq, inalukkatigummi kræfteqalernerit arriitsumik pinngoriartortarmat naanertut ajoquteqanngitsut pilersarluni. Naanerilli akuttunngitsumik aanaartarmata, misissuisarneq annatigut aanaartarnerat tunngavigalugu inuit paasiniarneqartarput, inalugarsuarmik qinnguartinik misissuinerimik malitseqartinneqartarpoq (koloskopi - inaluarsuup ilaanik misissuineq).

Inaluarsuakkut kræftimut innuttaasunik misissuinerimik Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:

- Aallaqaasiutigalugu innuttaasunik inalukkatigut kræftimut misissuinerimik eqqussiniannngilaq.

Pilersaarut piffissaliussap aappaani:

- Inalukkatigut kræftimut misissuisarneq atuutilersinneqassanersoq naliliiffigineqaaqissaaq.

³² R. M. Mann, C. K. Kuhl, K. Kinkel, C. Boetes. Breast MRI: guidelines from the European Society of Breast Imaging. EurRadiol(2008) 18: 1307-1318.

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni innuttaasunut inalukkatigut kræftimut misissuinissamut neqerooruteqartoqanngilaq. Danmarkimi 2014-iminngaanniit inalukkatigut kræftimut misissuinermut neqerooruteqartoqartarnissap eqqunneqarnissaa toqqarneqarpoq. Danskit neqeroorutaat ukiut marlukkuutaarlugit tamanut 50-iniit 74-inut ukiulinnut misissuisarnissamik neqerooruteqarneq ilaatinneqartalissaaq. Inuit namminneq annamik misissugassamik atortussat atorlugit nassiunneqartussamik anartassapput misissuisarfimmullu nassiullugu. Misiliut ajoquteqarsimassagaluarpat, pineqartoq inaluarsuarmi ilaanik qinngutinik misissorneqarnissamik (koloskopi) neqeroorfigineqassaaq. Tamanna naammassineqarsinnaanngippat taarsiullugu inaluarsuarmigut maligaasat atorlugit misissortinnissamik (CT kolografi) neqeroorfigineqassaaq. Ilimagineqarpoq inuit inaluarsuarmikkut qinngutinik misissorneqartussat 10 %-ii ilassutaasumik inaluarsuakkut maligaasat atorlugit (CT kolografi) misissorneqarnissamik neqeroorfigineqarnissamut pisariaqartitsissasut. Inuit kræfteqartut paasineqartut nalinginnaasumik katsors-artinnissamut ilanngunneqassapput.

Danmarkimi misiliutitut misissuinerit misilittagarineqartoq tassaavoq, kræfteqartut amerlanerit paasineqarmata arlallillu tinuneqalersimasut, tinunermik naaneqartut kræfteqartullu amerlassusiinik kisitsisinit ilisimaneqartunit ilimagisamit amerlanerusimasut. Inuit tinunermik naaneqartut sukkasuumik alliartortumik inaluarsuup ilaanik misissuinikkut malittarineqartassapput. Taamaalilluni naatsorsuutigineqarpoq, ukiut qulit qaangiuppata napparsimasut marloriaammik amerlanerusut paasiniaarlugit inaluarsuup ilaanik misissuinikut malinnaaffigineqartassasut kræfteqartut taamattut amerlatigisut paasiniaarlugit ³³.

Danmarkimi ukioqatigiiaat 50-74-inik ukiullit toqqarneqarsimanagerat inalukkatigut kræfteqalernissamut ulorianartorsortut naliliiffigilluarneqareernerisigut pivoq – tamannalu toqqutigisinnaavaat – ukioqatigiiaani assigiinngitsuni. Kalaallit Nunaanni paasineqarpoq piffissami 2001-imiit 2010-mut inunni misissortissimanngitsuni 25 %-ii inalukkamikkut kræfteqartut, tamannalu Danmarkimit qaffasinnerungaatsiarpoq. Tamanna sianiginia-
rneqartariaqarpoq, tamatumani misissuisarnissaaq neqeroorutigineqassappat. Kalaallit Nunaanni innuttaasut 50-74-inik ukiullit aallaavigalugit 2012-mi misissuisarnissaaq ukiut marluk siulliit 8.425-t ukiumut, ukiunilu tulliu-
tuni ikinnerusut qinnguartaartinnissaminut neqeroorfigineqassapput. Danskit kisitsisaataat aallaavigalugit ilimagineqarsinnaavoq, misissortinnissamut 60 %-it missaat neqeroorummut akuersaarumaartut, taamaalillunilu 268-it inaluarsuup ilaanik misissuiffigineqassapput, inuillu 21-t kræfteqartut nassaarineqassapput, 100-t missaat nappaammik ilungersunartumik aallartinissarluik inuillu 53-it kræfteqalernissamut annikitsumik malunnaateqassallutik.

Misissuinerup malitseqartinneqarnissaanut sunniutit pisariaqartitsinerillu

Sunniutit: Naatsorsuutigineqarpoq, inalugarsuakkut kræfteqarnerup kingunerisaanik 16 %-it toqusartut pinaveersaartinneqarsinnaassasut. Ilimagineqarpoq, inuit 1.400-t misissorneqarneqassasut ukiuni tallimani inalugarsuakkut kræftimut attuumassuteqartumik toqusarneq pinaveersaartinniarlugu³⁴.

Eqqunngitsumik ajoquteqarsorisat (kræftitut paasineqartut, taamaattuunatilli): Kalaallit Nunaanni inuit amerlan-
gaatsiartut aqajaqqumikkut ikeqarlutik bakteriamik *Helicobacter Pylorimik* peqartarmata inuillu amerlan-
gaatsiartut aanaartulernissaminut ulorianartorsortarmata, arlallit annamikkut misissorneqarnerminni aqart-
arsimassagunarpur, inaluarsuup ilaanik misissuinermut misissorneqarnissaminut neqeroorfigineqartassapput, Danmarkimiit amerlanerunissaat ilimagineqarpoq.

³³Sundhedsstyrelsen. Anbefalinger vedrørende screening for tyk- og endetarmskræft. Sundhedsstyrelsen, 2010.

³⁴ Danish Colorectal Cancer Group. Retningslinjer for udredning og behandling af kolorektal cancer. 2009.

Kukkusumik ajoquteqanngitsut (kræftit paasineqanngitsaq, taamaattuosorli): Amerlassutsit, misissuinermit malunniuteqanngitsut (eqqunngitsumik ajoquteqanngitsut) annikitsunnguatut nalunaarneqarput ullumikkut malussarissuseq toqqassagaanni.

Ingasaallugu nappaammik suussusersiineq (allannguutit toqumik kinguneqartussaannngitsut): Annertuujugunarput, tamatumunngali kisitsiseqartoqanngilaq.

Misissuinerup malitseqartinneqarnissaanik pisariaqartitsineq: Inalukkatigut naanerit amerlanerujussuat tunngavigalugu inunnit 1.000-ini misissorneqartunit inuit 30-t missaanniittut inaluarsuup ilaanik misissuinermit ingerlaavartumik malitseqartinneqartassapput.

Inalukkatigut kræftimut innuttaasunik misissuinissamut tunngatillugu pilersaarutit

Inalukkatigut putusoornissamut ulorianaateqartoqartarnera peqqutigalugu taamaallaat Dronning Ingridip Napparsimmavissuata Pilattaanermut tunngusunut Misissuisarfiani misissuisoqartarpoq. Ullumikkut suliarinnissinaanerup pisinnaasaani pioreersumi inalukkatigut kræfteqartimut innuttaasunik misissuisarnerup pilersineqarsinnaaneranut periarfissaqanngilaq. Ullumikkut aningaasaatigineqartut annertunerpaamik iluaqutiginiisaat tassaavoq inalukkatigut kræfteqarnermik pasisat pitsaanerpaamik nappaammik suussusersiortaatsimik qulakkeeriffigisarnissaat aamma suliarineqartarnissaat innuttaasunut paasisitsiniaanermik annertunerusumik ilallugu. Inassutigineqassaarli, piffissami ukiut 3-5 kingorna suliaasaqarfiup aammaarluni naliliiffigineqarnissaa, tassani Danmarkimi misissuinermit suliniuteqarnerup naliliiffigineqarnissaa naatsorsuutigineqarmat.

3.6. Inunnik inalukkatigut kræfteqalernissamut immikkut ittumik ulorianartorsiortunik misissuineq

Ilaqutariinni inalukkatigut kræfteqartut amerliartorpata, ilaqutariit nassuiarneqareerpata, aalajangersimasumik inaluarsuup ilaanik misissuisoqartarnissaa inassutigineqarpoq aamma timikkut kingornuttakkanik misissuisoqarsinnaavoq. Ullumikkut inuit, ilaqutariinni kræfterlutik amerliartortuni inunnilu inalukkaminni tinusoorluni naasoornermik peersitsivigineqarsimasunik, inaluarsuup ilaanik misissuiffigineqarnissamik neqeroorfigineqartarput. Malitseqartitsinerit danskit inassuteqaataat malillugit neqeroorutigineqartarpoq.

Inunnik inalukkamikkut kræfteqalernissamut immikkut ittumik ulorianartorsiortunik misissuinermit tunngatillugu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliornarpoq:

Pilersaarutip aallartinnerani:

- Ullumikkut inunnik immikkut inalukkatigut kræfteqalernissamut ulorianartorsiortunut misissuinissamik neqerooruteqartarnerup ingerlatiinnarneqarnissaa.
- Neqeroorut nunat tamalaat inassuteqaataattut ingerlaavartumik nutarterneqassaaq.

Inunnut inalukkatigut kræfteqalernissamik ulorianartorsionerusunut misissuinissamut tunngatillugu pilersaarut

Inassutigineqarpoq, inunnut immikkut ulorianartorsiortunut malitseqartitsisarnissap ingerlatiinnarneqarnissaa ingerlaavartumillu isumalluutit suliniuteqarnermut pisariaqartitsinnermut naapertuuttut immikkoortitsisoqartarnissaa.

4. Nappaammik suussusersiortaatsimut aamma kræftertup suliarineqarnerani pilataanissamut nakorsaasiisarnissamullu pilersaarutit

Anguniagaavoq piaartumik annertunerpaamillu nassuiaasarnissaq katsorsaanissarlu. Unammillerniagaq pingaarneq tassaavoq piaartumik napparsimasut kræfteqartut nassaarineqartarnissaat, peqatigitillugulu napparsimasunut pinartumik nappaateqanngitsunik paasineqartut qulaajarneqarnissaannut piffissamik isumalluutinillu atuinaveersaartarnissaq. Tamanna qularnaarumallugu innuttaasut kræfteqarnermik ersiuteqartunik innuttaasut ilisimatinneqarluartarnissaat, taamaalillutik piaarnerusumik nappaammik ersiutaannik saaffiginnisuteqartarniassammata. Piffinni peqqinnissaqarfik aallaqqaammut pisariaqartumik qulaarineramik ingerlatsisinaasariaqarpoq kingornalu piaartumik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani qulaarinissamut katsorsarnissamullu innersuussisinnaangortillugu.

Kræfti pillugu Nassuiaammi nappaammik suussusersiisarnermi katsorsaanermilu ataani allaqqasumi imaattunik kaammattuuteqartoqarpoq:

- *Nappaammik suussusersiisarnermi katsorsaanermilu pitsanngoriaatissatut periarfissanik qulaajaarnermik siunnersuutinillu aallartitsinissaq.*
- *Siunissami pisariaqartitat misissoqqissaarneqarnissaat siunissamilu aqqissuussinerup ataqatigiissaarinerullu kræftimik katsorsaanermi pilataanikkut suliarinnittarnissap nalinginnaasumik kræftimik nappaatit immikkoortiterlugit siunnersuusiorfigineqarnissaa. Aammattaaq pisariaqartumik isumalluutit pisariaqartitat misissoqqissaarneqarnissaat.*
- *Siunissami nakorsaatinik katsorsaasarnissami kræftimik nakorsaatinik katsorsaanerup iluani anniaatinillu nipaallisaasarnissami neqeroorutasartussat pisariaqartinneqarumaartussallu misissorluarneqarnissaat. Aamatutaaq pisariaqartumik isumalluutit pisariaqartitat misissoqqissaarneqarnissaat.*
- *Kræfteqariaatsinut nalinginnaasunut ullumikkut katsorsaariaatsit misissoqqissaarneqarnissaat pisariaqarpallu allannguutissat, matumani ilanngullugit alloriarnerit marluk atorlugit ivianginik pilattaalluni katsorsaanerup aamma ivianginik atatitsinnarniarluni pilataanissamik neqerooruteqarsinnaanermut periarfissaq. Aammattaaq pisariaqartumik isumalluutit pisariaqartitat misissoqqissaarneqarnissaat.*
- *Pisariaqartitat misissuiffigilluarneqarnissaat siunissami kræftmik nassuiaassarnernerup ilusilernissaanik suliarineqartarnissaanullu pilersaarummik suliaqartoqarnissaa kiisalu najoqqutassanik pisariaqartitsineq, matumani ilanngullugit taakkua qulaajarneqarnissaannut pisariaqartumik isumalluutinik pisariaqartitsinerup misissuiffigineqarnissaa.*

Aallaavittut peqqinnissaqarfiup sulissutigaa qulaajaanissaq katsorsaanerlu sapinngisamik innuttaasup angerlarsimaffiata nunaqafigisaani pisassasoq. Peqqinnissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfik sullissinermut najoqqutassamik suliaqarpoq, tamatumani peqqinnissaqarfiup nunap immikkoortuiniittut sunik suliaqarsinnaassanersut akisussaaffeqarlutillu pingaarnertut qaffasissuseqartumik nalunaajarneqarput³⁵. Taamaatorli ataatsimoortumik pilersaarusiortoqarnissaa pisariaqartinneqarpoq – pilersaarut immikkut ittoq – ataatsi-

---

³⁵ Peqqissutsimut Pitsaaliuinerumullu Aqutsisoqarfik. Najukkani peqqissutsimut qullersaqarfiit suliaassaasa takussutisartaat. Peqqissutsimut Pitsaaliuinerumullu Aqutsisoqarfik, 2012.

mut ukkassineq qanoq qaffasitsigisoq aamma kiffartuussinerit siunissami kiap tigummissanerai sumiissaner-sullu.

Qulaajaanissamut tunngatillgu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-mi imaaliorniarpoq:
Pilersaarummut piffissaliussami siullermi

- Peqqinnissaqarfimmi illoqarfinni ataasiakkaani kræftimik nappaatigineqar-nerusut qulit pingaarnertut qulaajaarneqarnissaannut najoqqutassat ilusi-lersussallugit.
- Kalaallit peqqinnissaqarfiannut immikkut ittumik pilersaarusiaq ilusilersus-sallugu.
- Pisariaqartumik ilinniarsimanermut piumasagaatit najoqqutassat taakkua piviusunnigortinneqarnissaannut qularnaassallugu (tassani suna isumagi-neqarnerisq ersarlulaarpoq!)

Nappaammik suussusersiortaatsimut katsorsaaneermullu pilersaarut

Kræftip pileqqaalernermini amerlanertigut ersiutaai annikinnerusarput imaluunniit ersiutaasut takujuminaan-nerusarlutik, taamaattumik siusinnerusukkut nappaammik suussusersiisarnissap kingunerissavaa, nappaatillit amerlanerusut qulaajaaffigineqartarnissaat arlallillu kræfteqanngitsut paasineqartarlutik. Naatsumik oqaati-galugu kræfteqartunik amerlanerusunik paasinnissamut inuit amerlanerusut qulaajaaffigineqartassapput. Taamaattumik siusinaartumik nappaammik suussusersiinerup peqqinnissaqarfiup isumalluutit atorineqartas-sapput. Paarlattuanilli nappaateqartut tamatigut annikinnerusumik napparsimasassapput, taamaalillutillu an-nikinnerusumik suliarinnissaminnut neqeroorfigineqartassallutik, kinguneqaatissaallu ikinnerussallutik pisari-innerusumillu piginnaanngorsarneqarsinnaasassallutik.

Napparsimasup ingerlanera pitsaanerpaamik qulaarnaarniarlugu (takuuk kapitali 5) Dronning Ingridip Nap-parsimmavissuata nunallu immikkoortuisa akornanni suliassat agguataarneqartarnerisa killiliiffigineqarnissaat pisariaqarpoq. Kræftimut tunngasut ilai najukkani akisussaaffigineqarput, qulaajaanissamut suliassatigut ilisi-masat pisariaqartut suliarinnissinnaanerlu qularnaarneqassapput. Qulaajagassat ilaasa qanoq ittuunerisa qulaa-jaaffiginissaanut nunap immikkoortuini periarfissat apeqqutaassangaluartut, pingaaruteqartumik tunngaviusus-saq tassaavoq, peqqissaavinni peqqinnissaqarfiup ataaniittuni tamani kræftimik tunngaviusumik qulaajaanerit misissuinerit assigiit neqeroorutigineqarsinnaanissaat. Taamatut tunngaviusumik qulaajaanissamut tassunga, ullumikkut kræftimik qulaajaasernerup ilaanut ilitsersuutit, pineqartunili tamaniunngitsoq, suliarineqarput.

Kissaatigineqartoq tassaavoq, napparsimasuutitta nappaammik suussusersiinermit katsorsaaneermilu pitsanngo-riaatit iluaqutigissagaat, qulaarsinnaasavullu katsorsarsinnaasavullu nammineq isumagisassavavut. Kræftimilli suussusersiisarneq kræftimillu katsorsaaneq sukkasuumik ineriartorfiuvoq. Taamaattut assersuutigalugu tas-sapput assilissat atorlugit nappaammik suussusersiisarneq, timikkut misissuisarneq assigiinngiaartunillu katsorsaasernerit peqatitigillugulu qinnguartaalluni katsorsaaneq kemoterapilu (nakorsaatit atorlugit katsorsaaneq). Naak MR-scannerimik nutaamik peqaraluarluta tamakkiisumik qulaarisinnaanngilagut, nu-taaliampi kræftimik suussusersiineq kræfteqariaatsit ilaannut immikkut atorlulersuutit piumasagaatitaqarma-ta, immikkut ilisimasalinnit imaluunniit immikkut ilisimasalinnik piumasagaatitaqartitaammata.

4.1. Nakorsaatinik kræftimik katsorsaanissamut siunissami neqeroorutissatut pilersaarut

Nakorsaatit atorlugit kræftimik katsorsaanerup ilaata Kalaallit Nunaannut nuunneqarnera iluatsitsiviullu-arsimavoq, kalaallinullu kræftimik nappaateqartunut pitsaanerusumik neqeroorutaalersimalluni. Kalaallit Nunaanni nakorsaatit atorlugit kræftimik katsorsaaq Rigshospitali suleqatigilluarlugu ingerlanneqartarpoq Danskis inassuteqaataat maleruarlugit, katsorsaanerimmi Danmarkimi katsorsaarnermi aqutseriaatsit malillugit pisarpoq.

Nakorsaatit atorlugit kræftimik katsorsaanerimmi Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpog:

Pilersaarutip aallartinneqarnerani:

- Pisariaqarfiaatigut Kalaallit Nunaanni kræftimik nakorsaatit atorlugit katsorsaanerup qularnaarneqarnissaa.

Taamaattumik immikkoortut tiguneqartut: puakkut kræfteqarneq, sakissakkut kræfteqarneq aamma inalukkatigut kræfteqarneq nakorsaarnermi kræftimik aqutsinerimmi allannguuteqartoqarnissaa pisariaqartinneqanngilaq, katsorsaanerilli arlallit iluaqutaasumik naatsorsuutigineqarsinnaavoq nunatsinnut nuunneqarsinnaasut. Maannakkut kræfteqariaatsit ilaat nunatsinnut nuunneqareerput, assersuutigalugu nappaatillit aakkut imerajukkullu kræfteqartut 10-15-it missaat, marluk tartumikkut kræfteqartut marlullu missaat qaratsamikkut tinuneqartut Nuummi katsorsarneqarnerat ingerlanneqassaaq tamannalu Danmarkimi pilersaarusionerqarpoq (2012-mit kisitsisit) aallartinneqarlunilu. Taamaattorli nakorsaatinik kræftimik katsorsaanerit naammassinneqartut amerlassusiat ukiumiit ukiumut amerliartorput, tamannalu Tinunernut Ilisimatusarfiup (Onkologiske dagsafsnit) immikkoortoqarfiannik tatisimannippoq. Katsorsaanerimut ilisimasallit Kalaallit Nunaanniippot, nakorsaatinilli katsorsaanissamut nunatsinnut nuussinissamut naatsorsuutigineqassaaq ilinniakkatigut, timikkut aningaasaqarnikkullu pisariaqartinneqartussat suliasamut malinnaasussat sioqqutsisumik peqqissaartumik allaaserineqarnissaat. Katsorsaanerit nunatsinnut ullumikkut nuunneqarsinnaasut tassaapput nerisat aqutaatigut aqajaqqukkullu kræfteqartunut anniaataanik nipaallisaanieq aamma mannissaqarfikkut kræfteqartut katsorsarneri. Nunatsinnut nuussinissaq tamanna aningaasaqarnikkut pilerinarpoq (takuuk kapitali 10).

4.2. Pilattaalluni kræftimik katsorsaanissamut siunissami neqeroortarnissamut pilersaarut

Ukiumut pilattaasartup ataatsip suliarinnittarnerit qassit ingerlattassanerai pillugit ullumikkut nunani tamalaani najoqqutassat pilattaalluni kræftimik katsorsaarnermi malinneqanngillat. Tamatumani kræfteqariaatsit iviangikkut, mannissaqarfikkut inalugarsuakkullu kræfteqaataagajunnerusut pineqarput. Pilattaasartut ullumikkut Nunatsinni kræfteqartunik katsorsaaartut ukiualuit qaangiuppata, allallu ukiut qulit iluanni pensionerernissaat ilimagineqarpoq. Pilattaasartut ullumikkut ilinniartinneqartartut taamaallaat kræfteqartunut immikkoortortaqarfinni ilinniartinneqartarput. Ataatsimut isigalugu tamatuma kingunerissavaa, ukiualuit qaangiuppata pilattaasarnikkut kræfteqartunik katsorsaanerup allannguuteqartinneqarnissaa. Taamaattumik pingaaruteqarpoq, maannangaq siunissami pisariaqartilgassatsinnut piareersalereernissarput.

Pilattaaneq atorlugu kræftimik katsorsaannermi Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpog:

Pilersaarutip qaangiunnerani:

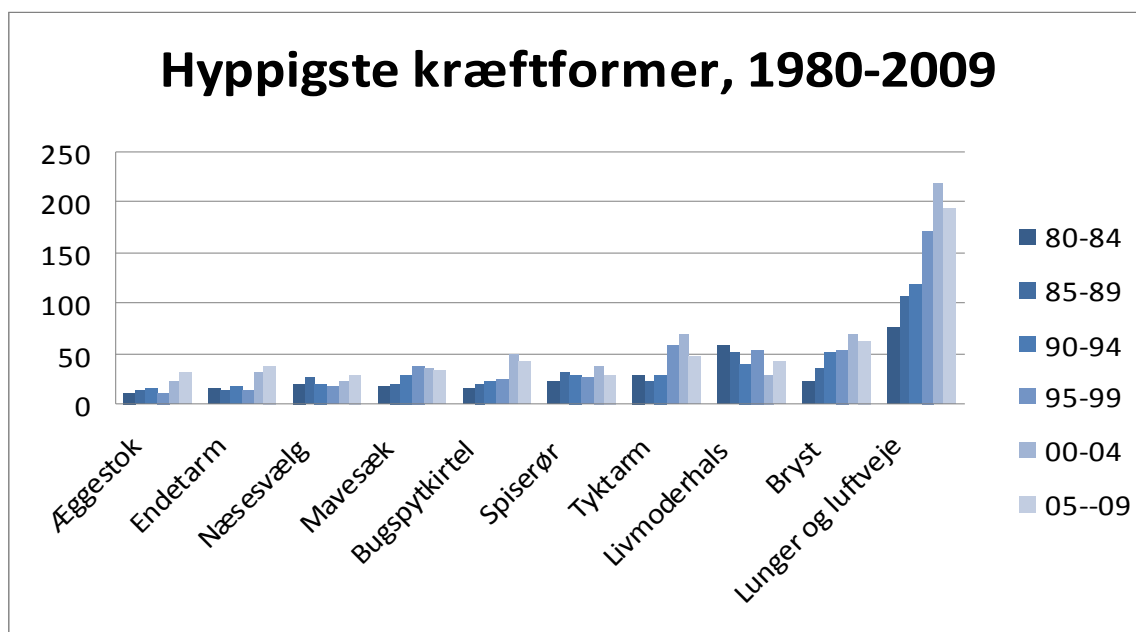
- Qularnaassallugu, kræftimik katsorsaalluni pilattaanerit tamarmik pilattaasartumut ataatsimut pilattaanerit amerlassusissaannik nunat tamalaat inassteqaataannut naleqqussalugit naammassineqassasut.

Pilattaalluni kræftimik katsorsaannermut pilersaarut

Kissaatigineqarpoq, kræftimik pilattaalluni katsorsaannermut siunissami neqeroorutit pilattaasartup ataatsip qanoq amerlatigisunik suliarinnittarnissaanut ukiuni arlalinni nunat tamalaat kaammattuutaannut naleqqusarneqarssasoq. Tamatuma kingunerissavaa, nappaatillit iviangimikkut kræfteqartut, mannessaqarfimmikkut kræfteqartut inalukkatigut kræfteqartut nunani allani imaluunniit kræftimik katsorsaasunit angalaartartunit Kalaallit Nunaanni suliarineqartassasut.

4.3. Kræfteqariaatsit akulikinnerusut qulit pillugit pilersaarutit

Soorlu Kræfti pillugu nassuiaammi allaaserineqartutut kræfti ataasiinnaangilaq, nappaatilli amerlasoorpasuupput. Pilersaarutip matuma kræftimik nappaatigineqakularnerusutt qulit samminerusimavai, kræfteqariaatsimmi qaqutigoornerusut nunani allani ullumikkut suliarineqartareemata.

Titartagaq 4.1. Kalaallit Nunaanni 1980-imiit 2009-mut kræfteqariaatsit akulikinnerpaajusartut ineriartornerat.

Piffissami ukiut tallimat ingerlaneranni kræfteqartut amerlassusaat takussuserneqarput³⁶.

Æggestok - mannessaqarfik. Endetarm - erluk. Næsesvælg - qinngap ilua. Mavesæk - aqajaroq. Bugspytkirtel - aqajaqqup sanilequtaa. Spiserør - iggiaq. Tyktarm - Inalugarsuaq. Livmoderhals - illissap paava. Bryst - iviangeq/sakissat. Lunger og luftveje - puaat aner-saartornerup aqqutai.

³⁶Kræfti pillugu nassuiaat 2011", Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, Namminersorlutik Oqartussat, 2011

Kræfteqariaatsinut quliusunut akulikinnerpaajusunut Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpog:
Pilersaarutip naanerani:

- Siusinaartumik nappaammik suussusersiisarnermut najoqqutassat qularnaarneqarnissaat.
- Nunat avannarlernisut qaffasitsigisumik aniguisarnerup qularnaarneqarnissaa.

Puakkut kræfteqartarnej

Puakkut kræfteqartarnej akulikinnerpaajusarpoq. Kalaallit Nunaanni puakkut kræfteqarnerup suussusersineqartarnera suliarineqartarneralu pilattaasarneq nakorsaatinillu katsorsaasarnerit danskit najoqqutarisaat naapertorpai allannguuteqartinnagulu ingerlatiinnarneqassalluni. Puakkut kræfteqartarnermut pinaveersaartitsinissamut periarfissat ilippanaateqartorujussuit tassaapput pinaveersaartitsineq siusinaartumillu suussusersiisarnissaq, nappaatip ingerlarngani ilaasa kingusinaartumik nappaammik suussusersiivigineqartarunaramik.

Iviangikkut kræfteqartarnej

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni iviangikkut kræfteqartarnej nunanut killernut sanilliullugu appasinneruvoq, inooriaatsimilli allannguinerup kinguneraa, iviangikkut kræfteqartarnerup amerlassusii kigaatsumik nunani killernisut amerlatigileriarporput.

Ullumikkut iviangikkut kræfteqartarnerup suussusersiineqartarnera katsorneqartarnerallu

Iviangikkut tinusoqarneranik pasitsaassisoqaraangat tamanna najugaqarfiusumik qulaajaaffigineqartarpoq. Tinuneq pasinapiluttoq tigusiffigineqartarpoq timillu ilai Danmarkimi misissugassatut nassiunneqartarlutik. Kræfteqartoqarnera paasineqaraangat, arnaq pinartumik qulaarineqartussatut suliarineqartussatullu Dronning Ingridip Napparsimmavissuata arnat nappaataannut/naartunermut atatillugu nappaatinut immikkoortortaqarfimmut innersuunneqartarpoq. Nappaatilinnut iviangikkut kræftilinnut pilattaanissamut neqeroorutit ullumikkut nunani tamalaani inassutigineqartunit allaanerupput.

Iviangikkut kræfteqarnermut immikkut qulaajaanermut katsorsaanermullu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-mi imaaliorniarpoq:

Pilersaarummi piffissaliussami siulleq

- Iviangikkut kræftimik katsorsaanermi nappaammik suussusersiineramik, katsorsaanermik inernerusunillu ingerlaavartumik nakkutilliisarnissap qularnaarneqarnissaa.

Pilersaarutip piffissaliussap aappaanni:

- Kalaallit Nunaanni iviangikkut kræfteqarnermik pasitsaassinerami annertusisamik paasissutissiineramik neqerooruteqartarnerup qularnaarneqarnissaa.
- Pilattaasartup ataatsip qanoq amerlatigisunik pilattaanissaanut nunat tamalaat najoqqutassiaat malillugit naleqqussarlugit iviangikkut kræfteqarnermik katsorsaanissamik neqerooruteqartarnerup qularnaarneqarnissaa.

Siunissami iviangikkut kræfteqarnerup suussusersiineqartarnissaa

Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu iviangikkut kræfteqarnermik toqquteqartartut sanillunneqarneri suli saqqummiunneqanngitsut naapertorlugit nappaammik suussusersiinerami taamatut nappaatilinni toqquteqartartut annikitsumik assigiingissuteqarput (nakorsaanerup Allan Gelvan, Tinunernut Ilisimatusarfiup Immikkoortoqarfimmeersup (Onkologisk Afsnit), Dronning Ingridip Napparsimmavissuani, nammineerluni tamanna nalunaarutigivaa). Iviangikkut kræfteqarnerup katsorsarneqartarnera ukiualuit iluanni allannqortittariaqarpoq, peqatigitillugu danskit iviangikkut kræfteqarnerup qulaajaaffigineqartarnera pillugu neqerooruteqartarneq qulakkeertariaqarpoq. Matumani ilaapput timip nakorsamit misissorneqarnera nipi tusarsaanngitsoq atorlugu (inuup tusaasinnasaasa avataanniittoq) (ultralyd) assiliinikkullu misissuineq peqatigitillugu cellenik peersineq (biopsi) ataqatigiissillugit, tamatumani tinusoqarsimassappat annertusisamik misissuineq. Cellenik peersineramik pissarsisarneq assilissat atorlugit nappaammik suussusersiisartut (radiolog) imaluunniit nakorsamit immikkut ilinniagalimmit isumagineqartassaaq.

Napparsimasut iviangikkut kræfteqartutut pasisanik nappaammik suussusersiisarnerup tamarmiusup ingerlasarnerat Kalaallit Nunaanni annertusisamik misissuinissamik periarfissiineq aqputigalugu suussusersiisarnerup tamarmiusup nuunneqarnissaa tassaavoq Kræfti pillugu Pilersaarummi inassutigineqartut ilagaat. Tamanna pisinnaavoq, Dronning Ingridip Napparsimmavissuata Radiologimik immikkoortoqarfiani mammografimik atorluginik ivertitsinikkut kiisalu periarfissiinikkut nammineq nakorsarisanik immikkut ilisimasalinnik ilinniartitseqqinneq aqputigalugu cellenik peersinikkut imaluunniit avataaniit nakorsanit kiffartuussisarnissaaq isumaqatigiissuteqarnikkut. Peqatigitillugu nunatsinnut nuussinerup tamatuma arnat kingornuttakkamik annertuumik iviangikkut kræfteqalernissamut ulorianartorsiortut misissorneqartarnissaannik periarfississavai sior-natigullu nappaateqarsimasut misissortinnissamik neqeroorfiigisinnaalissallugit.

Iviangikkut kræfteqarnermik katsorsaaneq

Tinunermi peerneqartumi kræfteqarnermik paasinnittoqassagaluarpat, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani arnat nappaataannut/naartunermut atatillugu nappaatinut immikkoortortaqarfimmut innersuunneqassaaq. Suliarinninnermi akulikinnerpaamik iviangeq pilallugu peerneqartarpoq (mastektomi), ilaatigut timip ipiutaasartai toqqaannartumik misissorneqarnissaat periarfissaqanngimmat. Arnat iviangeqaannarnissaaq pillugu suliaritinnissaminnut neqeroorfigineqartartut 10 %-tii ataateqqavaat, tassanilu tinuneq pingaarneq timip

ipiutaasartaanit peqqissumit peerneqartarpoq. Taamatut pilataanermi unermi imerajuup sorujuarneqartarfii peerneqartarput, pisariaqarpallu kræftip siaruaassimanagera aqqissuussamik misissorneqartarluni. Iviangeersisoqarnerani iviangiup peerneqartup suliaralugu isikkuatut isikkoqalerseqqinniarneqarnissaa kingusinnerusukut neqeroortigineqarsinnaavoq, taamaasiornissaq akornutissaqassanngippat. Suliaritereermermi suliarinninnerup nanginneqarnissaa timip ipiutaasartaanik piikkanik misissuinnermi inernerit naapertorlugit pilersaarusiorneqartarpoq Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tinunernut Ilisimatusarfiup Immikkoortoqarfiani tamakkiisumik ilaannakortumilluunniit ingerlanneqassalluni. Suliaritinnermit iki mamereerpat katsorsaaneq aallartinneqarsinnaavoq. Nakorsaatit atorlugit iviangikkut kræfteqarnermik katsorsaaneq danskit najoqqutasaat naapertorlugit pisarpoq.

Siunissami iviangikkut kræfteqarnermik katsorsaanermit tunngatillugu neqeroort

EU-mit inassutigineqarpoq, iviangikkut kræfteqartunik pilattaalluni nakorsaasarneq immikkoortortanut, iviangikkut kræfteqartut nutaanut paasineqartunut ikinnerpaamik ukiumut 150-t, iviangikkut kræfteqartunik pilattaalluni nakorsaasarnermit immikkoortortarnut katersorneqassasut aamma pilattaaneq pilattaasartunit suliarineqartassaaq, ukiut tamaasa iviangikkut kræfteqartunik ikinnerpaamik 50-inuk nutaanut pilattaanermit akisussaaffeqartunit. Pilattaalluni suliarinninnermi aqqissuussinikkut atatitsiinnarniarluni katsorsaaneq neqeroortigineqartassaaq, pissuserisimasaanut assingusumik taarsiarnissamut imaluunniit tamakkiisuunngitsumik nappaatilinnut toqqakkanut periarfissiilluni, suliarineqarnissaat pisariaqartitat uppersaaserneqarsimasut apequtaatillugit. Tamatuma saniatigut kræftip siaruaannerata "*imerajuup sorujuarneqartarfii*"-nik ("*sentinel node*") periuseq atorlugu naliliisoqarnissaa neqeroortigineqarsinnaassaaq, tamannaavorlu pinngoqqaammi ataatsimi assigiinngiaassuseq pillugu teknikki (isotop-teknik), Kalaallit Nunaanni neqeroortigineqarsinnaanngitsoq. Danmarkimi Kalaallit Nunaannilu uumaannarnissamut aniguisartut assigiingissusaat paasineqarsimannikkaluortoq iviangikkut kræfteqartunik suliarinnittarnissap pilersaarusiornera – ullumikkut pilattaasartut pensionereernerata kingorna – Danmarkimi pisassaaq. Maannamut inassutigineqarpoq iviangikkut kræfteqartunik katsorsaanermit angusarineqartut ingerlaavartumik nakkutigineqarnerisa qularnaarneqarnissaa. Nakorsaatit atorlugit iviangikkut kræfteqartunik katsorsaanerup allannguuteqartinneqarnissaa pisariaqartinneqanngilaq, taamaaliortarnermi danskit najoqqutassiaat malillugit ingerlanneqartarmat.

Inalugarsuarmi erlummilu kræfteqarneq (inalukkatigut kræfti)

Inalukkatigut kræfteqartut ukiumut inuit 20-25-t nappaataat suussusersineqartarpoq. Inalugarsuarmi erlummilu kræfteqarnermik pasinnitarneq tamatigut aattalimmik anartarnermi imaluunniit assigiinngiaartumik anartarnermi pilersimasarpoq. Taakkua tassaapput ersiutaanerusartut – aammattaaq inalukkatigut naalliutaasartini allani. Nassuiaateqarneq illoqarfigisami aallartinneqartarpoq erlummik misissuinikkut, misissuisut kallerup-innernik qullitalik (rectoskopi) aamma illua-tungiliullugu inalugarsuarmik tarrarsuisoqarsinnaavoq. Pasitsaanneqartoq uppersarsineqarpat, inalugarsuup ilaata misissorneqarnissaa Dronning Ingridip Napparsimmavissuani innersuussutigineqartarpoq. Suliarinninnissamut neqeroorteqarnermit aajangiisuvoq, kræfti inalugarsuarmi innersoq erlummi innersorluunniit. Inalugarsuarmi kræfteqarneq pilaanikkut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani ingerlanneqartarpoq, napparsimasullu Tinunernut Ilisimatusarnermit Immikkoortortami, Nuummi Dronning Ingridip Napparsimmavissuani, ikiorsiiniarluni kemoterapeerneqarsinnaapput (akoortissanik peqqissaaneq (pingaartumik kræftimut)).

Erlummik katsorsaaneq nunani allani suliarinnittarnertut ingerlanneqartarpoq.

Inalugarsuarmi kræfteqarnermik immikkut nassuiaasarnissami Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:

Pilersaarutip piffissaliussami siullermi:

- Nappaammik suussusersiisarnerup, katsorsaanerup inalugarsuarmilu kræfteqarnermik suliarinnereermermi angusat ingerlaavartumik nak-kutilliinerup qularnaarneqarnissaa.

Pilersaarutip piffissaliussap aappaanni pingajuanniluunniit:

- Nunat tamalaat kaammattuutaannut naapertuuttumik naleqqussakkamik pilaanikkut inalukkami kræfteqarnermik katsorsaanerup neqeroorutigineqartarnissaata qularnaarneqarnissaa.

Inalugarsuakkut kræfteqarnermik katsorsaanermit tunngatillugu siunissami neqerooruteqarneq

Inalugarsuakkut kræfteqarnermik katsorsaaneq Danmarkimi Europamilu suliassatut ima paasineqartarpoq, immikkut ittumik immikkoortortat innuttaasut 350.000-500.000-t tunngavigalugit ingerlanneqartariaqartoq. Pilattaanermut neqeroorutinut atatillugu ukiut 5-10-t tulliuuttut iluanni pensionerertoqarnissaa pissutigalugu pilattaanermut neqeroorutit allanngussapput, inalugarsuakkut kræfteqarnermut pilattaalluni katsorsaaneq nunani allani qitiusumik sullissivinnut, pilattaanerit amerlassusissaannik inassutigineqartutut pigisaqartunut, nunneqassasoq inassutigineqarpoq. Maannakkut pineqartumi katsorsaanermit inernerit nakkutigineqarnissat inassutigineqarpoq. Nunani allani inalugarsuakkut kræfteqartunut pilattaalluni katsorsaanermit aningaasartuutit, kapitali 10-mi takuneqarsinnaapput.

Illissakkut kræfteqarneq

Ukiumut illissakkut kræfteqalersartut 6-8-t paasineqartarput. Uumassusillit sananeqaataasa minnersaat immini uumassuseqartumik (celle) misissuinermit atatillugu illissakkut kræfteqartarneq paasineqakulaarnerusarpoq. Kræfteqalerneq aallarnersarnera takuneqarpat illissap paavanit timip ipiutaasartaanik kiliortuinikkut aamma tassanga cellenik peersinikkut nassuarneqassaaq. Timip ipiutaasartai taakkua misiligutaasut akissuteqaataan- ni pilariartorneq takutippassut misissorneqassaaq, kisianni annertuumik allanngorneqarsimappat imaluunniit piviusumik kræftiulluni, Dronning Ingridip Napparsimmavissuata arnat nappaataannut/naartunermit atatillugu nappaatinut immikkoortortaqarfimmuut katsorsarneqarnerup nanginnissaanut innersuussutigineqassaaq. Tas- sani kræfteqarnerup siaruaassimasinnaanera paasinarnerulersinniarlugu sukumiinerusumik misissuisoqartar- poq. Aallartinissarnerit qerititsinikkut imaluunniit illissap paavatigut pilattaalluni peersinikkut suliarineqartar- put, kræftiviupalli pilariartorsimatiginerat agguataarlugu (1-4) naapertorlugu suliarineqartarlutik. Aallartinis- sarnerit killeqartumik siaruaatinnginnissaat pillugu suliarineqartarput, pisariaqarpat kingorna qinnguartaanik- kut imaluunniit kemoterapi atorlugu katsorsaneqartarput. Kingusinnerusukku killiffiusut qinnguartaanikkut aamma/imaluunniit kemoterapi atorlugu katsorsarneqartarput. Kræfterniviit siusissukku aallartinissalerfii (killiffiusut 1 aamma 2a) Dronning Ingridip Napparsimmavissuani suliarineqartarput, killiffiusulli 2b – 4-t Rigs- hospitalimi suliarineqartussatut innersuunneqartarlutik. Ingerlasarnera, katsorsaaneq nakkutilliisarnerlu taa- neqareersutut Dansk Gynækologisk Cancerip ilitersuutaaneersuupput. Immikkut ilisimasallit pisariaqarfia- tigut Kalaallit Nunaannukartarput, Dronning Ingridillu Napparsimmavissuani napparsimasunik killiffimmi 1 aamma 2a-miittunik pilattaasarlutik.

Illissap paavatigut kræfteqarnerup immikkut ittumik qulaajaaffigineranut katsorsarneranullu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:

Pilersaarutip piffissaliussami siullermi:

- Nappaammik suussusersiisarnerup, katsorsaanerup aamma illissap paavatigut kræftimut katsorsartereernerup kingorna inernerusut ingerlaavartumik nakkutigineqarnissaat qularnaassallugu.

Pilersaarutip piffissaliussap aappaanni pingajuanniluunniit:

- Illissap paavatigut kræftip katsorsarneqarneranut tunngatillugu nunani tamalaani najoqqutarinertunut naapertuuttumik naleqqussammik neqerooruteqarnek qularnaassallugu.

Illissap paavatigut kræfteqarnermik katsorsaanermit siunissami neqeroorutit

Danmarkimi illissap paavatigut kræfteqarnermik katsorsaaneq qitiusumut katersorneqarnikuuvoq, taamaalilluni, napparsimasut kræfteqavissut nunap immikkoortuisa qitiusoqarfiini katsorsarneqartarput. Tamanna kissaateqarnikkut pisarpoq, immikkoortoqarfiit illissap paavatigut piartortumik kræfteqartunik suliarinnittarnerat innuttaasut 1 mill.-it tunngavigineqarput³⁷. Kalaallit neqeroorutaat danskit najoqqutassiaannik malittarinnipput.

Mannissaqarfinni kræfteqarnek

Mannissaqarfinni kræfteqalersartut ukiumut arfinillit paasineqartarput, amerlassutsilli qaffakkiartorunarpud. Katsorsaaneq pingaarnek pilaattaanikkut pisarpoq anuamma napparsimasut, kræfti siuaruppallaasimangikkaangat Kalaallit Nunaanni suliarineqarnissaat neqeroorutigineqartarpoq. Pilatsereernerup kingorna katsorsartinnerup nanginnera tassaavoq kemoterapi, Rigshospitalimi ingerlanneqartartoq. Nappaatip siuaruaassimanagera pissutigalugu ingerlaannaq suliarinnittoqarsinnaangippat, kingorna kemoterapeerisoqartarpoq malitsigisaanillu Rigshospitalimi pilaattaanikkut suliarinnittoqartarluni.

Mannissaqarfinni kræftip immikkut qulaajaaffineranut katsorsarneranullu Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:

Pilersaarutip piffissaliuissami siullermi:

- Nappaammik suussusersiinerimi, katsorsaanerimi aamma mannissaqarfinni katsorsaareernerup kingorna inernerit ingerlaavartumik nakkutigineqarnissaannik qularnaarineq.

Pilersaarutip piffissaliussap aappaanni pingajuanniluunniit:

- Mannissaqarfinni kræfteqarnermik pilattaalluni katsorsaanerup nunat tamalaat najoqqutarisaannut naapertuuttumik naleqqussakkamik neqeroorutigineqartarnissaata qularnaarneqarnissaa.

³⁷ Peqqissutsimut Aqutsisoqarfik, Kræfti pillugu nassuiaat II. Peqqissutsimut Aqutsisoqarfik 2005

Mannissaqarfikkut kræfteqarnerup katsorsaanneranut tunngatillugu siunissami neqeroorutit

Danmarkimi mannissaqarfikkut kræfteqarnerit immikkut ilisimasallit suliassaattut isigineqartarpoq pilattaanikkullu katsorsaaneq ukiuni kingullerni qitiusoqarfinni ikittunnguani katersorneqarluni. Pilattaasarnikkut katsorsaannissamut neqeroorutit nutaat tassaapput nassat iluata ilarujussuani imerajuup sorujuarneqartarfiisa peerneqartarnerat, taamatuttaaq suliaritsinerup nalaani pilertortumik allisitsiummik misissorneqarneq pisariaqsinnaavoq. Tamatuma kingorna napparsimasoq ulloq unnuarlu marlunniluunniit peruluttut immikkoortortaqarfianni uninngatinneqartarpoq. Inassutigineqarpoq, siunissami katsorsaanermik aqutsisarneq danskit katsorsaanerannut naleqqussarneqassasoq. Paarlattuanilli nakorsaatit atorlugit katsorsaanermik nangitsisarneq siunissami nunatsinnut nuunneqassaaq.

Qinngap iluatigut kræfteqarneq

Qinngap iluatigut kræfteqarnerit nutaat 8-14-it ukiumut paasineqartarput. Nappaat nunani allanisulli paasineqartarpoq suliarineqartarlunilu. Qinngap iluatigut kræfteqarnermi unammilligassat pingaarnerit tassaapput qinngap iluani nappaatip ersiutai takujuminaatsut. Taamaattumik nappaatillit sivisuumik nappaateqarsimasarsinaapput. Nappaatip ingerlarngani katsorsaanerup peqqutigisaanik nappaatilippassuit peqqinnissaqarfimmiit tapersorneqarnissaminnik pisariaqartitsisarput, kingunerluutit annertuut ippigusunnerit, ameraasat panersuttut, qungatsimi pullattoornerit ammimilu ikit ameraasallu tamatigut pilersarmata.

5. Napparsimasut ingerlarngat, atuisut akuutinneqarnissaat paasissutissiisarnerlu pillugit pilersaarutit

Napparsimasut ingerlarngi tassaatinneqarput nassuiaateqarneq, katsorsaanerup kingornalu ingerlarngit, nappaateqartup kræfteqarnermini nalaatassai. Unammillernartuuvoq napparsimasut ingerlarngat, tamatumani qular-naassallugu ataqatigiissaarineq, pitsaassuseq napparsimasumillu qitiutitsisoq, tamatumani napparsimasooq toqqissimasuussalluni paasissutissinneqartuartassallunilu. Kalaallit Nunaanni napparsimasut ingerlarngat tamatigit nunaqarfigisami peqqinnissamut sulisorisamiit nunaqarfigisami Peqqinnissamut Qitiusoqarfimmi tassaangaanniillu Nunap immikkoortuani napparsimmavimmut, Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut tassaangaanniillu Nunap immikkoortuani Napparsimmavimmut, immaqalu kalaallit napparsimasut angerlarsimaffiannut, Rigshospitalimut nunaniluunniit napparsimmavinnut allanut ingerlanermi taakkua ilaat tamarmi-usulluunniit tunngassuteqartut tamarmi-usut akuutinneqartarnerat. Tamatumani piginnaangorsaaqqinneq perulujussuurtunillu katsorsaaq napparsimasut ingerlarnganni ilaatinneqartarput.

Napparsimasut ingerlarngi, atuisut akuutinneqarnissaat paasissutissiisarnerlu pillugit Kræfti pillugu nassuiaatip ataani allassimasut inassutigai:

- *Nappaammik ersiutit malitseqartinneqarnissaanut suleriaasissamik pitsaasumik inassuteqaatit siunnersuutigai. Ilimagineqarsinnaanngilaq, napparsimasut arlaleriarlutik nappaatip ersiutaa pillugu arlaleriarlutik nakorsiartarnissaat. Taamatuttaaq isumalluutit pisariaqartinneqartut misissuiffigilluarneqarnissaat.*
- *Nappaammik suussusersiisarneq katsorsaanerlu pillugit tamatuma piaarnerusumik pisarnissaa, napparsimasut ingerlarngi pillugit pissusissamisoornerumik ataqatigiissaarneqarnissaat kiisalu ataatsimoorrumik ataqatigiissaakkamik ingerlanissamik pilersitsinissaq nunallu immikkoortuini kræfti pillugu ataqatigiissaarisarnissamik pilersitsinissaq pillugit nassuiaanissaq. Aammattaaq isumalluutit pisariaqartinneqartut misissuiffigilluarneqarnissaat. Sulineq nunap immikkoortuini Dronning Ingridip Napparsimmavissuanilu ingerlanneqartassaaq.*
- *Qulaajassallugu siunnersuutigalugulu, napparsimasup paasissutissiisarnerillu assigiinngitsut katsorsaa-viillu assigiinngitsut akornanni pitsaanerpaamik napparsimasumut paasissutissiisarnissami qularnaarneqarsinnaanerat, matumani ilanngullugu immikkut ittumik pisariaqarpat tinunermut nalunaarsuiffim-mik napparsimasullu ingerlarngi pillugit allaatiginninneq. Taamatuttaaq aningaasanik pisariaqartinneqartunik misissueqqissaarnissaq.*
- *Attaveqartarnissamut paasissutissiisarnissamullu iloriusissamut pilersaarut, innuttaasut nappaatit ersi-utaannik, iliuuseqarnissamut periarfissanik suliarineqarnissamullu periarfissanik pisariaqartunik qu-larnaarisinnaasut. Tamatumunnga ilanngullugit isumalluutit pisariaqartitat piviusunngortitsinissamullu pilersaarutit misissoqqissaarneqarnissaat ilanngullugit.*
- *Assersuutigalugu Kræftens Bekæmpelse suleqatigalugu atuakkanik ilisimatusaatinik paasissutissiisarnissamik pimoorussinermut pitsaanerpaamik angusassamik toraagaqarluni ilisimasaqalikkap paasisimaneqalernis-saanik qularisoqarnissaa, tamatumani pisariaqarpat nappaatip pilerneraniit nakorsiarnissap tungaanut pisariaqartumik allannguutit ilanngullugit.*

Napparsimasup pisariaqartitaasa ataqatigiissaakkamik piaartumillu malitseqartinneqartarnissaanut ilisi-masaqarnissaaq pisariaqarpoq, assersuutigalugu angerlarsimaffinni napparsimasumik paarsineq imaluunniit

allatut katsorsaanerup malitseqartinneqartarnissaa. Kræfti pillugu nassuiaammi erseqqissaatigineqarpoq, illoqarfigisaniit napparsimasup ingerlarngata malinnaavigineqartarnissaa ajornakusoortoq, ataatsimullu isigalugu pisut ingerlarngi pillugit allaatiginninnerit amigaatigineqartarnerat paasineqarluni – aammattaaq Danmarkimi ingerlarngit eqqarsaatigalugit. Suliaritereermermi paasissutissiisarnerit, assersuutigalugu angerlartitaanermit allakkiat, akuttunngitsumik kingusinaartumik pissarsiarineqartarput. Aammattaaq Danmarkimi ingerlaneq tamanna atuuppoq.

5.1 Siunissami napparsimasut ingerlarngat

Napparsimasut ingerlarngi pitsaasumik attaveqartarnissamik pisariaqartitsipput. Nalilerneqarpoq, ataatsimoor-tumik napparsimasunut nalunaarsuiffimmik, EPJ-inik, atuutilersitsinermit pingaarutilimmik aalajangiisuulluin-nartoq napparsimasumik attaveqartarnerit pitsanngoriaatigisinnaagaat, EPJ-immi periarfississammagu nap-parsimasup nappaataanut suliarineqarneranullu killiffiit nutartikkat pissarsiarisarsinnaassammatigik, nunami sumiluunniit ikkaluarunik. Qanittukkut EPJ-imut aningaasaliisoqapoq, ukiut tallimat ingerlaneranni tamakkii-sumik atorneqarsinnaalernissaa naatsorsuutigineqarpoq.

Tamatuma saniatigut video atorlugu qarasaasiaq atorlugu nakorsiertitsisinnaanermik suliniuteqarneq periarfis-sat qularnaarneqartariaqarput, qarasaasiakkut napparsimasumik nakorsiertitsisinnaalernissamik periarfis-siisussamik, tamatumalu saniatigut ungasianiit nakorsiertitsisarnerit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani uninngatitsinerup sumiiffimmilu napparsimmaviup akornanni atajuarnerusumik aamma pisariinnerulersitsinis-saq qularnaarneqassalluni. Taamaattorli napparsimasunut innersuussisarnerni attaveqaateqariaatsit pingaarne-rit suli tassaassapput peqqinnissaqarfiup Napparsimasunut Ataqaatigiimmik aqqqissuussamik Innersuussia (Patienthenvisningssystemia,) PHS.

Napparsimasut ingerlarngi pillugit Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:
Pilersaarutip piffissaliussami siullianni aappaannilu:

- Kræftimik nappaatigineqakulaarnerpaat qulit pillugit napparsimasut ingerlarngi pillugit allaatiginninnerit qularnaarneqarnissaat

Napparsimasut ingerlarngi pillugit pilersaarutit

Kræfti pillugu pilersaarummi nalinginnaasumik kræfteqartarnerup ingerlarnga kræfteqariaatsillu qulit akulikinerpaat immikkut ittumik allaatigineqarneri suliarineqassapput. Nassuiaanerup piffissaliussallu ingerlanerisa aamma peqqinnissaqarfimmi piginnaasat tunngasut assigiinngitsut ilanngullugit nassuiaateqarfiginissaat pi-umasaqaataavoq.

5.2 Atuisut akuutinneqarnissaat

Napparsimasut inatsisitigut inissisimarnga pillugu maleruagassiani peqqinnissaqarfimmi ilinniarsimasut nap-parsimasullu akornanni qitiusumik attaveqaatit iluarsineqassapput, matumani ilanngullugit napparsimasut aala-jangiisarnerni akuutinneqartarnissaat. Napparsimasut nalunaarsuiffiup immikkoortuinik tamanik paasinninnis-

samut pisinnaatitaaffeqarput, ullumikkulli kræftimik nappaatillit ilaquataasullu katsorsaannermut akuutinneqartarnerat qanoq iliornikkut pisassanersoq najoqqutassaqaanngilaq. Napparsimasut, ilaquataasut soqutiginnittullu allat akuutinneqartarnissaat, assersuutigalugu Neriuffik, "Kræfti pillugu nassuiaammi 2011"-mi immikkut itumik suliassaqarfittut ilanngunneqarsimanngillat, tamatumani pisariaqartinneqartutut paasineqarpoq, atuisut akuutinneqartarnissaat Kræfti pillugu Pilersaarummi erseqqissaavigneqassasoq.

Napparsimasut ingerlarngi pillugit Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:
Pilersaarutip piffissaliussami siullermi:

- Kræfteqartut tamarmik aqqissuussaasumik suliaritinnerminni akuutinneqartarnissaasa qularnaarneqarnissaa.
- Kræfteqartut tamarmik aalajangersimasumik inummik attavigisartagassaannik qularnaassallugu.
- Napparsimasut tamarmik ingerlarngat pillugu kræfteqartut ilisimatinneqartarnissaat qularnaassallugu.
- Napparsimasumut attaveqarnermut akisussaaffik sullissisup allap tigugaangagu aatsaat iperarneqartassasoq qularnaassallugu.
- Suliarinninnerup ingerlarnganut pilersaarutit pillugit ilaquataasut paasitinneqartarnissaasa qularnaarneqarnissaa, tamanna napparsimasup nammineerluni kissaatigissanngippagu.

Atuisut akuutinneqarnissaannut pilersaarut

Napparsimasoq akuutinneqarnerulernermigut nappaatini tamatumalu suliarineqarnissaa pillugu annertunerusumik ilisimasaqarnerulissaaq paasinninnerulerlunilu. Tamatuma napparsimasup toqqissisimanerulernissaa napparsimanerullu ingerlarngani aalajangiisarnernilu peqataanerata toqqissisimanerulernissaa pilersissinnavaa, assersuutigalugulu sianigilissallugu suut tamarmik pissusimissoortutut ingerlanerat. Toqqissisimanerulernissarlu aammattaaq qularnaarneqassaaq napparsimasup aalajangersimasumik inummik attaveqarfeqartinneqartarnissaa tamatigullu sullissisoq akisussaasuusoq saaffigisinnnaasassallugu.

5.3 Kræfti pillugu paasissutissiisarnissamut attaveqartarnissamullu pilersaarut

Siusinaartumik nappaammik suussusersiinissamut aalajangiisuusarpoq, kræfteqarnermik peqquteqartumik ersiutaasunut inuit ataasiakkaat qisuariartarnerat, tamannalu nakorsiarnissamut aporfittut misigitinneqartannigittoq. Kræfti pillugu nassuiaatip erseqqissaatigaa, napparsimasut ilaat pisup ingerlarngani kingusinaarlutik nakorsiartartut.

Paasissutissiisarneq attaveqartarnerlu pillugit Kræfti pillugu Pilersaarut 2013-imi imaaliorniarpoq:

- Kræfteqarnermik ersiutaasunik nappaatit ersiutaat pillugit paasissutissiisarnissaaq pillugu suliaqartoqarnissaa, taamaalilluni sapinngisamik kræfteqarneq siusinaartumik suussusersineqarniassamat.
- Kræfteqariaatsit kræftimillu katsorsaaneq pillugu ilisimasamik ingerlatseqqinneq suliaqarnerlu.

Paasissutissiisarnermut attaveqaqatigiinermullu pilersaarut

Taamaattumik Kræfti pillugu Pilersaarutip ilaattut paasissutissiisarnissamut attaveqartarnissamullu pilersaarut suliarineqarpoq, kræfteqarnermut attuumassutilimmik piffissaagallartillugu peqqinnissaqarfimmut siusinnerusukkut saaffiginnittarnissamik qularnaarisussanik.

Tungaviusumik isummiunneqartoq tassaavoq: *"Suulluunniit kræfteqarnermik ersiutaasinnaasut tassaasinnaapput nappaatit ersiutaat allarluinnaat. Pingaaruteqarporli nakorsiartarnissaq misissortillunilu, taamaalilluni pasinninneq peerneqarsinnaassammat imaluunniit suliaritilluni, tamatumani kræfti pineqassagalarpat."*³⁸

Attaveqaqatigiinermut suliniuteqarnerup immikkut siunniuppaa, pingaartumik kræfteqariaatit atugaanerusut ersiutaasa eqqumaffigineqarnerunissaat, pingaartumik puatsigut anersaartuutitigullu, iviangitigut inalukkatigullu kræfteqartarnerit akulikinnerusut eqqarsaatigalugit. Attaveqaqatigininneq immikkut ulorianaatilinnut tunngasunik sammitinneqarpoq:

- Utoqqaat (utoqqaliartornermi kræfteqaleriartorsinnaaneq annertusiartortarpoq)
- Pujortartartut (pujortartarneq pingaartumik ulorianaateqarnerpaajusarpoq)
- Allallu ulorianartorsiortut

---

³⁸www.cancer.dk

6. Nappaammik suussusersiuermi, sulisutigut, atortutigut il-luutitigullu pisariaqartitat

Pitsaasumik kræftimik katsorsaanermit pisariaqartinneqarput nappaammik suussusersiueq, atortut, illuutit pitsaasut minnerunngitsumillu sulisorisat pisariaqartinneqartut.

Kræfti pillugu nassuiaammi ataani taaneqartut immikkoortut makkua inassutigineqarput:

- *Misissuerqissaarneq pilersaarusernerlu qanorlu ililluni qulakkerneqarsinnaanersoq ilisimatusaatigalugu misissugassat sukkanerusermi piffissap sivikitsup iluani akissuteqarfigineqartarnissaat, tassani pineqarput periarfissat qallunaat nappaatinut paasissutissanik katersuiffiat, paasissutissanik katersuiffik. Saniatigullu atortorisassat pisariaqartinneqartut misissuiffigeqqissaarnissaat.*
- *Ukiunut qulinut tulliuuttunut atortut sulisullu pisariaqartinneqartut nassuiaasersorneqarnissaat aallartisarneqassaaq, Kræftimut tunngasunut nappaammik suussusersiuermit periarfissat pitsanngoriartinnissanut qulakkeerissaaq, matumani ilanngullugit MR scanneri, CT scanneri nutaaq, qinnguartaanermilu nappaammik suussusersiuermi nipi tusarsaanngitsoq atorlugu (inuup tusaasinnasaasa avataanniittoq) (ultralyd) aammalu misissuiermi qinngut najuunngarneqarsinnaasoq (fiberlaryngoskop) NBI- qaamaneq. Saniatigullu atortorisassat pisariaqartinneqartut misissuiffigeqqissaarnissaat.*
- *Siunissami illutigut atorfissaqartinneqartut nassuiaasersorneqarnissaat aallartisarneqassasoq immikkut Dronning Ingridip Napparsimmavissua tassani pineqarpoq, matumani ilanngullugit oqaloqatigiinnittarfiit ineeqqallu ataasiuttakkat. Taakkualu saniatigut isumalluutit atorfissaqartinneqartut pisariaqartut misissueqqissaarfigineqarnissaat.*
- *Soqutiginnittut allat suleqatigalugit peruluttut paaqqutarineqartarnerannut pisariaqartitsinerit periarfissallu misissorneri, matumani ilanngullugit ulloq unnuarlugu passutarineqartut, qasuersaarfiusinnaasut init aammalu nappaammik piartortunut inigineqartartut neqeroorutaasinnaasut kiisalu maleruagassiat isumalluutillu pisariaqartitat immikkoortortaqaarfinni akuliunneqartuni pisariaqartinneqartut.*

6.1. Nappaammut tunngassuteqartuni nappaatip suussusersiuermi pisariaqartinneqartut

Nappaammik suussusersiuermi sukkasuumik aamma elektronikkikkut timip ipiutaasaanik misissugassanik (nappaammut tunngatillugu misissugassat) elektronikkikkut akissutissanut isersinnaaneq unammillernartorujussuuvoq. Timip ipiutaasaanik misissugassanik peersinerit misissuierillu kræftimik nassuiaasersuiermit pingaaruteqarluinnartut ilagaat. Misissugassammi peerneqartut Kalaallit Nunaanni misissusorneqarsinnaanngillat Patologisk Afdelingimut Rigshospitalimut misissugassatut nassiunneqartarput. Nappaatinut tunngatillugu misissuiermut akissutit tamarmik Danmarkimi nuna tamakkerlugu nappaatinut nalunaarsuisarfimmut (Nappaatinut paasissutissanik katersuiffik-Patologidatabankenimut imaluunniit Patobankemut) ikkunneqartarput. Ullumikkut Kalaallit Nunaat paasissutissanik katersuiffimmu tassunga isersinnaatitaanngilaq aamma nappaatinut misissuiermut akissutigineqatut ullumikkut faxikkut tigoorarneqartarlutik.

Timip ipiutaasaanik misissugassanut akissuteqaatinut Kræfti pillugu pilersaarut 2013-mi imaaliorniarpoq:

- Misissugassatut peerneqartut elektronikkikkut akissuteqarfigineqarnissaanut periarfissaq qulakkiissallugu – ataqtigimmik aqqissuussamut nalunaarsuiffitsinnut toqqaannartumik – elektronikkikkut akissuteqarfigineqartarnissaat qularnaarneqassasoq.

Ilisimatusaatigalugu misissugassanut siunissami pilersaarutigineqarnerata akissuteqarfigineqarnera.

Napparsimasunik passussinermi pingaaruteqartorujussuuvuq danskit Patologidatabankiannut toqqaannartumik atassuteqarlernikuuvugut, taamaasilluni akissutigineqartunik utaqqineq sivikinnerulissammat akissutinillu tigusaqanngitsoortarneq annikillisarneqassalluni imaluunniit kukkunikkut allamut toqqorsinernik pinngitsoortitsissutaassalluni, nakorsanullu tunngatillugu napparsimasunut malittarinninnissamut tunngassutilinnut pitsanngoriaataassalluni. Maannakkut amigaataasoq tassaavoq, akissutit taakkua napparsimasup elektronikkikkut nalunaarsorneqarfianut toqqaannartumik ilanngunnissai.

6.2. Ukiuni qulini tulliuttuni atortornik sulisunillu pisariaqartitsineq

Pisariaqarpoq kræftimut nappaatip suussusersiorneqarnissaata pitsanngoriaateqarnissaata pitsanngorsarnissaalu sukumiisumillu ingerlatiinnarneqarnissaa periarfissaassasoq kræftimullu nappaatip suussusersiorneqarnerata piffinni pisalerluni. 2011-mi kræftimut nalunaarussiaq saqqummermalli Peqqinnissaqarfik MR scannerimik Radiologiip immikkoortotaqarfiani Nuummittumi, Nunap Immikkoortuni Napparsimmaveqarfinnut nappaammik suussusersiuinermi nipi tusarsaanngitsoq atorlugu (inuup tusaasinnasaasa avataanniittoo) (ultralyd) kiisalu kræftimut qinngap iluatigut qinnguserluni misissuisarnernut atortoq qinngut najuunngartagaq NBI qaammaqqut pissarsiarineqarput. Ataatsimut isigalugit kræftimik nappaammik suussusersiuinermut pitsaangoriaataavoq. Nakorsaait atorlugit kræftimik katsorsaaneq pineqartillugu, katsorsaanerit amerlanerusut tiguneqassappata, sulisorisatigut isumalluutinik amerlanerusunik pisariaqartitsisoqassaaq.

Atortunut sulisunullu pisaariaqartinneqartunut Kræfti pillugu pilersaarut 2013-mut imaaliorniarpoq:

- Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut ivianginut assiliinermut atortumik, peqqissaaveqarfinnut ultralydscannerinik siunissamilu ungasinnerusumut nutaamik CT scannerimik pissarsinissaq sulissutiginiarpaa.
- Sulisussarsiorneq sulisunillu tiggumminniinarnissaq pitsaanerulersillugu.
- Katsorsaasarnerit amerlanerit tiguneqarneranni sulisunik pisariaqartitanik atorfissaqartitanik pissarsinissaq qularnaassallugu.

Ukiut tulliuttut 5 – 10-t iluanni atortunik sulisunillu pisariaqartitsinermut pilersaarut.

Atortunut aningaasaliissuteqarnernut, ukiuni kingullerni pisunut atortunut aningaasaliissutit annertuunut akiligassat ikittuinnaapput. Tassani pineqarput Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut iviangikkut assiliinermut atortut, kusertunut kisitsissutit nutaat, timip ammaneri atorlugit misissuineri qinngut (skopi) nutaaq aamma nappaammik suussusersiuinermi nipi tusarsaanngitsoq atorlugu scanner (ultralydscanner) nutaaq peqqissaa-

vinnut, Nunap immikkoortuini napparsimaviit atortuisa nutaat assingi, aamma ukiut 5-7-t iluanni CT scanneri nutaaq (takuuk Kapitel 10).

Kræftimut katsorsaaneq pitsaasoq immikkut ilisimasaqarnissamik atajuaannarnermillu pisariaqartitsivoq. Kalaallit Nunaanni peqqinissaqarfiit sulisoqarniarnikkut annertooujussuarmik paarlakaaffiupput aamma immikkut ittumik ilisimasalinnik sulisussarsiorneq soorlu nakorsanik immikkut ilinniarsimasunik Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut kiisalu immikkut ilinniarsimasunik sinerissami sulisoqarniarneq ajornartorsiutaasinnaavoq. Taamaattumik sulisussarsiorneq sulisooreersunillu tigumminiinnarnisaq ukkanerusariaqarput. Kræftimik nappaatilinnik katsorsaanerup Tinunernut Ilisimatusarnermut immikkoortortaqarfimmit (Onkologisk afsnit) tiguneqarnera amerlanerusut nunatsinnut nuunneqarnissaanut tassunga sulisoqarnikkut isumalluutit malinnaatinnissaat qulakkeertariaqarpoq, piffinni nappaatinut amerlanerusunut kræftimut katsorsaaneq qulakkeertariaqarpoq nunanilu allani katsorsaaneq sipaarfigineqarsinnaavoq. (takuuk kapitel 10).

Kræftimut nappaammik suussusersiuinermi katsorsaanermilu qanoq ililluni sumilu, sulisunillu amerlanerusunik pisariaqartitsineq massakkorpiaq erseqqissumik siulittuutigineqarsinnaanngillat. Kræfti pillugu nassuiaateqarnermi katsorsaanermilu allanguutissat pingaarutaat atuutilinnginnerani nalilersoqqissaartariaqarput uppernarsarneqarlutillu.

6.3. Illutigit aalajaangersimasumik pisariaqartitsineq

Kræftimut nalunaarusiamut atatillugu uparuarneqarsimavoq, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani illutigit pitsanngorsaanissaq pisariaqartoq, immikkut pingaarutilittut taaneqarput illutigit pisariaqartitat katsorsarneqarsinnaanngitsut anniaataannik nipaallisaanermut tunngatillugu sulissutigisariaqartut. Kalaallit napparsimasut angerlarsimaffiani illumik pisariaqartitsineq aamma uparuarneqarsimalluni. 2012-imili kalaallit napparsimasunut angerlarsimaffiata nutaap atulernerqarneranit atorfissaqartinneqartoq taanna maannakkut iluarsiiiffiqeqluni. Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut napparsimallutik nakorsiartunut ilaqaataasunullu angalaqaataasunut inissaqarneq 2012-imi napparsimasunut akunnittarfiup illutaata nutaap atuleratigit pitsanngoriaateqarpoq.

Kræfti pillugu pilersaarummi 2013-mut pilersaarummut illutigit pisariaqartitanut tunngasoq:

-
- Peqqinnissaqarfimmut killiliussanut nutarterinissaq Akiitsunut Aningaasaliisuteqarnermullu suloriusissami saqqummiunneqartut tapersersussallugu.
- Anniaatinik nipaallisaanermut suliniuteqarneq 2014-mi nassuiaateqarnissaq utaqqimaarneqassaaq.

Kræftimut katsorsaanermut tunngatillugu illuutinut pilersaarut

Dronning Ingridip Napparsimmavissuata illutaasa pilersaarusionerqarnerata suliarineqarnera 2007-imi³⁹ aallartinneqarpoq 2012-imilu nutarterneqarlunilu. Pilersaarullu 2020-p tungaanut ingerlanneqarluni. Nakorsaait katsorsaaviit immikkoortortaqarfianni siniffiit uninngaffiqeqlarsinaasut 37-niit 42-nut amerlineqarnissaat

³⁹ C.F. Møller. DRONNING INGRIDS HOSPITAL, NUUK GENERALPLAN, 2007

pilersaarusiorneqarpoq, katsorsarneqartunullu inissat arfinilinniit qulinut amerleriassallutik aammattarlu siunnersuutigineqarpoq 2020-mut ulluunerani inissat aqqanilinnngortinneqarnissaat suliniutigineqassasoq. Nakorsaatinik kræftimik nakorsartinneqartut taamaasillutik pisariaqartitaat pilersinneqarsinnaangussapput. 2012-imi Aningaasaqarnermut Nalakkersuisoqarfiup Akiitsunut aningaasaliisarnermilu suleriesissaq ataatsimoortoq saqqummiuppaa.⁴⁰ Taassumalu imaraa peqqinnissaqarfiup illutigut nutarterinissaq pisariaqartinneqartoq tulle-riissarinermi qeqqata missaaniissasoq isumaqarfigineqarpoq. Suleriesissami peqqinnissaqarfimmi ataatsimoo-russanik pisariaqartitsineq ataatsimut 641,8 mio. kr.-inut naatsorsorneqarpoq takkunangalu 257,6 mio. kr.-nit, Dronning Ingridip Napparsimmavissuata nutarterneqanissaanut atugassanngortinneqassallutik.

European Association for Palliative Care naapertorlugu 80-iniit 100-nut immikkut ittunik anniaatinik ippin-narunnaarsaanermut inuttaasut 1 millioniungaangata siniffinnut inissat inunnut 80-100-nut inassutigineqar-put⁴¹, taakkualu Kalaallit Nunaanni siniffinnut inissaqartitsinermi sisamaniit tallimanut naapertuupput. UKA 2012-mi akuersissutigineqarpoq, UPA 2014-mi nappaamik piartortunut paaqqutarinnittarfimmik pisariaqartit-sineq imaluunniit tassunga assingusumik neqeroortiginnissinnaanermut misissuiffigineqarnera saqqummiun-neqassaaq, taamaalillutalu piartortunut Kalaallit Nunaanni paarinninnermut isumassuinernullu neqerooru-teqarnej aqqissuunneqassaaq. Taamaattumik pilersaarummi matumani immikkoortillugu suliarineqanngilaq.

---

⁴⁰ Departementet for Finansier. Gælds- og investeringsstrategi. Oplæg til national anlægsplan. Departementet for Finansier, 2012.

⁴¹ Sundhedsstyrelsen. Styrket indsats på kræftområdet – et sundhedsfagligt oplæg. Sundhedsstyrelsen 2010.

7. Inuuniarnikkut pisariaqartitat piginnaangorsaaqqinnerlu

Kræftimik napparsimasut inuttut atukkamikku pisariaqartitaat misigissusaallu inooqataasutut allatulli ipput assigiingiaartorujussuullutillu – immikkut pisariaqartitsineq naammassiuminaanerulersarpoq nappaateqarnerup nassatarisaanik, taakkununga naamminermut ilaqutaannullu. Kræftimik eqqugaasut piginnaangorsaaqqinnermi pineqarpoq, nappaat pissutaalluni kingusinnerisaasalu malitsigisinnaasaannik, inoqatiminnut killissaqalersunut imaluunniit timikkut tarnikkullu inuttullu akuliunniartarnissaannut ikiuinissaq. Piginnaangorsaaqqinneq ataasiakkaat pisariaqartitsinerannik aallaaveqartarpoq. Kræftimik nappaateqartut amerlasuut sulisinnaassut nalaani ukioqartarmata. Kræftimik pissuteqartumik inooqataaermik pisariaqartitat matussuserniarlugit aamma piginnaangorsaaqqinneq pitsaasoq taamaallaat napparsimasunut ataasiakkaaginarnut pingaaruteqarani aamma inuiaqatigiittut aningaasaqarnitsinnut taamaappoq.

Inooqataaermut pisariaqartitsinermut piginnaangorsaaqqinnermullu Kræfti pillugu nassuiaat naarusiami atani aallassimasunik inassuteqarpoq:

- *Kræfteqartunut kræfteqartunullu ilaqutaasunut maannakkut atugassarititaasut, malittarisassanillu allannguisinnaaneq, matumani ilanngullugit napparsimasunut angalaqataasut kiisalu isumalluutit tamatumunnga attuumassuteqarsinnaasut misissuiffigineri.*
- *Soqutigisaqatigiit allat suleqatigalugit krævfteqartunut periarfissat piginnaangorsaaqqinnernuillu periarfissat pisariaqartitallu misissorneri matumani ilanngullugit timikkut tarnikkullu inooqataaermullu piginnaangorsaaqqiineq kiisalu napparsimasunut atuarfinik pisariaqartitsineq pitsanngorsaataasinnaasunillu siunnersuuteqarneq.*

7.1. Inooqatigiinnermut pisariaqartitat – erseqqarinnerusumik qulaajaaffigineqassapput

Inooqatigiinnermut tunngatillugu pisariaqartitsineq, matumani ilanngullugu kræfteqalernikkut aningaasatigut kingunerisartagaanut nassuiaasiortoqarsimangilaq, innuttaasulli ilai oqaluttuarput, sulisinnaanerup isertitaqarnerullu apparnerata kingunerisaanik annertuumik aningaasaqarnikkut unammillernartuusoq. Kræfteqartunut neqeroorutit allanullu nappaammik peruluuteqarneq sivisuumillu napparsimasunut isumamaginninnikkut tunngasunut aamma peqqissutsimut tunngasuni inatsisinit atuuttunit matussuserneqartarput.⁴²

Kræftimut 2013-mut nappaatip pilersaarut inooqatigiinnermut tunngasnut imaaliorniarpoq:
Pilersaarummi piffissap aappaani:

- Kræfteqarnerup kingunerisaanik inooqatigiinnikkut kingunerisai erseqqarinnerusumik misissuiffiginiarpai.

⁴² Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq aamma Pisortanit ikiorsiissutit tunniunneqartarnerat pillugu, iliuusissatut pilersaarutit, sulisinnaassuseq il.il. pillugit Namminersornerullutik Oqartusar naluaraataat nr. 4, 15. marts 2007-imeersoq.

Inuttut atorfissaqartinneqartut pilersaarusionerata atorfissaqartinneqarnera

Kræfteqalernermi inooqatigiinnermut tunngatillugu kingunerisaasa qanimut nassuiarneqarnissaat pisariaqarpoq.

Kræftimik nappaammumt eqqugaasumut, nappaatip suussusersiorneqarnerani katsorsarneqarneranilu, ilaquataasut amerlaasuut najuuterusuttarput. Peqqinissaqarfimmiit maleruagassat atuuttut naapertorlugit taamaallaat nappaammumt inuunermik navianartorsiortitsisunut ingerlaqataanissap akilerneqarnissaa neqeroorutigineqarsinnaavoq. Taannalu pisussaaffik atuukkunnaartarpoq, nappaat perulunnertut isumaqarfigineqarunnaaraangat⁴³. Siusinaarlutik soraarnerussutisiallit napparparsimanerumt atatillugu kommuneqarfigisaminnut immikkut pisariaqartitsinerumt aningaasartuutitut, inuit ataasiakkaat naliliiffiginerisigut, inuttut tapinik qinnuteqarfigineqarsinnaapput. Inatsimmi atuuttumi utoqqalinersiutillit utoqqalinersiutitut tapinik qinnuteqarnissamut periarfissaqanngillat. Pisortanti ikiorsiisutitut pisartagalinnut naatsorsuutiginnngisamik ataasiartumik aningaasartuutitut inuit ataasiakkaat naliliiffiginerisigut periarfissaqarsinnaavoq. Politikkikkut kissaatigineqarnikuuvoq, akiliutitillunilu ingerlaqateqarnissap periarfissartai misissoqqissaarneqarnissaat. 2012-mi UKA-mi ataatsimiinnermi Peqqinissutsimut Naalakkersuisoqarfik tamanna pillugu nassuiaammik saqqummiussivoq⁴⁴ tassani isumaqartoqarpoq, nalinginnaasumik napparsimasunik ingerlaqateqartarnerup aqqissuussaana, angalanerumt akiliunneqarneq, ullormut aningaasat pissarsiarineqartartut najugaqarnermulu aningaasaliisuteqarnerumt pisariaqakkat 100 mio. kr.-it missaat pisariaqartinneqassasut agguaqatigiissillugu angalaqataasumut ataatsimut angalanerumt ataatsimut 27.000 kr.-nit. Tassani sulinermit iluanaarutissat annaaneqartut ilanngunneqanngillat.

Inummumt tunngatillugu isiginninnermut kræftimut katsorsaanerumt akiliunneqarluni angalaqataanerup, nukit-torsarneqarnissaa kissaatigineqarpoq, tamatumunnga tunngatillugu neqeroorutip nalinginnaasumik allanngortinnissaa aningaasatigut piviusorsiunngittutut nalilerneqarpoq.

7.2. Piginnaanngorsaaqqiineq aallartittarpoq nappaammik suussusersiueqaleraangat – suliniullu nukittorsaaffigineqassaaq

Kræftimik napparsimasut piginnaanngorsaaqqinermi atorfissaqartitaat assigiinngitsorujussuupput, kisiannili amerlasuutigut ataasiakkaani suliniuteqarnermi piginnaanngorsarneqaaqqinnerat pitsanngoriartitseqataasarpoq. Ullumikkut piginnaanngorsaaqqiinnermut tunngatillugu unammillernartut annertoorujussuupput. Taakkua ilaasa ersersippaat, suliniuteqarnerumt akisussaaneq naalakkersuisoqarfiit amerlasuut kiisalu kommunit tamarmiusut akornanni aggutaarneqarmata. Unammillernartut allat najukkani periarfissat amigaatigineqarnerinik pisuteqarsinnaapput. Peqqinnissaqarfiup sumiiffinni immikkoortortai kommunillu ilatigut suliassanut assigiinngitsunut isumalluutitut ilisimasanillu killilinnik atuisinnaapput. Taamaattumik piginnaanngorsaaqqinnerup isumagineqarneranut periarfissat aamma assigiinngitsut pigineqarput, tassungalu ilaapput uiguleriissut tamarmiusut tassaasut timikkut, tarnikkut inooqataanermullu piginnaanngorsaaqqiineq. Piginnaanngorsaaqqinermi aamma suliniuteqartunik allanik pingaarutilinnik peqarpoq, soorlu sulisitsisut, sulisitsisut aamma sulinermik kattuffii aamma Ilinniagaqartut kattuffii, kiisalu piumassutsiminnik suliniaqatigiiffiit soorlu Neriuffik (Kræftimut nappaammumt akiuinaqatigiiffik), pingaaruteqartorujussuusinnaasut.

Piginnaanngorsaaqqiinnerup ilaa pingaarutilik aamma tassaasinnaavoq piginnaanngoqqivinneq, anguniagaq tassaalluni suliffeqarnerumt uteqqinneq. Piginnaanngorsaaqqiinnermut periarfissat pisariaqartitsinerlu kommuninit

⁴³ Napparsimasup najugaqarfimmi avataani misissorneqarnerani katsorsarneranilu kifartuussinerit pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 2, 24. januar 2005-meersoq.

⁴⁴ Departementet for Sundhed, Redegørelse vedrørende patientledsagerforsikring, EM2012.

nalilerneqartarput, suliniuteqarnerli qulakkeerneqartarpoq Namminersorlutik Oqartussat 50%-mik aningaasaleqaataanerisigut.⁴⁵

Kræfti pillugu pilersaarut 2013 piginnaangorsaaqqiinnermut tunngatillugu qulakkeerinneqataarusuppoq, napparsimasut ataasiakkaat piginnaangorsaaqqiinnermut neqeroorfigineqartarnissamik, angutip/arnap pisariaqatitaanik matussusiisumik, aqutigalugit:

Pilersaarutip piffissaliussami siullermi:

- Kræftimik napparsimasut napparsimavimmit angerlarnernit piginnaangorsaaqqiinnermut pilersarusiorfigineqarnissaat qularnaassallugu.
- Namminersorlutik Oqartussat Kommunenu piginnaangorsaaqqiinnermut isumaqatigiissuteqarnissaat qularnaassallugu.
- Kræftimut katsorsartinnerup kingorna inuuneq pillugu allakkatigut paasissutissanik ataqatigiissillugu aaqqissuussamik allakkatigut paasissutissiineq qularnaassallugu (kingusinnerusukkut malitsigisassai, piginnaangorsaaqqiineq peqqissarnerlu).

Pilersaarummi piffissap aappaa pingajuallu

- Kræftimik napparsimasunut ilinniarnissamut neqerooruteqarnek, piginnaangorsaaqqiineq kingusinnerusukkullu malitsigisassai ilunngullugit.
- Erseqqissumik imaluunniit "best practice"-mik kingornatigut ingerlanissaq tunngavigalugu piginnaangorsaaqqiinnermut ilunngullugu kræftimik napparsimasut qularnaariffigissallugit.
- Piginnaangorsaaqqiinnermut pisariaqartitsinerup ataqatigiissumik aaqqissuussamik allangorannigsumillu qulaajaaffiginera – nappaamik suussusersinnermiit piginnaangorsaaqqiinnermi pisariaqartitat angullugit.
- Atortut tatiginassuseqartut piginnaangorsaaqqiinnermut pisariaqartitat naliliiffigineqarnissaat qularnaassallugu.

Piginnaangorsaaqqiinnermut tunngatillugu pilersaarut

Kræftimik napparsimasunut ataasiakkaanut piginnaangorsaaqqiinnermut pisariaqartitsineq ataqatigiissumik aaqqissuussamik nalilersorneqartanngilaq, taamatullu malittarisassamik piginnaangorsaaqqiinnermut suliniuteqarnermut pingaarnertut najoqqutassaqaanngilaq. Ullumikkut suliasaqaarfiit akimorlugit immikkoortortaqarfiillu suleqatigiinnissaannik malitassamik aaqqissuussaqanngilaq. Ilaatigut ikiuutaasinnaasut tunngatillugu suliniuteqarnermik ataqatigiissaarnek napparsimasunut ataasiakkaanut iluaqutaassaaq saniatigut aningaasartuutitut sunniuteqarluarsinnaavoq. Kræftimik napparsimareernerup kingornatigut sunniutigisartagai ataqatigiissumik aaqqissuussamik naliliiffigineqarsimanngillat aqunniarneqarsimanatillu. Napaatinut ataasiakkaanut misissuinikkut kingusinnerusukkutu sunniutit pillugit ilitsersuisoqartarpoq, pisariaqartinneqarporli, kræftimik nappaatip kingusinnerusukkut sunniutigisinnaasai pillugit ataqatigiissumik aaqqissuussamik paasissutissiisarnissaq ilitsersuisarnissallu.

Piginnaangorsaaqqiineq pillugu suleqatigiinneq aamma suliasaqaarfiit akimorlugit immikkoortullu akimorlugit ukkassineq pingaaruteqarnera – ingasaallugu nalilerneqarsinnaanngilaq. Piginnaangorsaaqqiinnermi pisariaqartitat siunissamik ataqatigiissumik aaqqissuussamik qulaajaaffigineqqassaaq assigiissaarneqarlunilu – siunissa-

⁴⁵ Departementet for Erhverv, Arbejdsmarked og Erhvervsuddannelser. Vejledning om revalidering. 2008.

mik atortut tatiginassuseqartinneqartut aallaavigalugit. Piginnaangorsaaqqiinerup suliniutigineqarnerata paa-sititsiniaasernerit napparsimasunillu ilinniartitsinermik tapersersorneqassapput. Ullumikkut Peqqinnissaqar-fiup sumiiffinni piginnaangorsaaqqiiniarluni suliniutai piffinni periarfissanut piginnaasanullu naleqqussagaap-put. Taakkua nanginneqassapput, aammattaarli najoqqutassaqaassaaq, neqeroorutini naligiissitsermik aalajan-gersimasumillu aaqqissuussinermik qulakkeerisumik. Kræftimut napparsimasut tamarmik napparsimmavim-minngaannit siullermeertumik angerlartinneqannginnerini piginnaangorsaaqqiinerup pilersaarut kommuneri-sa suleqatigalugu suliarineqassaaq, neqeroorutit ataasiakkaat ikaarsaariarneri ingerlalluarniassammata ataatsi-mullu aaqqissuutaallutik. Taanna ingerlaavartumik iluarsineqartassaaq. Tassani pisariaqarpoq Namminersorlu-tik Oqartussat kommunillu isumaqatigiissuteqarnissaat soorlu timikkut sungiusaanernut, pillorissaanernut aamma oqallorissaasumit ikiorsiinermut. Piginnaangorsaaqqiineq pillugu ilisimasanik qulakkeerinermut aala-jangiussinermullu Innarluutillit pillugit Ilisimasanik Siunnersuinermullu Sullissivik akisussaaqataasinnaapput.

Skype atorlugu Kalaallit Nunaanni napparsimasunik tapersersuinissaq pillugu, iluarsartuullugu pilersaarusiasut Købehavnimi Kræftens Bekæmpelsimik suleqateqalerniarluni Neriffiup maannakkut sulissutigaa. Taamatut aaqqiissuteqarsinnaanermut tapersersuutaasinnaasumik ullumikkut Kræftens Bekæmpelse teknikkikkut atortorissaarutininik peqarpoq. Taannalu napparsimasut amerlanerusut siunnersuinermut ilitersuinermullu pisariaqartitaannik isiginninniarnerusinnaavoq.

8. Anniaatinik ippinnarunnaarsaaneq, piartortunik paaqqutarinnerneq anniaateqarnernilu katsorsaanerit pillugit pilersaarutit

Sulinermi anniaatinik nipaallisaanermut tunngatillugu oqaaseq anniaatinut ippinnarunnaarsaaneq napparsimasunut peqqisseqqinnissaannik ilimagineqanngitsunut (anniarnermik nipaallisaaneq) atorneqartarpoq, kisia-nni anniaatinut ippinnarunnaarsaalluni suliniuteqarnermut kræftimik napparsimasut tamarmik napparsimane-rullu ingerlanera tamakkerlugu ilaapput. Aammattaaq anniaatinik katsorsaaneq anniaatinik ippinnarunnaarsaa-nermik suliniuteqarneq ilaqaatasunut qimagaasunullu tapersersuinermit pingaarutilittut ilaavoq.

Kræftimut nalunaarusiap anniaatinik ippinnarunnaarsaanermi suliniuteqarnermut, piartortunik paaqqutarin-ninnermut aamma anniaatinik katsorsaanerit tunngasuni ataani allassimasut inassutigai:

- *Soqutiginnittut allat suleqatigalugit piartortut paaqqutarineqarnerannut periarfissat pisariaqartinneqar-tunillu matumani ilanngullugit ulloq unnuarlu paaqqinniffiit aamma piartortunut paaqqinniffinnik neqer-oorutit kiisalu malittarisassat pisariaqartinneqartut aamma immikkoortunut peqataatinneqartunut isu-malluutitigut pisariaqartinneqartunik misissuineq.*
- *Anniaateqartunik katsorsaanerit pisariaqartitit suleriusissallu misissorneqarneri, matumani ilann-gullugit nuna tamakkerlugu najoqqutassat, annertunerusumik napparsimasunut paasisutissiineq, qitiu-sumik "anniarisanut nakorsiartarfik" anniaatinik katsorsaaneq pillugu siunnersuinissamut ilitersuinissa-mullu. Saniatigut isumalluutit pisariaqartitit misissorneqarneri.*

8.1. Anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni katsorsaaneq piartortunillu paaqqutarinninneq

Anniaatinik ippinnarunnaarsaanermut tunngasut tassaapput suliat akimorlugit immikkoortortaqaarfiit akimor-lugit assigiinngitsuni suliaasaavoq – aamma napparsimasut pisariaqartitaannut tunngasut qitiutillugit. Anniaati-nik ippinnarunnaarsaanermut tunngaviusumik suliniuteqarneq najukkami peqqinnissaqarfimmi, nakorsanut aamma paqqutarinninnermi sulisunut nakorsiarnikkut imaluunniit uninnganermi, angerlarsimaffinni kommunil-lu angerlarsimaffiutaanni angerlassimaffimmi peqqissaasumit ingerlanneqartarput. Immikkut ittumik ilisimasa-linnit anniaatinik ippinnarunnaarsaanermi immikkut ilinniarsimasunik suleqatigiinni, napparsimavinni an-niaatinik ippinnarunnaarsaanermut immikkoortortaqaarfinni aamma inuunerup naajartornerani piffissami kin-gullermi, nappaammik piartornermi paaqqutarinnittarfinni ullumikkut neqeroortutiginneqarsinnaanngitsuni, pisarpoq. Napparsimasulli ataasiakkaat namminneq angerlarsimaffimminni ingerlariaaseq taanna nalaattarpaat. Ilaqarpullu taamaallaat pissuteqartumik katsorsarneqarnissamut pisariaqartitsisunik, amerlappulli aamma pis-suteqartumik inuuniarnermut tunngassut pillugit aammalu isumagineqarnissamut atorfissaqartitsisut. Peqqinis-saqarfiup ulluunerani angerlarsimaffinni peqqisaanissaq neqeroortutigisarpaa ullumikkut, kisiannili ulloq un-nuarlu peqqisaanissaq aammalu angerlarsimaffinni ulloq unnuarlu ikiuinissaq periarfissaqartinneqarani taamaammat ornigulluni peqqisaanerup periarfissartaa kissaatigineqartoq akuersarneqarsinnaasarpoq. Tamannalu isumaqarpoq, napparsimasut piartornermik ingerlanerani sivisuumik uninngasinnaasut imaluunniit sivikitsumik arlaleriartumik unitsitsarneq pissutaasoq. Napparsimmavinnut "uteqattaarnerup" napparsimasoq sumiikkaluaruniluunniit suliaqaatasutut misigisimalersissinnaavaa.

2013-imi Kræfti pillugu pilersaarut anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni katsorsaanermt piartortunillu paaqqutarinninnermt tunngatillugu napparsimasut ataasiakkaat anniaataannut ippinnarunnaarsaanermt pisariaqartitaat ersarissumik tunngaveqarluni, ataqatigiissumik aqqissuussamik aamma suliassaqarfiit akimorlugit nalilersuinermt qulakkeeriniarpoq, kommuninut Namminersorlutik Oqartussanut najoqqutassat aamma suleqatigiinissamik isumaqatigiissutit aqqutigalugit.

Pilersaarummut piffissaliussap aallaqqaataani aappaanilu:

- Kommuneni Namminersorlutillu Oqartussani tunngaviumik anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni suliniuteqarnerup ataatsimoorussamik pilersaarusiernerup suliarineqarnissaata qulakkeerneqarnissaa.
- Kommunit Namminersorlutillu Oqartussat akornanni anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni suliniuteqarnermt killiliussat pillugit isumaqatigiissutit qularnaarnissaat.
- Anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni suliniuteqarnermt tunngatillugu najoqqutassat qularnaarnissaat.

Pilersaarutip aappaata pingajuatalu ingerlanerat:

- Malittarisassat ilusilersorneqarnissaat, angerlasimaffimmi, kommunini peqqinnissaqarfiullu akornanni paaqqinninnermt tunngatillugu erseqqarissumik akisussaaffiupk agguataarneqarnera
- Nammineq angerlarsimaffimmi ulloq unnuarlu ilaatillugit paaqqinninnerup pisariaqartinneqarneranik, periarfissaanik aningaasartuutillu misissorneri.

Anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni katsorsaaneq piartortunillu paaqqutarinnineq pillugit pilersaarut

Qitiusumik anniaatinik ippinnarunnaarsaanermt suliniuteqarnerup nukittorsarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Najoqqutassat pisariaqartinneqarput, tunngaviumik anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni sulliniuteqarneq sunik imaqassanersoq kiisalu kommunit Namminersorlutillu Oqartussat akornanni suliniuteqarneq taanna pillugu suleqatigiinissamik isumaqatigiissuteqarneq, taamaalilluni ersarissumik tunngaveqarluni, ataqatigiissumik aqqissuussamik aamma suliassaqarfiit akimorlugit napparsimasut ataasiakkaat anniaataannik ippinnarunnaarsaanermt pisariaqartitaannik nalilersuineq qulakkeerneqarsiinnaassaaq. Kræftimik napparsimasut qasuersaartinneqarnissaannut periarfissaqartinneqartariaqarput aamma tassaangaannaq nalinginnaasoq periseq atornagu unitsikkasuarneqarnissamut isumaqatigiissuteqartariaqarpoq (ammasumik unitsitsineq). Napparsimarulullutik piartortut napparsumasut paaqqutarineqarnissamik pisariaqartitaat naammassiuminaatsut soorlu assersuutigalugu anniarisaqarnerni ajornartorsiutit, tarnikkut, inooqataanikkut anersaakkullu pisariaqartitat, naammassineqarsinnaasariaqarput. Anniaatinut ippinnarunnaarsaanermt tunngatillugu qitiusumik siunnersuisarfik paasisimasaqarnerusoq anniaatinik ippinnarunnaarsaalluni katsorsaanermt najukkamitut siunnersornissaannut pisariaqartinneqarsinnaavoq. Tamatuma saniatigut Danskit Anniaatinik Ippinnarunnaarsaanermt Paasissutissanik Katersuiffiaanut (Dansk Palliativ Database) peqataanissaq eqqarsaatigineqarsinnaavoq.

Malittarisassat suliarineqassapput, paaqqutarinnittarnernut tunngatillugu akisussaaffik ersarissuussalluni, matumani ilanngullugit napparsimasunut nammineq angerlarsimaffimmini paaqqutarineqartunut peqqinnissaqarfiup kommunillu akisussaaffiisa killilerneqarneri. Napparsimasunut piartortunut nammineq angersimaffimmini peqataanikkut ulloq unnuarlu paaqqutarineqartunut qularnaarinnermi pisariaqartitat, periarfissat aningaasartuutillu erseqqarinnerusumik misissorneqassapput.

Tassani aamma pineqarpoq ilinniarnermik pisariaqartitsineq, pikkorissumik suliniuteqarneq, (napparsimasunik paaqqutarinninneq angerlarsimaffimmilu ikiorteqarneq) aamma aningaasatigut pisariaqartitsineq, angerlarsimaffimmi ulloq unnuarlu paaqqutarinninneq atorluarsinnaavoq sulisutigullu aningaasartuutaaneralu oqi-maassinnaalluni.

8.2. Anniaatsinik katsorsaaneq

Ullumikkut Tinunernut Ilisimatusarfiup Immikkoortoqarfiani (Onkologisk Dagafsnit) anniaatinik katsorsaaner-mut allalluagaasunik nutartikkanillu najoqqutaqarpoq, nunat tamalaat inassuteqaataannik naleqqussakkamik maleruaasunik. Napparsimasullu angerlartinneqaleraangata anniaatit pillugit pilersaarut ilanngullugu tunniun-neqartarpoq katsorsaasullu sineriamiittut pisariaqarfiatigut. Ullumikkut Tinunernut Ilisimatusarfiup Immik-koortoqarfimmut (Onkologisk Dagafsnit) sianertarput. Taamaattorli paaqqutarinninnermi anniaatinik katsorsaaner-mut tunngasut ineriartornissamut sulisut nalaatamikkut ilippanaatilillutut isigaat.

Kræftimut tunngatillugu anniaatilinnut nakorsiartarfivimmik pilersitsinissaq pisariaqartinneqanngilaq. An-niaatilinnut nakorsiartarfimmut neqeroorutit immikkut periaatsit assignngitsorpassuit ataatsimoortut ilaap-put. Anniaatilinnut nakorsiartarfik nakorsanik immikkut ilisimasalinnik, nakorsiarfiusinnaasunillu ininik pisari-aqartitsivoq, atortunik immikkut ittumik katsorsaaner-mut soorlu assersuuutigalugu, annerisanik ilisimajun-naarsitsinerit/misigissuseerutsitsinerit, ingerlaavartumik anniaatinik katsorsaaneq imerpalasumik timimut nuussinikkut, sianiotinik inuummarissaaner-mut aamma kappoqqusersuilluni katsorsaaner-mut (akupunkturi) atortut. Pisut ilaanni pilaataasarfanni katsorsaanerni tarrarsuiner-mut periarfissamik atorfissaqartitsisoqartas-saaq.

Misillitakkat malillugit anniaatilinnut nakorsiartarfiup piunissaata napparsimasunik amerlanernik kajungeri-neqarnissaa ilimanarpoq aamma kingunerissavaa katsorsaanerit aallartinnerini napparsimasut angalaner-inut aningaasartuutit – nakkutiginninneq imaluunniit ajornartorsiutit.

Kræfte pillugu 2013-mut katsorsaaner-mut:

Pilersaarutip piffissaliussap siulliup ingerlanera:

- Napparsimasut tamarmikt anniaatinut katsorsartinnerat pillut iluamik paasitinneqarnissaat qularnaassallulugu.
- Anniaatinut katsorsaanermi najoqqutassat nutartikkat qarasaasiakkut pissarsiarineqarsin-naanerat qularnaassallugu

Anniaatinik katsorsaaner-mut pilersaarut

Kræftimut tunngatillugu anniaatilinnut nakorsiartarfivimmik pilersitsinissaq pisariaqartinneqanngilaq. Kisianni anniaatilinnut sullissineq pitsaasoq napparsimasunut paasitinneqarnissaannut qitiuvoq aamma anniaatinik katsorsaanerup iluani periarfissat pillugit nalinginnaasumik ilisimasaqarneq katsorsaasuni suliniummut pingaaruteqartorujussuuvuq.

9. Ilinniartitaaneq, ilisimatuutut misissuineq aamma Kræftimut tunngasunik paasissutissat suliniutinillu naliliineq

Kræftertut amerlassussaannik tatiginartumik nalunaarsuineq aamma qitiusumik kræfti pillugu paasissutissat pingaaruteqarluinnarput nakkutiginnissinnaanermut aamma pitsaanerpaaq kræftimut katsorsaaniarnermik qularnaarisuupput. Aaqqissuussamik nakkutiginninneq aamma naliliineq matumani ilanngunneqarpoq, periarfissat Kræfti pillugu pilersaarummut paasissutissat nutartikkat pigineri kræftilu pillugu malinnaanernut naliliinernullu periarfissanut attuumaassuteqarmata.

Kræfti pillugu nassuiaammi ataani taaneqartut ilinniartitaanermutt, ilisimatuutut misissuineri tunngatillugu aamma kræftimut tunngatillugu paasissutissat inassutigineqarput:

- *Piginnaasat qaffassarnissaannut aamma piffinni pisariaqartitanik misissuineq aammalu kræftimik nappaatit pillugit ilinniartitaanerit ilinniartitseqqittarnerillu patajaallisaavigineqarnissaat pillugit iliuusisatut pilersaarummik siunnersuusiorneq, tassunga ilanngullugit kræftimik nappaateqartut napparsimneranni paaqutarinninnerup pitsaanerulersinneqarnissaa pillugu pitsanngorsaattissanik siunnersuusiorneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutsissatut pisariaqartinneqartussa misissorneri.*
- *Paasissutissanik nutartikkanik tiguinnarissanik qarasaasiat atorlugit periarfissaqalernissaanik misissuineq immaqalu sulisorisanut nappaatit ersiutaannik, nappaatinik suussusersiineri aammalu katsorsaanerit qarasaasiat atorlugit ilinniartitsinnaanermut periarfissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartut anniarnaveersaartinneranni katsorsaanerit. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariaqartinneqartussat misissorneri.*
- *Piffinni kræfti pillugu ilisimatuutut misissuineri pisariaqartinneqartut iliuusissallu misissornissaat, tasungalu ilanngullugu isumalluutissatut pisariaqartinneqartut.*
- *Qanoq ililluni kræfti pillugu kisitsisitigut paasissutissanik amerlanerusunik sukkanerusumillu nutarterneqartartunik qulakkeerisoqarsinnaanersoq pillugu misissunerimik aallartitsineq, tassunga ilanngullugu nappaatit atuunnerata, katsorsaanerup, peqqissisarnerup aammalu kræftimut katsorsaanerup ingerlanerata malinnaaffiginissaanut kisitsisit (ersiutaasut) pissarsiariinnarissat pilersaarusiunnissaat. Tamatumalu saniatigut katsorsaanerimik nalilersuinerit annertunerusumik atorineqartalernissaannik pisariaqartitat. Nakorsaaneqarfik taamatut suliniarnerimik qitiusussatut isigineqarpoq.*
Siunissamut ungasinnerusumut tunngatillugu:
- *Kalaallit kræftimut katsorsarneqartut ikinaarlugit Cancerregisterimut nalunaarutigineqartarsimanersut misissussallugu, taamaattoqarpallu suna tamatumunnga patsisaanersoq aammalu qanoq ililluni nalunaarsuisarneq pitsanngorsarneqarsinnaanersoq misissussallugu.*
- *Kræftimik nappaatit atugaanerpaani kalaallit katsorsarneqartut qanoq nalunaarsorneqarsimanerisa, taamatut nalunaarsuinerup qanoq tamakkiisuutiginerata paasiniaaffiginissaa aammalu nalunaarsuisarnerup annertusarneqarnerata kinguneranik kræfteqartarneri tunngasut malinnaaffiginissaannut tamatumalu iluaqutaasumik kinguneqarsinnaanera ilimagineqarsinnaanersoq misissusallugu.*

9.1 Ilinniartitaaneq aamma elektronikkikkut paasissutissat pissarsiariuminartut

Kræftimut katsorsaaneq tamaat pitsanngorsassagutsigu ilinniartitaanermut tunngasut pingaaruteqarput. isigineqassaaq. Taamaattumik ilinniartitaanermut aningaasaliissutit siunissami kræfti pillugu katsorsaanerimut

aningaasaliissutitut isigineqartariaqarput⁴⁶. Kræfti pillugu ilinniartitaanerup taamaallaat nukittorsarneratigut, taava aamma kræftimut katsorsaanerup pitsaassusaa pitsaanerulissaaq. Kræftimut napparsimasut pingaarnertut najukkani napparsimmaveeqqani, peqqissaavinni nunap immikkoortuini napparsimmavinni naapitassaane-rusarput, taamaalillunilu tamaani pasitsaasseqqaarneq sukkasuumik naapertuuttumillu paasiniaanermik kiisalu innersuuseqqinermik malitseqartinneqassalluni. Kræftimik pasitsaassereermermi aammalu nappaatip suus-susaanik ilimanarsisitsereermermi kræftimik nappaatinik amerlasuunik paasiniaaneq katsorsaanerlu ataatsimut isigalugit assigiimmik periuseqarfiullutik ingerlanneqartarput. Danmarkimi misilittakkat takutippaat, kræftimut tunngasunut ilinniartitsinermit immikkut ittumik isumalluutinik immikkoortitsinissaq pisariaqartoq.

Peqqinnissaqarfimmi ataatsimoorussamik ataqatigiissumik aaqqissuussaq EPJ-mik piviusunnngortitsineq allaase-rineqartutut isumaqarfigineqarpoq, napparsimanerup pitsaasumik ingerlaneranut pingaarutilittut tunngavius-sasoq. Atortoq pitsaasoq nutaaq alla tassaavoq peqqinnissaqarfiup iluani nutaatut uppersaatinut ata-qatigiissakkamik aaqqissuusineq Dok4, ilitsersuutit skabelonillu soorlu assersuutigalugu napparsimasut inger-lanerannik allaatiginneq, anniaatit katsorsaaneranut pilersaarutit assigisaannillu imaqsinnaasoq.

Kræftimut pilersaarummi 2013-mut ilinniartitsinerit:

- Kræftimut tunngatillugu Peqqinnissaqarfimmi pikkorissarnermut immikkoortor-taqarfimmi ilinniarnernut neqeroorutit ineriartortinneqarnerat nangingneqarlutil-lu.
- Ilinniartitaanermit pilersaarummi suliniutit tapersorsorneqassasut.

Ilinniartitaanermit tunngasunut pilersaarut

Peqqinnissaqarfimmi sulisut qaffasissutsini tamaneersut Kræfti pillugu nalunaarusiap suliarineqarnerani oqaatigaat ilisimasaqarnerunissamik pisariaqartitsisoqartoq. Taamatuttaaq katsorsartunik paaqutarinnittunit kræftimut tunngatillugu pinaveersaartitsinerit, nappaateqarnermik paasiniaanissaq, inuiaqatiinnut akuuler-sitsiniarnermik suliaqarnissaq, inuunerissaanissaq aammalu katsorsartunik akuutitsinissaq taakkununga nu-taajunerusuunera oqaatigineqarpoq, taamaammallu taamatut sulisorisat suli ilinniartinneqarlutillu ilinnia-rteqqinneqarnissaat pisariaqartoq. Katsorsaanerup aallaqqaataaniilli pitsaasumik ingerlanneqarnissaata qulak-keernissaanut sulisut naapitseqqaartuusut ilinniartitaanerat, paasiniaanermi ilitsersuutinik (najukkami qitiusu-milu) pigisaqarnissaq aammalu Kalaallit Nunaanni kræftimut katsorsaasarnerup aaqqissuunneqarneranik ilisi-masaqarnissaq pisariaqarput. Pineqartut taakku napparsimanerup ingerlasanernanut atatillugu ukkanneqare-erpput. Taassuma saniatigut peqqissaasut Danmarkimi kræftimut peqqissaasutut ilinniaqqinnissaminut qin-nuteqarsinaareerput. Tamanna pisinnaavoq massakkut ilinniaqqinnissamut aningaasaliissutit atorlugit. 2012-mit ilinniarnissamut pilersaarummi siunissamut ilinniartitaanermit tunngasunut suliniutinut pingaarnertut killiliussat aamma peqqinnissaqarfimmut tunngassuteqarput. Siunissami ilinniaqarnermit suliuniutissat, peqqinnissaqarfiup pikkorissaasarnerni immikkoortortaqarfiata qulakkeersinnaasaata saniatigut, ilinniarnissa-mut pilersaarummut tamakkiisumut ilaassaaq.

Ilinniarneq soorlu isumaginninnermit tunngasut aamma nukittorsartariaqarpoq isumaginninnermit siunner-sortinut aamma perorsaasunut ilinniartitsinerit suleqatigalugit nukittorsartariaarput.

⁴⁶ Sundhedsstyrelsen. Center for evaluering og medicinsk teknologivurdering. Evaluering af Kræftplanens gennemførelse - Status og fremtidig monitorering København, 2004: Sundhedsstyrelsen.

9.2 Ilisimatuutut misissuineq

Kræftimut ilisimatuutut misissuineq nassuiaateqarnermut katsorsaaneermullu tunngatillugu inassuteqaatinut tunngaviusumik pilersitsivoq, Kalaallit Nunaannillu malinneqartumik, ullumikkullu nunani tamalaani atuuppoq, taamatummi ilisimatusarnermi immikkut atortorissaaruteqarnissaq, immikkuullarissumillu ilisimatusartut amerlasuut akornanni pigineqartumik ilisimasaqarnissaq pisariaqarmata. Kalaallit Nunaanni kræfti pillugu ilisimatusarnermi ilisimasat killeqarput. Kræftimut ilisimatuutut misissuinerup ilarujussua, kalaallit napparsimasut pineqartillugi, sulii Kalaallit Nunaata avataanniittuni suliffeqarfinni pisarpoq.

Kræfti pillugu 2013-mut ilinniagaqarnermut pilersaarummut tunngasut:

- Najugaqarfimmi kræftimik ilisimatuutut misissuineq ilisimatusarnermut aningaasaliis-sutaasut agguaanneqartarneri tapersersussallugu.

Kræftimik ilisimatuutut misissuinerup pilersaarut

Naallu Kalaallit Nunaat biomedicinskimik tunngaviusumik ilisimatusarnermi peqataanissaminut ajornakusoor-titsissagaluartoq, taamaattoq nappaatit pillugit ilisimatusarnissaq aammalu peqqinnissamik suliaqarnermut tungatillugu ilisimatusarnermi isumalluutiniq atuneq pillugu kiisalu pinaveersaartitsinerit, paasiniaanerit kiisa-lu ilisimasaniq atuutilersitsineri ilisimatusarnissaq annertuumik pisariaqartinneqarput. Ilisimatuutut misis-suinerit taamaattut ilinniartitaanikkut nukittorsarneqarsinnaapput aamma ilisimatuutut misissuinerup anin-gaasaniq agguaassinerni sallinngortinneqarsinnaapput.

Pingaarnertullu anguniakkat ilisimatusarnermi suliniutaasussat, siumut sammisumik Kalaallit Nunaannut inas-sutigineqarput:

- ✓ Pinaveersaartitsinerup nappaatillu siusissukkat sussusersinissaanut tunngatillugu ataavartumik pitsaanerpaamik periarfissiisoqartassasoq.
- ✓ Periutsit iluaqutaanerannik uppernarsarneqartut atorlugit kræftimik nappatit paasinianeqarlutillu katsorsarneqarneranni pitsaassuseq nunarsuarmi pitsaanerpaanut nallersuussinnaassasoq.
- ✓ Paasiniaanerup periutsiniq nutaanik, katsorsaariaatsiniq nutaanik, malitseqartitsinerimilu periutsi-nik nutaanik atortorisaarutinillu nutaanik misileraanerup peqataanissamat periarfissiisoqar-tassasoq.
- ✓ Paaqqutarinnineq, tassunga ilanngullugit piartortunik paaqqutarinnineq, inuiaqatigiinnut akuu-lersitseqqinniarluni suliniarneq aammalu inuunerissaaneq ilisimatusarnikkut uppernarsar-neqartunik toqqammaveqarluni ingerlanneqassasut.
- ✓ Kræftimut katsorsaaneermik ingerlatsinerup ilisimasaniq pinaveersaartitsinerup, paasiniaanerup katsorsaaneermilu ilisimasat peqqinnissaqarfimmi sulinerup atuutilersinneqassasut.

Taakkulu qallunaat anguniagaannut assigupput⁴⁸.

9.3. Kræftimut tunngasunik paasissutissat

Kræfti pillugu nassuiaammik erserpoq ullumikkut kræfti pillugu paasissutissat ingerlaavartumik nalunaarutigineqartartut ikittuararsuut. Kræfti pillugu qitiusumik nalunaarsuiffik danskullu Kræfteqartunik nalunaarsuiffiat

(Cancerregistret) aamma Kalaallit Nunaannut atuuppoq. Napparsimasunik iviangimikkut puatsigullu kræftertunik ilisimatuutut misissuinnermut atatillugu paasineqarpoq kræftimik nappaatit taakkua marluusut kræftertunik nalunaarsuiffimmi nalunaarsorneqartut amerlassusaannit kisitsisinit piviusunit appasinnerusut (Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsaanerup Allan Gelvanip nammineerluni tamanna nalunaarutigaa).

Kræftimut tunngasunik paasissutissat aamma uuttuutigineqarsinnaasunut pilersaarut

Kræfteriaatsit assigiingitsut allanngorarput ukiumiit ukiumut pisartut ikittunnguuneri pissutigalugit, tamanna annerusumik apeqqusertariaqanngilaq. Kalaallit kræftimut nakkutiginninnerat ineriartortinneqassaaq soorlu ukiut tallimat naatsorsuinnertigut imaluunniit ukiumoortumik nalunaarusiornikkut ukiut tallimat ataannartumik ingerlallugu. Ilassutigalugu kalaallit kræftimik nakkutiginninnerat napparsimanerup ingerlarnganut pitsaanerusumik nakkutiginninnissamut inerisarneqassaaq. Naalagaaffiit kræftimut iliuusissatut programmissaat pillugu nalunaarusiamik WHO 2002-mi saqqummersitsivoq, tassani inassutigineqarpoq, kræftimut iliuusissamut programmip suliarineranut atatillugu nakkutiginninnissamut pilersaarut ilanngunneqassasoq.

WHO-p nalunaarpaa, taamatut nakkutiginninnissamik anguniarneqartoq tassaasoq:

1. Kræfteqalernermik pisup tassumalu ineriartorneranik nalilersuineq
2. Kræftimut pissutaasut ilisimatuutut misissuiffigineqarnerinut tunngavissat pissarsiarissallugit kiisalu pinaveersaartitsineq.
3. Pilersoqartaneranut ineriartornermullu aarlerinartut pillugit paasissutissat pissarsiarissallugit.
4. Pinaveersaartitsinerup sunniutai naliliiffigissallugit, siusissumik nassaartarneq/misissuineq, katsorsaa-neq anniaatinillu ippinnarunnaarsaaneq.

Kræfti pillugu pilersaarusiap ilaatut annertussutsinut nakkutilliinnermut, kræftimut paasissutissat pioreersut siunissamilu pisariaqartinneqartussanut tunngasunut nassuiaat suliarineqarpoq. Nakkutilliinerup taassuma WHO-p inassuteqaatai malissavai. Ullumikkut kræfteriaatsinut nalinginnaanerpaanut ersiutaasut arlalippassuupput, ingerlaavartumik danskit kræftimut pilersaarutaannit malittarineqarput, aamma nakkutilliinnermi inerisarneqatussat.

Kræfti pillugu pilersaarutip suliarineqarneranit ersiutit siunnersuutigineqartut

Siunissami kræfti pillugu paasissutissanik nalinginnaasunik suliaqarnerup saniatigut, Kræftilu pillugu nalunaarusiami inassuteqarnissanut pisariaqartitsineq paasineqarpoq, ullumikkut kræftimik katsorsaanerminunat tamalaat inassuteqaataat malinneqanngillat, kiisalu Kræftilu pillugu pilersaarummit immikkoortut allanngortitsinissat siunnersuutigineqarput – massakkut siunissamiluunniit – nassuiaateqarnermi katsorsaanermilu aqutseriaatsit. Immikkoortut taakkunani uparuarneqarput sunniutinut anguniagaq, suliniutip naammassineqarneranut kiisalu ingerlatsinermi siunertaq pillugu naliliineq, taakkua nalunaarsavaat, suliat ingerlanerat naammaginarnersoq. Pingaarnertut pinaveersaartitsinermi ersiutaasut uparuarneqanngillat, taakkunanga suliaqarneq Inuuneritta II-mi Meeqqat Inuusuttullu suleriesissamik suliaqartut suleqatigalugit pisussaammat. Napparsimasunut sammisitamik pinaveersaartitsinermik suliniutinut nakkutiginninneq ersiutillu peqqinnissaqarfiup ataqatigiimmik aqqissuussamik nalunaarsuiffiini immikkut ittumik ullumikkut pisareerpoq.

9.4 Aqqissuussamik nakkutiginninneq naliliinerlu

Amerlassutsinik naliliinissamut periarfissaqarnermut apeqqutaassaaq, kræftimut tunngatillugu nalinginnaasumik paasissutissat ersiutillu immikkoortut ataasiakkaat immikkut ittumik qanoq annertutigisumik

qulakkeernissaannut periarfissaqartiginersoq. Pinaveersaartitsinermut tunngasut nakkutigineqarsinnaanerannut innuttaasut misissuinermit paasissutissat aamma aalajangiisuussapput (inuit 18-it sinnerlugit ukiullit), aamma Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) misissuinerit (atuartunut). Taakkununga marlunnut paasissutissanik katersuinissaq 2014-mut pilersaarusioneqarpoq, kingornalu ingerlaavartumik ukiut sisamakkaassallugit. Nakorsiartarnermi ersiutaasut nakkutigineqarnerisa paasissutissanik najoqqutassarsiorfiusut allat aamma qarasaasiakkut napparsimasut nalunaarsorneqarfiinit paasissutissat atorineqassapput. Taamaattumik tassannga piviusunngortitsinissaq pingaaruteqarpoq, paasissutissat taakkua qaqugu nalunaarutigineqarnissaat naatsorsuutigineqassanersoq.

Aaqqissuussamik nakkutiginninnermut naliliinermullu pilersaarut

Kræfti pillugu pilersaarut pineqartumi pilersaarummit pingaaruteqartumik pissutsit naleqqiunneqarsinnaasut aallaavigalugit aaqqissuussamik nakkutigineqassaaq. Pilersaarutimmi piffissaliussat pingajuanni tamani Kræfti pillugu pilersaarutip naliliivigineqarnissaa pilersaarutaavoq. Piffissaq siulleq pereerpat nalilersuinissaq naatsorsuutigineqarpoq, nalilersunerme ukua ilaatinneqassasut, pilersaarummi suliniutit sorliit aallartinneqarsimanersut, suliniutillu allat suut kræftimut tunngasuteqartut pilersaarutip kingunerisimanerai. Kræfti pillugu Pilersaarutip piviusunngortinneqarnissaanut pingaaruteqartut suleriaatsinut, sulisunik isumalluutigineqartut ilinniartitaanissamullu pisariaqartitat aammattaaq misissorneqassapput, taamaalilluni pilersaarummi piffissaliussap aappaanni pingajuannilu isumalluutitigut pisariaqartitat pitsaanagerusumik naliliiffigineqarnissaat qularnaarniarlugu.

Piffissaliussap aappaanni pingajuanniluunniit naatsorsuutigineqarpoq, anguniagavinnut paasissutissanik saqqummiussisoqarnissaa, naliliinissamut ilanngunneqarsinnaasunik. Innuttaasunik misissuinermit HBSC-millu misissuinerit paasissutissat pinaveersaartitsinermut ersiutaasunut ilanngunneqassapput.

10. Kræfti pillugu pilersaarutip aningaasaqarnikkut kinguneqaatissaasa naliliivigineqarnerat

Kapitalimi matumani Kræfti pillugu Pilersaarutip piviusunnngortinneqarnissaanut aningaasaqarnikkut sunniteqaatissat allaatigineqarput, sapinngisamik pissarsiarineqarsinnaasunit naatsorsorneqarsinnaasunillu. Kræfti pillugu pilersaarut 2013-mut siunnersuut pitsaanerpaanik suliamut tunngaveqarluni naliliiffigineqarpoq. Siunnersuut tamakkiisumik aningaasalersorneqanngilaq taamaattumillu aallartinneqarnissaa sioqqullugu siunnersuutip imarisaanut isumalluutitigullu pisariaqartitanut naalakkersuinikkut isummerfigineqartariaqarput.

Soorlu kræfti pillugu pilersaarummi allaaserineqartoq, tassunga oqaatigineqarpoq, pingaarnertut iliuuseqarfigissallugu imaappoq kræftimut tunngatillugu tassani pingaarnerusoq siunissami neqerooruteqartarnissaaq. Aamma uparuarneqassaaq, pilersaarummut aningaasatigut kingunerisassat naliliiffigineri, peqqinnissaqarfimmi ullumikkut pigineqartut tunngavigalugit pisimammat. Tunngaviusut allannguuteqarneri pilersaarutip naammassineqarsinnaaneranut aamma aningaasatigut pisariaqartitsinermut kinguneqartitsisinnaapput. Tamatuma sania-tigut uparuassallugu pingaaruteqarpoq pilersaarut ataqatigiimmat. Immikkoortut naammassineqanngippata pilersaarummut tamarmiusumut tamanna sunniteqassaaq.

Peqqinnissaqarfiup aningaasaatai sapinngisamik atorineqartarnissaat pimoorunneqartarput, taamaalilluni sapinngisamik peqqinnissakkut iluaqutaaniassammat, aningaasanit sapinngisamik peqqinneq annerpaaq. Ullumikkut Kalaallit Nunaat imatut inissisimavoq, aningaasaatigineqartut killeqarlutik taakkualu piumaneqartorujussuupput. Taamaalilluni Akiitsunut Aningaasaliissuteqarnermullu suleriesissaq⁴⁷ siunissamut iluarsartuullugit pilersaarusanik aningaasatigut imminut nammassinniaasumik tunngavilersuilluni pingaarnersiivoq:

- ✓ Aningaasaqarnikkut ineriartornissaaq (pisortat aningaasaliissutaat tamarmik inuiaqatigiinnut iluanaarutissanik naatsorsuinermik malitseqartinneqartassapput).
- ✓ Aningaasaqarnermut ingerlatsineq attassisinnaasoq (tamanna inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut imminut akilersinnaasumik aningaasaliineq).
- ✓ Inuuniarnikkut avatangiisinullu tunngatillugu atasinnaasumik ineriartortitsineq (inuuniarnikkut ineriartortitsineq atasinnaasoq).
- ✓ Nuna tamakkerlugu nunallu immikkoortuini ineriartortitsineq (siunissami piumaneqartartut ineriartornerat erseqqissarneqassaaq – ukiut 20-t qaangiuppata piumasaqarneq taamaaginnassanersoq).

Danskit Kræfti pillugu pilersaarutaat sioqqullugu nunanut avannarlernut allanut sanilliullugu kræftimik toqquteqartartut malunnartumik amerlanerupput takuneqarsinnaavoq. Tamatuma ilinniartippaatigut, kræftimik katsorsaanerup ukkanneqarnissaa tamatigut pisariaqartuusooq, taamaaliunngikkutta inuit annaassavavut ukiullu inuulluarfiusut annaassavavut. Danmarkimi misilittakkat aammattaaq paasitissimavaatigut, kræftimik katsorsaanerup pitsaanerulersinneqarnissaa sivisuujussasoq tamannalu aningaasartuuteqarfioqarluni.

Taamaattumik pilersaarut manna siunissamut ungasinnerusumut isigisuuvoq, piffissanut agguataagaalluni kiisalu ingerlaavartumik naliliiffigineqartarluni, taamaalilluta qanoq iliorsimanerput suullu angusimanerivut nalor-nissannginnatsigu. Isumalluutit pitsaanerulersinniarlugit suliassaqarfinnut salliutitsinikkut ataqatigiissaarinik-kullu suut aningaasarpassuarnik akeqanngiluartik pitsanngoriaatissat anguneqarsinnaasut pilersaarutip.

---

⁴⁷ Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik. Akiitsunut aningaasaliisarnernullu periusissiaq. Nuna tamakkerlugu sanaartornermut pilersaarutissatut tunngavissiaq. Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik, 2012.

Kræfti pillugu Pilersaarutip piviusunnigortinneqarnissaanut kingunerisassaasa naatsorsorneqarneri

Ataani kingunerisassaasa naatsorneqarneri kalaallit nunaanni peqqinneqasaqarfiup toqqaannartumik aamma allanit ingerlasunit aningaasartuutitut ilaapput. Siusinnerusukkut kræftimik naappaammut suussusersiineq aamma pitsaanerusumik katsorsaaneq ataasiakkaat kræftimik nappaateqareerlutik suliffeqarnermut uternissaannut pitsaanerusumik periarfissiissaaq. Siusinnerusukkut kræftimik naappaammut suussusersiineq aamma pitsaanerusumik katsorsaanerup peqqinnissaqarfiup kræftimut suliniuteqarneranut aningaasartuutitut allanngortitsissanngilaq, kisianni ataatsimut inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut pitsaasumik iluaqutaassaaq. Tamanna inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut pitsaasumik iluanaarutaasoq kingusinnerusukkut siunissami aningaasanut inatsisissatut siunnersuutit sioqqullugit aningaasatigut naatsorsuinnermut ilanngunneqartassaaq.

Kræfti pillugu Pilersaarummut attuumassuteqanngitsunik aningaasartuutit ineriartornerat.

Ataatsimut isigalugu immikkoortumi 10.1-imiit 10.4-mut ukiumut kræftiqalersartut sisamanik ilasarpit peqqinnissaqarfimmilu aningaasartuutaasut peqqissutsimut tunngasuinnaviit ukiumut napparsimasumut ataatsimut 7.500 kr.-inik amerleriartarpit, tamatumani nakorsiartarfinni suliarineqarnerit, nappaammik suussusersiilinninnermi ullut uninngaviit qassiunerat, nakorsaatinut aningaasartuutit allat aamma angalanernut uninnganernullu aningaasartuutit ilanngunneqanngillat.

Ineriartorneq tamanna ingerlaannassappat, tamatuma kingunerissavaa kræftiqarnermut tunngassuteqartuni peqqinnissamut aningaasartutit aaqqiissuteqartoqarsinnaavoq *2025-p tungaanut 21,89 mio. kr.-inik* qaffariaateqassapput (2010-mi akigitinneqartut). Ineriartorneq takussutissiami 10.1-imi takussuserneqarpoq.

Kræfti pillugu Pilersaarutip ineriartornera

Immikkoortumi 10.5-imiit 10.13-imut piumasaqaatit naatsorsuinnerillu aallaavigalugit Kræfti pillugu pilersaarutip piviusunnigortinneqarnermni kingunerisassaani naatsorsuisoqarpoq (2010-mi akit naapertorlugit). Katsorsaanerit aningaasartuutitut angalanerit ilanngunneqarput, taamatullu katsorsaaneq pinartuusimanesoq imaluunniit pilersaarutaanersoq bilitsit akiinut tunngatillugu isiginiarneqarpoq. Taamaalilluni akeqartitsinerit pissutsit atuuttut malippaat. Kræfteqarnermut suliasaqarfimmi aningaasartuutit katillugit, Kræfti pillugu pilersaarut piviusunnigortinneqassappat Kræfti pillugu Pilersaarummut aningaasartuutissat 21,89 mio. kr.-nit ilanngullugit, 2025-p tungaanut taamaassapput.

Aningaasartuutit tikkuussisivigineqarnissaat pisariitsunnguuvooq, inuiaqatigiinnut iluanaarutit siusinnerusukkut paasinninnerit aamma pitsaanerusumik piginnaanngorsaqqiinerit taamatut annertutigisumik uppernarsarneqarsinnaanngillat, tamannalu isumaqarpoq siunissami suliffeqarfeqarnermut uteqqinnissamut periarfissat pitsaanerusut isumaginninnermullu aningaasartuutit ikinnerusut.

Kræfti pillugu Pilersaarutip kingunerisassaanik naatsorsuinerit (1.000 kr.-inngorlugit, akit qaffakkiartorneri ilanngunneqanngillat)

	Piffissaq 1		Piffissaq 2			Piffissaq 3							
	Ukioq 1	Ukioq 2	Ukioq 3	Ukioq 4	Ukioq 5	Ukioq 6	Ukioq 7	Ukioq 8	Ukioq 9	Ukioq 10	Ukioq 11	Ukioq 12	Ukioq 13
Pingaarnerusumik pinaveersaartitsineq1	464	464	464	464	464	464	464	464	464	464	464	464	464
Misissuineq:													
Illissap paavatigut kræfti		200	200	200	200	200	500	500	500	500	500	800	800
Mammografiit		-1.300											
Misissuineq BRCA***	(-341)	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492
Siornatigut kræfteqarsimaner- mut misissuineq		-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492	-492
Allannguutit	0	-1.743	-643	-643	-643	-643	-143	-143	-143	-143	-143	157	157
Ivianginit nappaamik suussersiineq													
(Mamma diagnostik*):													
Sulisunut aningaasartuutit		-520	-520	-520	-520	-520	-520	-520	-520	-520	-520	-520	-520
Mammadiagnostik		-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674	-1.674
Allannguutit	0	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194	-2.194
Nakorsaatinik kræftimik katsorsaaneq													
Sulisunut aningaasartuutit **		-994	-994	-994	-1.808	-1.808	-1.808	-1.808	-1.808	-1.808	-1.808	-1.808	-1.808
Katsorsaannermut anin- gaasartuutit ***	(-1.822)	-558	-597	-636	-675	-714	-753	-792	-731	-870	-909	-948	-987
Katillugit	(-1.822)	-1.552	-1.591	-1.630	-2.483	-2.522	-2.561	-2.600	-2.539	-2.678	-2.717	-2.756	-2.795
Nunatsinnut nuussineq	1.822	1.822	1.946	2.070	2.194	2.318	2.442	2.566	2.690	2.814	2.938	3.062	3.186
Allannguutit	0	270	355	440	-289	-204	-119	-34	151	136	221	306	391
Pilattaalluni kræftimik katsorsaaneq													
Iviangikkut kræfti			-813	-813	-813	-813	-813	-813	-813	-813	-813	-813	-813
Inalugarsuarimi kræfti						-1.029	-1.029	-1.029	-1.029	-1.029	-1.029	-1.029	-1.029
Mannissaqarfinni kræfti	-412	-412	-412	-412	-412	-412	-412	-412	-412	-412	-412	-412	-412
Allannguutit	-412	-412	-1.225	-1.225	-1.225	-2.254	-2.254	-2.254	-2.254	-2.254	-2.254	-2.254	-2.254
Allat:													
Siusinaartumik paasinnineq		-246	-246	-246	-246	-246	-246	-246	-246	-246	-246	-246	-246

Piginnaanngorsaaqqinneq		-500	-500	-500									
Immikkut qulaarineq	-50	-100	-132	132	-132	132	-132	132	-132	132	-132	132	-132
Napparsimanerup ingerlarnga	-275	-275			-298	-298	-298						
Atortulersuutit allat	-650	-650	-600	-600	-600	-8.500							
Paasissutissiinerit	-250	-250											
Allannguutit	-1.225	-2.021	-1.478	-1.214	-1.276	-8.912	-676	-114	-378	-114	-378	-114	-378
Paasissutissat/naliliineq:													
Paasissutissat	-275	-550	-550	-550	-550	-550	-550	-550	-550	-550	-550	-550	-550
Naliliinerit			-312			-442							-507
Allannguutit	-275	-550	-862	-550	-550	-992	-550	-550	-550	-550	-550	-550	-1.057
Katillugit Allannguutit	-1.448	-6.186	-5.583	-4.922	-5.713	-14.735	-5.472	-4.825	-4.904	-4.655	-4.834	-4.185	-4.871

¹ Ukiumut pisut 1,5 naatsorsorneqarnerat.

* Ivianginik assiliinerit atortut pisiarinqarsimanissaat naatsorsuutigineqarlutik, ukiup aappaani nunatsinniilersussaq

** Ukiup aappaani nunatsinniilersussaq, ukiumut qaffaatigineqassapput 124 tkr. DK-mi katsorsaasoqassappat, 39 tkr.-ninillu Nuummi pissappat

*** Ukiumut arfineq marlunnit tamanit nalaassanit aammalu kræftimik nalaassanit ataaseq nakorsaatinik katsorsarneqarsinnaasoq Kalaallit Nunaanni, ()=ullumikkut akiutinneqartut.

Tabellimi aningaasartuutit pitsaasumik killormullu inerneqarsinnaasutut allanneqarput -, isertitassatulli imaluunniit sipaarutaasinnaasutut naatsorsuutigineqartut pilersaarut malillugu equitinnagit oqaatigineqarput.

Kapitalip aallaqqaasiutaani allanneqartut kræftimut pilersaarut inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut pitsaasumik kinguneqassaaq, siumut sammisumik aningaasaqarnikkut misissueqqissaarnermut tunngaviusussamik pilersitsissalluni

10.1. Ullumikkut peqqinnissaqarfimmi kræftimut tunngassuteqartunik kiffartuussinerit aningaasartuutillu

Kræftimik katsorsaannerit aningaasanik atuisarneq qaffakkiartorpoq. Tamanna ilaatigut pissuteqarpoq, innuttaasut utoqqalinerusalernerat taamaattumillu amerlanerusut kræfteqalersarneq angusassavaat ilaatigut inoo-riaatsimut kræfteqariaatsit attuumassuteqartut siunissami piffissami aalajangersimasumi qaffakkiartornissaat naatsorsuutigineqarsinnaavoq. Tamatuma saniatigut katsorsaanssamut neqeroorutit ingerlaavartumik pitsanngortikkiartuaarneqarput, taamaalilluni suliassaqarfiit nunat allamiut inassuteqaataat malinneqarpata katsorsaannerit aningaasartuutit qaffakkiartornerat nalaatissavarput, tamatigummi katsorsaanerit nutaat sior-natigornit akisunerusarmata.

Matumani kræftimut tunngasut qanoq akeqassanersut naatsorsorlugit misilinneqarpoq, ullumikkutut nassuiaa-teqartarne katsorsaasarnertu ingerlatiinnarutsigu. Kiffartuussinerit aningaasartuutillu naatsorsorneqarsinnaa-sut tassaapput Tinunernut Ilisimatusarfik, Ulluunerani immikkoortortaqarfimmi (Onkologisk Dagafsnit), nakor-saatinut, ullunut uninngavinnut, nunani allani katsorsaannerit, timip iluani allannguutinik misissuinerit (pato-anatomisk) misileraataasumillu kræftimik katsorsaannerit aningaasartuutit.

Tinunernut Ilisimatusarfik, Ulluunerani immikkoortortarfik

Kræftillit ulluinnarlugu nakorsiartarfianni katsorsaanerit amerlassusaat qaffakkiartorput. 2010-mi 672-inik 2011-milu 695-it nakorsaait atorlugit suliarineqarput. Tinunernut Ilisimatusarfik, Ulluunerani immikkoortorta-qarfimmi aningaasartuutit 2010-mi 2011-milu 2,8 mio. kr.-iupput, nakorsaannerit ataatsimut, peqqissaasunut marlunnut, ullup affaanut nutserisumut aamma ullup affaanut nakorsap allattaanut agguataagaallutik. Atorfiit tamakkerlutik atorfittut akuerisatut tamarmiusut nakorsaait atorlugit katsorsartittunut immikkoortortaqarfimmut ilaapput. Kræftimik katsorsaannerup nunatsinnut nuunneqarnissaanut nakorsanut immikkut ilisimasalinnut aningaasanik immikkoortitsisoqanngilaq. Nalilerneqarpoq, ullumikkut katsorsaanssamut neqeroorutaannarni ukiumut nakorsaatinik kræftertunik katsorsaanerit amerlassusaat ukiumut 5 %-tinik qaffariaateqassasut. Isu-malluutinik aningaasaliisoqartinnagu tamanna ingerlatiinnarneqarsinnaanngilaq.

Nakorsaatinut aningaasartuutit

Kræftimik nappaateqartut nakorsaataat nakorsaatinut tamanut sanilliullutik annertuumik akimikkut qaffariar-put. Qaffariartorneq assigiissaartuunngilaq, katsorsaanerit nutaanik atuutilersitsinermi "pissittarput" apeqqutaasarpurlo, tamatumani katsorsaaneq tamanna ikiorsiissutaanersoq anniaatinilluunniit nipaal-lisaasoqarnerisapeqqutaatillugu. "Pissinneq" kingulleq 2009-mi 44 %-iuvoq. Kingorna aningaasartuutit 1,3 %-imik taamaallaat qaffaateqarput. Siunissami aningaasartuutit agguaqatigiissillugu qaffaatissaat mianersortumik 3-5 %-nit missiliunneqarput ukiumut 500.000 kr.-it missaat nalingissangaat (2010-mi akigitinneqartut).

1.000 kr.-ninngorlugit	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kræftimorpiaq nakorsaait (Antineoplastiskestoffer (cytostatika))	981	1.700	2.340	3.577	3.520	4.657	5.189	4.376
Nappaatinut akiusinnaannerit nakorsaait	1.343	2.193	3.215	3.407	3.185	6.238	8.165	9.900
Kræfteqartut amerlassusii	214	166	217	182	158	175	208	212 ¹
Kræfteqartumut aningaasartuutit agguaqatigiissillugit**	8,34	18,16	19,67	30,89	34,37	48,00	48,50	48,66

Takussutissiaq 10.1 Piffissami 2002-2011-mut kræfteqartumut ataatsimut agguaqatigiissillugu aningaasartuutit

¹ 2010-mi naatsorsuuserneqartut

² Nappaatinut akiuusinnaanermut nakorsaatinut aningaasartuutit 60 %-tiisa naatsorsorneri aallaavigalugit nalilerneqarpoq kræftimut atorneqarsimasut nalilerneqarpoq.

Kalaallit Nunaanni kræfteqartut napparsimmavinni uninngaffinut ullut atukkat

Amerlanerujartortut nakorsiartarfinni imaluunniit napparsimasunut napparsimasut akunnittarfiiniitillugit katsorsaqrarneqarnissamik neqeroorfigineqartarput. Taamaattumik kræfteqartunut ullut uninngaviusartut kræftimik nappaatillit tamarmiusut amerlassusaat qaffariartunngillat, sivissusutsumullu aalajangiisorujussuuvoq perulunnerup ingerlanerani unitsitaaffiit sivissusai. Peqqissutsumut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfimmiit naatsorsuutit nutaat naapertorlugit ullut uninngaviusartut 2010-mi aamma 2011-mi 3897-iupput 3755-iullutillu. Napparsimasut ingerlarnngisa pitsanngorsarneqarnissaat pequtigalugu siunissami kræftimik nappaateqartut uninngasarnerat siunissami patajaattuusussatut ilimagineqarpoq, naak ukiumut kræftimik nappaateqartut sisamanik amerleriartaraluartut, kisianni Kræfti pillugu Pilersaarutip piviusunngortinneqarneranni nappaatilinnik paasiniaasarnissap aallartinneqarnera peqatigalugu qaffariassaaq.

Nunani allani kræftimik katsorsaaneq

Nunani allani kræfteqartut katsorsarneqartartut amerlassusaat qaffakkiartorpoq. Nunan allani nappaatinik allanik suussusersineqartunik katsorsaanerit amerlassusaat qaffariarput, suli napparsimasut tamakkerlutik 25%-tiisa missaat kræftimik nappaateqarput.

	2007	2008	2009	2010	2011
Kræftimik nappaateqartut amerlassusii ¹	141	151	171	183	194
Nunani allani katsorsarneqartut napparsimasut amerlassusii	544	596	667	716	721
Nunani allani kræftimik suliarineqartut %-tii	26 %	25 %	26 %	25 %	27 %

Takussutissiaq 10.2. 2007-2011-mut nunani allani suliaritittunut aningaasartuutit (C00-C92)

Nunani allani kræftimik katsorsaanerimi aningaasartuutit ataatsimut nalinginnaasumik qaffakkiartorput. Kalaallit peqqinnissaqarfiannut aningaasartuutit tamakkiisut takussuserniarlugit assersuutigalugu angalanernut uninnganernullu aningaasartuutaasartut ilanngunneqassapput. Kræftimik katsorsaaneq 2008-miilli agguaqatigiissillugu qaffakkiartorneq, nutaamik kisitseriaaseqartoqalerpoq, 27 %-voq imaluunniit ukiumut 1.162.000 kr.-ssallutik.

1.000 kr.-ninngorlugit	2007	2008	2009	2010	2011
Nunap immikkoortuinut atortitanut akit naapertorlugit kræftimut katsorsaanerimi aningaasartuutit	13.061	15.756	19.734	20.014	19.223
Kræftimut katsorsaanerimi nunap immikkoortuinut atortitanut akit %-inngorlugit	27 %	28 %	28 %	26 %	25%
Immikkut sullissinerit, kræftimut katsorsaaneq	-	1.726	1.964	2.849	2.907
Immikkut sullissinerit katillugit	7.138	8.429	8.676	10.409	9.428
Kræftimut katsorsaanerimi immikkut sullissinerit %-inngorlugit	-	20 %	23 %	27 %	31%

Takussutissiaq 10.3. 2007-2011-mut nunani allani suliaritittunut aningaasartuutit

Timip iluani allannguutininik misissuinerit (Pato-anatomiske undersøgelser)

Ullumikkut timip iluani allannguutininik misissuinerit ukiumut aningaasartuutit 2,3 mio kr-iupput, taakkualu timip iluani allannguutininik suussusersiinerit immikkoortunut tamanut, ilanngarsilluni illissap paavatigut kræfteqarnermik misissuinerit aammalu HPV-mik suussusersiinerit periarfissat ilanngullugit aningaasartuutit matussuserlugillu immikkut sullissinerit ikittut matussuserarpaat. Aningaasat taakkua ukiumit ukiumut anikitsumik nikerartarput.

Misileraalluni katsorsaanerit

Misileraalluni katsorsaanerit 2009-mi 4,4 mio. kr-inik, 2010-mi 4,533 mio. kr-inik 2011-milu 2,2 mio. kr-inik immikkoortitsisoqarsimavoq.

10.2. Ullumikkut kræfteqartarnerit qanoq akeqarpat – peqqinnissamut aningaasartuutivinni?

2010-mi kræfteqalersut nutaat 208-pput. Kræftimik katsorsaaarneq kræftimut ataatsip qanoq-ittuuneranut naleqqussarlugu katsorsaanerisarpoq, kræftilli qanoq siuarsimatiginera malillugu allanngorartuuserpoq. Kræfteqarnerit ataasiakkaanut aningaasartuutit attuumassuteqarneri pingaaruteqarput.

2010-mi peqqinnissaqarfimmumut toqqaannartumik kræfteqarnerit aningaasartuutit eqqoriakannerlugit naatsorsuuserneqarnissaat periarfissaqarpoq, siorna kræfteqartut qassiunerannut paasissutissat eqqarsaatigalugit. Tamatumunnga ilanngunneqassapput nakorsiarfarfinni suliarinninnerit, suussusersiilnginnermi ullunut uninngaviusunut, nakorsaatitut aningaasartuutitut allanut aammalu angalanerit uninnganernullu aningaasartuutit.

Ukununnga aningaasartuutit:	1.000 kr.-nngorlugit
Tinunernut llisimatusarfik, Ulluunerani immikkoortortaqarfimmi	2.800
Nakorsaatit	10.088
Ullut uninngaviusut (7.358) ¹	22.056
Nunani allani katsorsartinnerit ³	27.091
Timip iluani allannguutininik misissuinerit	2.300
Misileraalluni kræftimik katsorsaanerit	4.4
Aningaasartuutit katillugit ¹	64.335
Napparsimasumut ataatsimut aningaasartuutit ¹	309

10.4. 2010-mi peqqinnissaqarfimmi kræftimut tunngassuteqartunik katsorsaanerit aningaasartuutit

¹ Kaajallaasitaq 17-mit, 50%-ii naliginnaasut uninnganeri, 25%-ii sinerissami paaqqutarisassat uninnganeri, 25%-ii DIH-mi paaqqutarisassat uninnganeri.

² 2010-mi akit, aningaasartuutit unitsinneqaratik suliaritittunut, suussusersiilnginnermi ullut uninngaviusut, allat nakorsaatitut aningaasartuutit aammalu angalanerit uninnganernullu akit ilaatinneqanngillat.

³ Napparsimasumut ataatsimut 100.000 kr.-it agguaqatagiisillugit, kisiannili 70.000 kr.-nik nikerarlutik Non-Hodgkinlymfom-imut aammalu nerisaqarfitigut kræfteqartunut 200.000 kr.-it sinnerlugit.

Napparsimasumut ataatsimut aningaasartuutit 2010-mi napparsimasumut ataatsimut 309.000 kr.-iupput. Piffisami 1980-imiit 2010-mut agguaqatigiissillugu kræfteqalersartut ukiumut sisamanik ilasarput. Tamatuma kinguneraa, peqqinnissaqarfiup kræftimik katsorsaasarnermut aningaasartuutai ukiumut 1,23 mio. kr.-inik qaffariaateqarnissaat (2010-mi akusut), tamatumani napparsimasut ilimagisatut amerleriaatissaat eqqarsaatigalugit.

10.3. Kræfteqartumut ataatsimut ukiumut aningaasartuutit qanoq anner-tutigisumik qaffariaateqassappat?

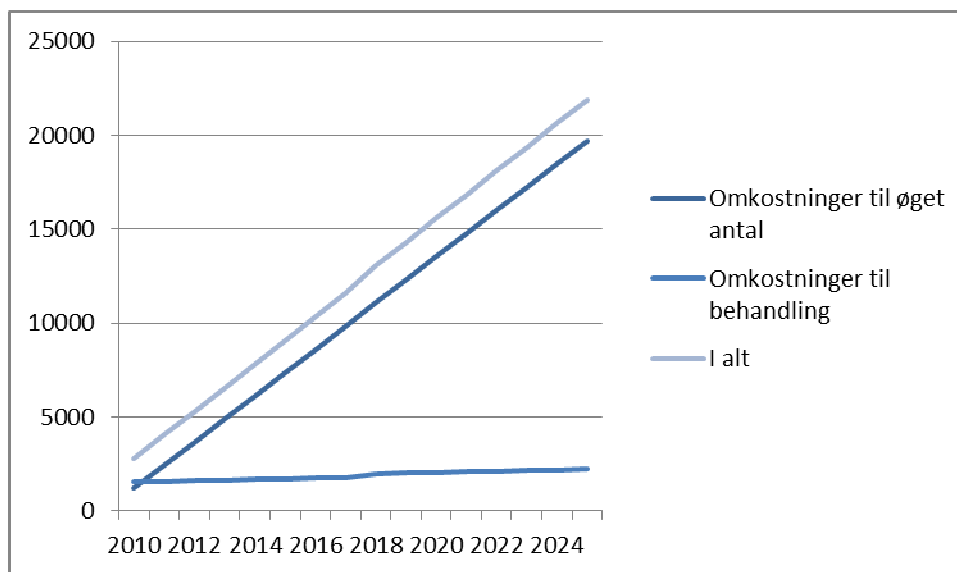
Immikkoortoq 10.1-imi naatsorsuinerit naapertorlugit ilimagineqarpoq, pingaartumik nakorsaatinut suliaritin-ninnernullu aningaasartuutit nunani allani qaffakkumaartut. Akit qaffakkiartornerat taamaaginnassappat naats-orsuutigineqarsinnaavoq, kræftimik katsorsaasarnermut ukiumoortumik (tabel 10.5). aningaasartuutit napparsi-masumut ataatsimut 7.500 kr.-inik qaffakkumaartut (2010-mi akusut). Tassunga ilaapput nakorsiartarfinni katsorsaaneq, suussusersiilnginnermi ullut uninngaviusut, nakorsaatinut aningaasartuutit allat aamma an-galanernut uninnganernullu aningaasartuutit

Ukununnga aningaasartuutit:	I 1.000 kr.
Nakorsaaitit	403
Nunani allani katsortinneq	1.162
Aningaasartuutit katillugit ¹	1.565
Napparsimasumut ataatsimut aningaasartuutit ¹	7,5

Tabel 10.5. Kræftimut tunngassuteqartunut napparsimasumut ataatsimut katsorsartinnernut aningaasartuutit (2011-mi akitiginneqartut)

10.4. 2025-p tungaanut peqqinnissaqarfimmi ukiumut aningaasartuutit amerleriarneri

Immikkoortuni 10.1-imi aamma 10.2-mi piumasaqaatit naatsorsuutillu ataatsimut isigalugit naatsor-sorneqarsinnaapput, kræfteqartut amerlassusaannut aningaasartuutit ullumikkutut ingerlaannassappata, taava aningaasartuutit kræfteqarnermut tunngassuteqartut 2025-p tungaanut 21,89 mio. kr.-inik qaffaateqassapput (2010-mi akit), takuuk takussutissiaq 10.1. Tassunga ilaapput nakorsiartarfinni katsorsarneqarnerit, nappaa-mmik suussusersiilnginnermi ullut uninngaviit, nakorsaatinut aningaasartuutit allat kiisalu angalanernut unin-ganernullu aningaasartuutit.

Takussutissiaq 10.1. 2025-p tungaanut kræftimut tunngassuteqartuni kiffartuussinernut aningaasartuutit naatsorsuutigineqartut

Pitsaasumik pinaveersaartitsinermut ujartuineq

10.5. Pingaarnerusumik pinaveersaartitsineq – kræftimillu suliassaqarfimmumut iluanaarutaasinnaasutut ilippanaateqartut

2013-imut Aningaasanut Inatsimmi ukiunullu missingersuusiorfiusunut pingaarnerusumik pinaveersaartitsinermut xxx kr.-inik immikkoortitsisoqarpoq. Aningaasat taakkua amerlanersaat Inuuneritta II-mut, Inuunerissarfiit (Inooriaaseqarnermi pissutsit pillugit Nakorsiartarfik) aamma nivarsiaqqanik HPV-mik akiuussuserneqarnissaannut immikkoortinneqarput.

Kommunittaaq innuttaasunut sammitinneqartumik aningaasanik amerlasuunik immikkoortitsisarput. Pingaarnerusumik pinaveersaartitsineq imminut akilersinnaavoq, pinaveersaartitsinermulli pimoorussamut iluaqutaasussat ukiualuit qaangiukkaangata atsaat takuneqarsinnaalersarput. Taamaalilluni Kræfti pillugu Pilersaarutip piviusunnagortinneqarnissaanut pinaveersaartitsineq pissutigalugu kræftimik katsorsaanermut ileqqaagassat aningaasartuutigineqartunut oqimaaqatigiissitsisinnalissapput.

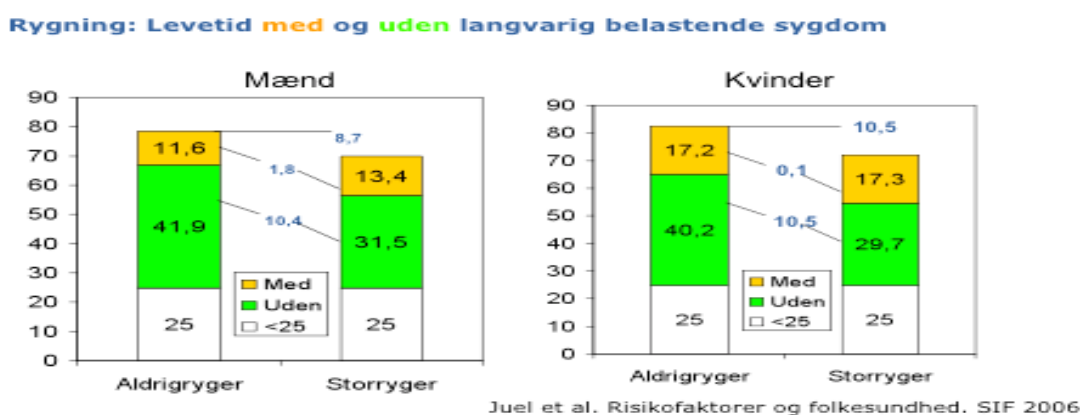
Pujortartarnerup pinaveersaartinneratigut iluaqutaasussat

Pujortarunnaarsitsinissap inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut sunniuteqaatissai naatsorsuusiusallugit pisariupput. Naatsorsuutit katinneri ilaatigut inuiaqatigiit aaqqissuusaanerat ilaatigullu taakkua qanoq aanertutigi-sumik naatsorsuutiniq ilanngunneqarsimanerat apeqqutaassapput. Assersuutigalugu inernerusumut apeqqutaassaaq, nappaammik katsorsaaneq qanoq akeqarnerseq, tupamut akitsuutit qanoq qaffasitsiginerat, ullut napparsimaffiusut, ukiuni inuuffiusuni pujortartarnermut attuumassuteqartumik nappaateqarnek, inuit ataasiakkaat qanoq akileraarutitut tunniussaqaqarnerat imaluunniit inuiaqatigiinniit aningaasanik pissarsisinneqartarnerat, kiisalu pujortartartup nappaataata sunniutai soorlu ilaqtat ilaqaatasunullu ilaasut ilanngaaseereerluni inuiaqatigiit karsiannut akiliutaat.

Pujortartarnerup inuiaqatigiinnut aningaasartuutaasarnera paasiniassallugu naatsorsussalluguluunniit periarfissaqarsimangilaq, misissuinerli ataaseq paasineqarsinnaasimavoq, inuiaqatigiit suliarinnittarnerannut aningaasartuutitut naleqqiullugu pujortarunnaartarnerup aningaasaqarnikkut sunniutaanik naammaginnartumik naliliisimasoq. Danskis kisitsisaataat kalaallit pissusaannut naleqqussarneqarmata paasineqarpoq, 35-nik ukiulik pujortarunnaassagalarpat, taava peqqinnissamut ileqqaarutissat angutip piffissami inuunerani 390.000 kr.-iussapput arnamullu piffissami inuunerani 503.000 kr.-iussallutik, 2012-imi akit akissarsiallu qaffasissusaat naatsorsuutigalugit.

Pujortartartut pujortarnek ajortuninngaanniit sivikinnerusumik inuusarput, aammali ukiuni sivilisinerusuni artornartunik nappaateqartarlutik (takuuk takussutissiaq 10.2, nappaateqarluni ukiut inuuffissat aamma ukiut inuuffiit ilimagisatut naatsorsorneqarneri 25-nik ukiulimmut pujortanngisaannartumut 25-nillu ukiulimmut pujortartorujussuarmut naatsorsuutigisat). Pujortartarnermut tunngassuteqartumik kræfteqalernissamut ulorianaat 60 %-imik annikillisarpoq, pujortartarnek 35-niit 50-inut ukioqalernerme unitsinneqaraangat, kræftili sivilisuumik pilierartortarmat pujortarunnaarnermiit ukiut 30-t tikillugit kræfteqalernerneq pujortarnermut atuumassuteqartoq takuneqarsinnaasarpog. Taamaattumik tamakkiisumik iluaqutaasusaaq ukiut arlallit qaangiuppata aatsaat takuneqarsinnaavoq.

Iluaqutaanerpaasusaaq anguneqassaaq kikkulluunniit pujortartalinngippata, Kalaallit Nunaanni pujortartartut nutaanik amerleriarujussuuartarput, amerlasuut meeraallutik inuusuttunnguullutillu aallartittarput, pissut pingaarutilik, tassalu peqqinnissamut iluaqutissavik aatsaat ukiorpasuit qaangikkaangata pissarsiarineqartarmat – kikkulluunniit tamarmik aqagu pujortarunnaassappata.

Titartagaq 10.2. 25-nik ukiulimmit pujortartartumi aamma 25-nik ukiulimmi pujortanngisaannartumut inuunerup sivilisussusissaa

Timip aalatinnerulerneranut iluaqutissat

Timip aalatinnerulerneranut iluaqutissaaq kræftimut tunngassuteqartuinnaangilaq. Innuttaasut timimik aalatsinerusut tassaassapput uummatip taqaasigut nappaateqannginerulersartut, sukkornerit ikinnerusut timimilu aalatinneqarsinnaasut ippigusuutigineqanngiffiunerusut, assersuutigalugu pujortartarnermi akornutaasinnaa-

sut, kiisalu nalinginnaasumik qularnaassallugulu utoqqaat ukioqqortusiartornerminni nammineersinnaanerulersarnissaat. Suliuniuteqarneq pillugu naatsorsuutigineqarpoq, inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit tamanna aningaasartuutaannut sunniuteqarluassasoq. Kalaallit Nunaanni kræfteqalersartunut sipaarutaasut amerlassusaat aalajangersimasumik kisinneqarsinnaanngilat, inuuniarnermummi isigininnikkut aamma innuttaasullu timiminik aalatitsisarnerannut sunniutinut paasissutissanik pitsaanerusunik amigaateqartoqarmat.

Nerisaqarnikkut ileqqut iluaqutissartaat

Innuttaasut peqqinnissuunerata inoriaatsillu pitsaassusaanut pitsanngoriartinnissaanut peqqissumik nerisaqarnikkut ileqqut assut ilippanaateqarput. Kræfteqalernissap pinaveersaartinnissaanut pingaaruteqarput, kisiannili aamma uummatip taqaasigut nappaatinut, oqimaappallaarnermut sukkornermullu pingaaruteqarput. Timip aalatittarneratulli nappaateqalernissap pinaveersaartinneqarnerani nerissat periarfissaanerat pimoorullugu ilisimatuutut misissuisoqarpoq, maannakkulli paasissutissat aningaasanut tunngasut naatsorsornissaanut periarfissiinngillat.

Imigassamik aalakoornartulimmik atuinnginnerulernermi iluaqutissat

Soorlu Inuuneritta II-mi allaaserineqartutut, innuttaasuni imernerup annikillisinneqarneratigut peqqinnissamut inuiaqatigiinnullu tunngatillugu iluaqutissarujussuuvoq, pingaartumik imerniaannavilluni imertarneq annikillisikkaanni. Kræftimut tunngasunut sunniutai pingaaruteqarput, aalakoornartutortarnerup annikillisinneqarnerani ataatsimut sunniuteqaatissat ilaannarivaat. Atuinikinnerulernerup kræftip ineriartortarneranut sunniutai nunanit allanilluunniit kisitsisinit nalilerneqarsinnaanngilaq, aalakoornitugalugu imertarnerup kræftimut sunniuteqarneranut immikkut ittumik paasissutissat amigaataammata.

Nalinginnaasumik pinaveersaartitsinerup nukittorsarneqarnissaanut iluaqutissat

Nalinginnaasumi pinaveersaartitsinermi suliniutini, assersuutigalugu peqqinnissaq pillugu anguniakkanik piviusunnortitsinissami, suliniutit sunniutissaasa naliliivigineqarnissaat ajornakusoortuuvoq, nunanili allani misissuinerit paasinarsisippaat, suliniutit taamaattut aningaasartuutinut iluaqutaasartut.

Kræftip ineriartortarneranut pinaveersaartitsinerup pingaaruteqarneranut naatsorsuutigineqartut

Naak Inuuneritta II-mi suliassa qarfiit pinaveersaartitsinerit annertusineqaraluaruuartut nalileruminaappoq, qanoq qaqugulu pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnerup sunniutai malunniutissanersut. Ullumikkut pujortartut pujortarunnaasimasut amerlisimapput tupallu eqqussuunneqarlutik tikisinneqartartut ikinnerulersimallutik, meeqqalli inuusuttullu amerlasuut suli pujortartalersarput inersimasullu pujortartarnerat arriitsumik annikilliarlorluni. Imigassamik aalakoornartulimmik tikisitsisarneq ukiuni kingullerni allanngorarpiannngilaq, kisianni periarfissaqartillugu imerujussuuartoqartarpoq. Sulinerup nalaani timip aalatittarnera annikilliarporpoq, sunngiffimmili immaqa annertusiartorluni. Nerisaqarnermut ileqqut allanngoriartorput pitsaasunik pitsaanngitsunillu ilaqartartut, aammali innuttaasuni oqimaappallaartut amerleriarsimallutik. Peqatigitillugu inuttaasut immikkoortukkutaani assigiinngitsuni pujortartartut, qanoq imertarnerat, timimik aalatitsisarnerat, nerisaqarnikkut ileqqutigut oqimaassutikkullu assigiinngissutsit annertoorujussuupput.

Mianersortumik naliliineq tassaavoq, ullumikkutut ineriartornermi kræftip piunerata sunniuteqarsinnaanera naatsorsuutigineqarsinnaavoq, ukiumut ½-1 %-iusarluni imaluunniit ukiumut kræfteqalersartut ataatsimiit marluusarlutik.

10.6. Siunissami misissuinnermut suliunitinut aningaasartuutit iluaqutissartaallu

Illissap paavatigut kræfteqarneq

Illissap paavatigut kræfteqartartut amerlassusii ukiumut 6-8-nut apparjarput, tamannalu innuttaasut illissap paavatigut misissorneqartalerannik patsiseqarpoq. Naatsorsuutigineqarpoq, siammasissutsimi anguniakkat 80%-tit taakkua ukiumut pingasuniit sisamat siunissami kræfteqalernissaat pinngitsoortinneqarsinnaasasasooq. HPV-mik akiuussusiisernerup sunniuteqarnera malunniuppat amerlassutsit suli ikileriaqqinnissaat naatsorsuutigineqarpoq. 2014-miit aningaasaqarnikkut ileqqaarutissat ukiumut 300.000 kr.-ninut aamma pilersaarutip naanissaata tungaanut ukiuni tallimit tikillugit marloriaammik ileqqaartoqartassasooq missingerneqarpoq. Taamaattorli naatsorsuutigineqarpoq misissuineq eqeersimaartumik qinnguartaasernerup nakkutigineqasasooq, naatsorsuutigineqarsinnaavoq ukiumut 100.000 kr.-it missaannik akeqassasooq.

Ivianginik assiliilluni misissuineq kræfteqarnermut innuttaasunik misissuineq

Kræfti pillugu Pilersaarummut atatillugu innuttaasut assiliilluni misissuineq atorlugu aallaqqaasiutigalugu misissorneqartarnissaat inassutigineqanngilaq. Kræfti pillugu Pilersaarummi matumani inassutigineqarpoq, Kræfti pillugu Pilersaarut pilersaarup piffissaliussap aappanni inassuteqaat manna nalilerneqaaqqissasooq. Innuttaasunik misissuinerup inuiaqatigiinnut ataatsisut iluaqutaassusianut naliliinerit aallaavigalugit inassuteqaatit pisimapput. Kalaallit Nunaanni soorlu nunani avannarlerni allanisut arnat ukiut marlukkuutaarlugit 50-iniit 69-it tungaannut ukiullit misissorneqassappata, 2012-imi arnat ukiumut 2.589-it misissortassavagut 2040-mi arnanut 2.750-t missaannut amerleriassapput⁴⁸. Misissuinnermik suliniuteqarneq angalasunut uninnganernullu aningaasartuutininik annertunik pilersitsissasooq. Ullumikkut periarfissaasut aallaavigalugit periarfiassat marluk naatsorsuunneqarput:

Periarfissaq 1: Ivianginik assiliilluni misissuinerit taamaallaat Nuummi ingerlanneqartarnissaat.

Periarfissaq 2: Misissuinerit nunap immikkoortuini napparsimmavinni Nuummilu ingerlanneqartarnissaat.

Periarfissaq 1 pilersitsinissamut 2,13 mio. kr.-inik aningaasartuutaassasooq ukiumullu 23,11 mio. kr.-inik aningaasartuutaanerussasooq, kisianni Periarfissaq 2 pilersitsinissamut 4,33 mio. kr.-init aningaasartuutaassapput ukiumullu 18,55 mio. kr.-inik aningaasartuutaanerussasooq. Periarfissaq 2-lli atortulersuutit ajutoortarnerannik radiografimillu passussinermi sunnertianerusasasooq. Misissuineq pisariaqartumik qulaareqqinnissamik katsorsaanerullu ingerlarnganik naleqquttumik malitseqartinneqarsinnaavoq, tamannalu aningaasartuutininik nassataqassasooq.

Arnanut iviangimikkut kingornuttakkamik kræfteqalernissamut assut ulorianartorsiortunut misissuinerup nunatsinnut nuunneqarnissaa

Napparsimasunut ataasiakkaanut inuiaqatigiillu aningaasaqarnerannut iluaqutaassasooq arnanut iviangikkut kingornuttakkamik kræfteqalernissamut ulorianartorsiortunut ivianginik assiliilluni misissuinerup Nuummut nuunneqarneqarpat iluaqutaassasooq, tamannalu ukiut tamaasa annertusiartussasooq, napparsimasummi amerlassusaat ukiumut tallimat missaannik amerleriartarmata. Napparsimasut 44-t iviangikkut kræfteqalernissamut kingornuttakkamik pissuteqartumik ulorianartorsiortunut 2012-mi malinnaavigineqarput. Rigshospitalimi misissortikkiartorneq, angalanermut, Danmarkimi uninnganermut allanullu 1,44 mio. kr.-nit ukiumut aningaasartuutaasarput.

---

⁴⁸ Grønlands Statistik. Statistikbanken.

Arnat iviangikkut kræftimut kingornguttakkamut ulorianartorsiortut Nuummi Dronning Ingridip Napparsimavissiani ukiut tamaasa misissorneqartalernissaanut pilersitsinissaq 2012-imi akit aallaavigalugit missingerneqarpoq 1,3 mio. kr.-inik aningaasartuutaassasoq ukiumullu 492.000 kr.-inik akeqartarumaartoq. Taamaattorli Kalaallit Nunaanni nipit atorlugit, annertusisamik paasissutissinnermik (timip nakorsamit misissorneqarnera, ivianganik assiliilluni misissuineq timillu sananeqaataanik misiligutissamik tiguisinnaaneq) neqerooruteqarnisamat periarfissaqassanersoq aningaasaqarnikkut iluaqutaanissaanut aalajangiisuussaaq. Annertusisamik paasissutissiinnermik pilersitsinissamat periarfissap napparsimasunut taakkununga qulaarinissamat aningaasartuutiniq ikinnerulersitsissaaq qularnaassallugulu, misissuineq tamakkerlugu nappaatip suussusersiiniup tungaanut Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaalernissaa (takuuk immikkoortoq 10.7).

Ullumikkut napparsimasut siornatigut iviangitigut kræfteqarnermik suliaritissimasut malinnaavigineqartarput. Piffissami 1996-2009-mut iviangikkut kræfteqartut nutaat 193-it katsorsarneqarput, tassalu imaappoq agguaqatigiissillugu ukiumut nappaateqalersartut nutaat 14-iusarlutik. Taakkua ilai kræftimik napparsimaleqqinnisamat annikitsumik ulorianartorsiortut ukiuni pingasuni malinnaaffigineqassapput, allallu ukiut qulit tikillugit malinnaaffigineqartassallutik. Danmarkimitut nakkutiginninnermut neqeroortoqartalissappat, napparsimasut 44-t missaat ivianganik assiliilluni misissortinnissamat neqeroorufigineqartalissasut naatsorsuutigineqarpoq. Siornatigut iviangikkut kræfteqarsimasunik ivianganik assiliilluni misissuinnermut danskit napparsimsut pillugit inassuteqaataat malillugit, Nuummi ivianganik assiliilluni misissuisarnissaq pilersinneqassagaluarpas ukiumut 492.000 kr.-inik aningaasartuuteqarneruneeq annertussuseqassaaq.

Inalukkatigut kræfteqarnermut innuttaasunik misissuineq

Innuttaasunik misissuinnermik inalukkatigut kræfteqarnermik toqquteqartartut 16 %-tit missaannik ikileriarnissaat ilimagineqarpoq. Ullumikkut innuttaasut inalukkamikkut kræfteqarnerannik misissuisarnissaq inassutigineqanngilaq. Inalukkatigut kræfteqarnermik misissuinnermik innuttaasunut misissuinnermik neqerooruteqarnermik pilersitsinnermut aningaasartuutit 2 mio. kr.-it missaannissasut, ingerlatsinnermilu aningaasartuutit ukiumut 20 mio. kr.-niniit ukiumut qaffariartorlutik ukiut qulit qaangiunneranni 34 mio. kr.-niussasut naatsorsuutigineqarput. Misissuinnermut neqerooruteqarnermik misissuinnermut nalunaarsuiffimik aamma misissuinnermut allaffimmik pilersitsisoqarnissaa pisariaqassaaq. Inaluarsuup ilaanik misissuinnermut immikkut inimik taasumalu atortussaamik pisariaqartitsisoqassaaq. Aallaavisoq tassaavoq, inalukkamik (inaluarsuup ilaanik misissuineq) qinnguserluni misissuinnerit arfinillit ullormut naammassineqartassasut, immikkut ittumik misissuinnerit sapaatit akunnerini qulingiluani tamakkiisumik sulinnermut naapertuutissaaq. Tamanna ullup affaanut, nakorsamik immikkut ilisimasalimmik, peqqissaasumik ullup affaanik sulisartusamik kiisalu piginnaasaqarfik immikkut ullormut immikkoortamik aamma immikkut uninngasarfimmik K2-mi peqanngippat periarfissaqanngilaq. Atortunut allanullu aningaasartuutit naatsorsuinnermi ilanngunneqanngillat.

10.7. Siunissami iviangikkut kræfteqarnermik suussusersiiniarnermi aningaasartuutit

Kræfti pillugu Pilersaarut malillugu annertusisamik paasissutissiineq (timip nakorsamit misissorneqarnera, nipit atorlugit misissuineq, ivianganik assiliilluni misissuineq pisariaqarpallu timip sananeqaataanik misiligutissamik tiguisilluni misissuineq) siunissami neqeroorutininut ilaassapput aamma danskit najoqqutassaat malinneqassapput. Iviangikkut kræfteqarnermik pasitsaasaqarnermik annertusisamik paasissutissiinnermut periarfissat marluupput:

- 1) annertusisamik paasissutissiineq Nuummi ingerlanneqarsinnaavoq (timip sananeqaataanik misiligutisamik tigusilluni misissuineq nammineq radiologerisamit imaluunniit tikisitamit).
- 2) annertusisamik paasissutissiineq Danmarkimi ingerlanneqartoq.

Periarfissaq 1: Nuummi annertusisamik paasissutissiineq

Tassunga piunasaqaatit ilaatigut tassaapput, Nuummi ivianginik assiliilluni misissuisoqarsinnaanera ilaatigullu radiologimik nakorsamilluunniit immikkut ilisimasalimmik peqartoqartarnissaa, tinunermik pasitsaassamik kapuummik amitsumik silittumilluunniit atortaqluni timip ilaanik misissugassamik tigusineq misissugassamilu ingerlatseqqinneq. Tassunga pilersitsinermut aningaasartuutit 1,87 mio. kr.-init ukiumullu 2,19 mio. Kr.-inik aningaasartuutit pisariaqartinneqassapput. Pilersitsinermit aningaasartuutit ilaat 1,3 mio. kr.-nit piissapput, ulorianartorsiortunut ivianginik assiliinermut atortunik pisisoqarsimappat.

Periarfissaq 2: Danmarkimi annertusisamik paasissutissiineq

Annertusisamik paasissutissiineq Danmarkimi ingerlanneqassappat ukiumut aningaasartuutit 5,7 mio. kr.-nut naatsorsuutigineqarput.

10.8. Nakorsaatinik kræfteqarnermut katsorsaanerit arlallit nunatsinnut nuunneqarnissaat

Ullumikkut Tinunernut Ilisimatusarfik, Ulluunerani immikkoortortaqlarfik (Onkologisk Dagafsnit) tamaviaarfio-reerpoq, katsorsaanerit amerlanerusut tigusinnaanerinit periarfissaqavippoq, matumani ilanngullugit mannis-saqarfitsigut kræftertut katsorsarneqarnerat aamma iggissamikku kræfterlutik aamma aqajaqqukku kræfterlu-tik napparsimasut ippinnarunnaarsaalluni katsorsaanerit. Katsorsaanerit ilisimasaqarneq Kalaallit Nunaanni-ippat, nakorsanilli immikkut ilisimasalinnut peqqissaasunullu nalunaaquttap akunneri arlaalit amigaataapput, katsorsaasarerit arlallit nunatsinnut nuunneqarsinnaassappata. Naatsorsuinerit takutippaat iggissamikku kræfterlutik aamma aqajaqqukku kræfterlutik napparsimasut ippinnarunnaarsaalluni katsorsaanerit tiguneqarpata, annikitsumik sipaaruteqartoqarsinnaasoq, pilersaarutip ukiuani piffissami siullermi 270.000 kr.-iniit pilersaarutip naanerani 391.000 kr.-inut – sulisut Tinunernut Ilisimatusarfimmi, Ulluunerani immikkoortor-taqlarfimmi (Onkologisk Dagafsnit), amerlineqassangaluarpataluunniit. Tinunernut Ilisimatusarfimmi, Ullu-nerani immikkoortortaqlarfimmi (Onkologisk Dagafsnit), inissat napparsimasut amerlassusaannut naapertuu-tissapput, taamaattumik ininik uninngaviusunik siniffilinnik amerlanerusunik, inimik utaqqisarfirmmik, inimik oqaloqatiginnittarfimmik, inimik misissuisarfimmik allaffimmilu atortunik pisariaqartitsisoqassaaq. Tamanna pingaarnerusumik pilersaarummi ilaavoq (takuuk immikkoortoq 6.3).

10.9. Siunissami pilattaanikkut kræfteqartunik katsorsaanerit aningaasartuutit

Siunissami iviangikkut kræfteqarnermik, inalukkatigut kræfteqarnermik mannis-saqarfikkullu kræfteqarnermik siunissami pilattaalluni katsorsaasarerit Kræfti pillugu Pilersaarutip iliani piffissaq allannortinneqassaaq. Tamanna pisinnaavoq sulinermit kræftimik pilattaasarfitt immikkoortortaasa isumaqatigissuteqarfignersigut, kræfteqartut Nuummi suliarineqarsinnaaniassammata, ullumikkut illissakkut kræfteqartunut taamaappoq,

imaluunniit Danmarkimi/nunani allani katsorsartinnermi. Ingammik aaqqiissuteqarnermut kingullermut maannakkut neqeroorutaasartunit angalanerit uninnganerillu pissutigalugit aningaasartuutaanerummata.

Pilattalluni ataatsimut suliarinnittarnermut aningaasartuutit kræftimik suliarinnittarnermut sanilliullugu ikitunnguupput, toqqaannartumimmi pilattaanermut aningaasartuutit katsorsaaneermut aningaasartuut tamarmi-usut ilaminiinannguarai.

Iviangikkut kræfteqarneq

Iviangitigut kræfteqarnermik pilattaalluni katsorsaasarnissamut neqeroorummik allangortitsinermit ilaasut ukiumut napparsimasut 15-it missaanniissapput. Aningaasartuutissatut naatsorsuutigineqartut (2012-imi aki-gitinneqartut) 813.000 kr.-iupput imaluunniit napparsimasumut ataatsimut 54.200 kr.-it.

Inalugarsuakkut kræfteqarneq

Inalugarsuakkut kræfteqarnermut pilattaalluni katsorsaaneermut aningaasartuutit neqeroorutit allangortinneqarisigut, 2011-mi akit malillugit ukiumut 1,03 mio. kr.-iussapput, naatsorsuutigineqassappat, inalukkatigut kræfteqartunit 20-nit inalugarsuakkut kræfteqartut imaluunniit ukiumut napparsimaffiusumut ataatsimut 51.300 kr.-ussapput, tamatumani suliaritittarnissaq Rigshospitamili pilattaaneq pissappat.

Mannissaqarfikkut kræfteqarneq

Siunissami mannessaqarfikkut kræfteqarneq Danmarkimi katsorsarneqartalissappat, maannakkorpiaq napparsimasut arfinillit ukiumut katsorsarneqartarput, aningaasaqarnikkut aningaasartuutit 0,41 mio. kr.-ussapput, imaluunniit napparsimasumut ataatsimut 68.000 kr.-iussallutik. Napparsimasunut taakkununga nakorsaait atorlugit kræftimik katsorsaaneq nunatsinnut nuunneqarsinnaavoq, ullumikkummi katsorsaanisamut neqeroorut – qanorluunniit nappaatip killiffia apeqquataatinnagu – qinnguartartilluni katsorsaasarnissaq ilanngunnagu. Tamanna ataatsimut isigalugu katsorsartinnerup taassuma ilaanut aningaarsaartutit annikinnersapput.

10.10. Siusinnerusumik paasinnittarneq, napparsimasut ingerlarngat, paasissutissiisarneq siusinaartumillu nappaammik suussusersiisarneq

Siusinnerusumik paasinnittarneq

Kalaallit Nunaanni siusinnerusumik kræftip nassaarinissaanut suliniarnerput sakkortunerulersikkutsigu tamatum kingunerissavaa kræftimik napparsimasut siunissami piffissami aalajangersimasumi katsorsarneqartussat amerleriarnarat.

Danmarki kræftimut ataatsimoortunik suliniuteqarpoq siusinnerusukkullu sakkortusisamik kræftimik paasinaasarnerup kinguneraa piffissami 2001-imiit 2009-mut kræfteqartut amerlassusaat aalajaatsumik qaffakkiartorsimapput 2010-milu annikitsumik ikileriarsimallutik, pingaartumik iviangikkut aamma angummi nakatsup mannguata qinersiatigut kræfteqarnerit⁴⁹. Danmarkimi amerlassutsitigut qaffariaatit 2001-mit 27.654-imiit 2009-mut 35.563-nut aamma 2009-mi 35.563-upput, tassalu imaappoq 2001-imiit 2010-mut qaffariaat 29 %-uvoq.

---

⁴⁹ Sundhedsstyrelsen. Cancerregistret 2010. Sundhedsstyrelsen, 2011

Siusissumik paasiniaanermut tunngatillugu danskit suliniuteqarnerat sakkortusimavoq aamma matumani piviusumik neqeroortutigineqartumit sakkortunerusimavoq. Taamaattumik siusissumik paasiniaalluni suliniuteqarnerit Danmarkimi nutaamik paasineqartartut amerlatiginissaat naatsorsuutigineqanngilaq. Piviusorsioortumik naliliinissaq tassaassaaq, Kræfti pillugu Pilersaarummi piffissaq tamaat ullumimut sanilliullugu kræfteqartunik katillugit 10 %-inik amerlanerusut paasineqassasut – kisianni ullumikkornit siusinnerusumik nappaatip killiffii paasisassallugit. Tamatuma kingunerisariaqarpaa kræfteqarnerit tamamik immikkut aningaasartuutunik 309.000 kr.-inik akeqassasut, kisiannili immaqa taamaallaat napparsimasumut ataatsimut 250.000 kr.-iussallutik (2012-imi akit) peqqissutsimut taamaallaat aningaasartuutit. Tamatuma kingunerissavaa peqqinnissamut aningaasartuutini immikkut 2,5 mio. kr.-nit (2012-imi akit) aningaasartuutigineqassasut, saniatigut uninnganermut, angallassinermut aamma peqqinnissaqarfimmi allanut aningaasartuutigineqartut aningaasartuutit naatsorsorneqarnerinut ilanngunneqassapput.

Paasissutissiisarnermik suliniuteqarneq immikkullu qulaarisarneq

Kræfti pillugu nassuiaammi innuttaasunut sammititamik paasissutissiisarnissamut suliniuteqarnissaq pisariqartinneqartoq paasineqarpoq, tamatuma kingunerissallugu, kræfteqarnermik ersiutit siusinnerusukkut saaffiginnissutigineqartarnissaat. Pilersaarummut matumunnga atatillugu paasissutissiisarnissamut attaveqartarnissamullu pilersaarut suliarineqarpoq. Suliniummut tassunga aningaasartuutit 0,5 mio- kr.-ninit nalilerneqarput.

Kræfteqarnermut ersiutit amma nappaatini allarpassuarniippot siusinnerusukkut nappaammik suussersiinerup kingunerissavaa, kræfteqartut ataasiakkaat nassuiaateqarfiginerini nappaateqartut amerlanerusut nassuiaateqarfigineqassasut. Nalileruminaappoq, immikkut aningaasartuutaasussat tassunga atatilluguqanoq amerlatiginissaat, kisianni naatsorsuutigissagutsigu, kræfteqartut allat saniatigut paasineranni ataasiakkaani tamani suli allat nappaatillit sisamat nassuiarneqartassapput, Kræfteqartumut ataatsimut nassuiaaneq agguaqatigiissillugu angallassineq uninnganerlu ilanngullugit 15.000 kr.-inik akeqarpoq kiisalu piffissami ukiut 13-it ingerlaneranni ullumimut sanilliullugu kræfteqartut 10 %-inik amerlanerusut paasineqarumaartut kingunerissavaalu - 2012-mi akit - naapertorlugit 1,6 mio- kr.-inik aningaasartuuteqarneruneeq, sulisoqarnermut tunngasut illutallu pioreersut iluanni sulinissaq ingerlanneqarsinnaappat.

Napparsimanerup ingerlanera

Napparsimanerup ingerlanerani akuttunngitsumik peqqinnissaqarfiup suliffeqarfii tamarmik ilaaqutsinneqartarput, taamaattumik kræfteqarnerup ingerlanera, nalinginnaasumik ataqatigiiaarneq taanna, nalinginnaasumik aamma erseqqissumik kræfteqariaatsinik akulikinnerpaanik qulinik imalik, napparsimanerup ingerlanera allaserineqassaaq. Nassuiaaneq piffissallu ingerlanera erseqqissassallugit pisariaqassaaq, kisiannili aamma peqqinnissaqarfimmi immikkoortut assigiinngitsut pisinnaasaannut tunngasut erseqqissarneqassapput, matumani ilanngullugu pilersaarut immikkut ittoq. Naatsorsuutigineqarsinnaavoq, qitiusumit ukiumut suliarisinnaasut naatsorsorneranni ukiut 1-2 aamma nunap immikkoortuini piffissami pilersaarutip suliniutip agguataarnera ukiumut suliarisinnaasut naatsorsorneranni 1-2-ni suliassaqassasut. Tamanna 1.1-2.2 mio. kr.-inut naapertuutissaaq.

10.11. Illuutit, atortut sulisullu

Pilersaarutini allani ilioriusissanilu EPJ ilaavoq taamatullu qarasaasiaq atorlugu nakorsartitsinermut videokkut ataatsimiinnerni atortut. Tamanna aamma peqqinnissaqarfiup illutaanut atuuppoq.

Atortunik pissarsisarneq

Atortunik pisariaqartitsineq tikkuarneqarput, immikkut kusertunut kisitsissutit nutaat nakorsaasiinikkut kræftimik katsorsaanermit atorqartartut, peqqissaavinni suussusersiunermit nipi tusarsaanngitsoq atorlugu (ultralyd) atortut, inuup iluanik misissuinermit atortut (laparoskopii) ukiullu ingerlaneranni CT-scanneri nutaaq. Kræfti pillugu Pilersaarutip aningaasaqarnikkut pisariaqartitai takussutissiaq 10.6-imi atuarneqarsinnaapput.

Aningaasartuutit	i 1.000 kr.
<i>Piffissami siullermi</i>	
Kusertunut kisitsissutit nutaat	50
Suussusersiunermit nipi tusarsaanngitsoq (ultralyd) atorlugu atortut sisamat, sinerissami	1.200
Assilissanut skærmit nutaat marluk, inaluarsuup ilaanik misissuineq	60
<i>Piffissami siullermi katillugit</i>	<i>1.310</i>
<i>Piffissap aappaanni</i>	
Atortut ultralydiusut nutaat sisamat, sinerissami	1.200
Inuup iluanik misissuinermit atortut (laparoskopii)	600
<i>Piffissap aappaanni katillugit</i>	<i>1.800</i>
<i>Piffissat pingajuanni</i>	
CT scanneri	8.500
<i>Piffissat pingajuanni katillugit</i>	<i>8.500</i>
Katillugit	11.610

Takussutissiaq 10.6. Atortunik pisineq

Sulisorisanut aningaasartuutit

Kræfti pillugu pilersaarummi immikkoortuni arlalinni paasineqarpoq, Kræfti pillugu Pilersaarutip pivisunngortinneqarnissaa sulisunik isumalluutit akeqassasoq pingaartumik nakorsamik peqqissaasunillu. Assersuutigalugu ullumikkut inaluarsuup ilaanik misissuinermit utaqqisoqartareerpoq utaqqisullu ikilisinniarlugit sulisutigit isumalluutit amerlanerit pisariaqartinneqassapput. Maanakkut pissusiusut eqqarsaatitut ilaatinneqarput, pilersaarummi matumani naatsorsuinermit ilanngunneqanngillat.

Maannakkorpiat sulisunik isumalluutit pisariaqartinneqartut eqqoqqissaartumik missilioruminaapput. Nakorsaatitut pilattaanikkullu kræftimik katsorsaanermit aningaasaqarnermullu pisariaqartitai qulaani allaasernerqarput. Tamatuma saniatigit radiologimi nakorsamik immikkut ilisimasalimmik, nakorsaatit atorlugit kræftimik katsorsaanermit aamma nakorsanut immikkut ilisimasalinnik kræftimik nappaateqartut malitseqartinneqarnissaannut nakkutiginnissaannullu pisariaqartitsisoqarnissaa naatsorsuutigineqassaaq. Napparsimasunik paarsinermit suliaasaqarfimmi immikkullu suliaasaqarfinni allani, assersuutigalugu piginnaanngorsaaqqiinermit isumalluutit pilersuunissaq pisariaqartitsinissaq aamma naatsorsuutigineqarsinnaavoq. Pisariaqartitai taakua tamarmik qanoq annertutigissanersut erseqqarinnerusumik qulaajarneqaaqqaartariaqarput uppernarsarneqarlutillu, Kræfti pillugu Pilersaarummi suliniutit nutaat pivisunngortinneqarsinnaanerit sioqqullugu.

10.12. Inuuniarnikkut tapersersuineq piginnaangorsaaqqiinerlu

Pilersaarummi kræftimik nappaateqalernerup inooqataanikkut aningaasaqarnikkullu kingunerisassaasa misisornissaat pilersaaruserneqarpoq. Nassuiaanerup taanna pisariaqartitat qulaassagunarpai, aningaasaqarnikkut kingunerisassat piunasaqqatitaasa eqquutinnissaannut naatsorsuutigineqarsinnaasut. Kræftimik nappaateqartut arlaqartut ukiumikkut inuussutissarsiorluarsinnaasuupput, nappaallu suussusersineqaraangat tamanna annertuumik sunniuteqassasoq naatsorsuutigineqartarpoq, pisup ingerlarngani siusissumik kræfti suussuser-sinniarulugu suliniuteqarneq iluatsikkaangat. Piginnaangorsaaqqiineq aamma allatut ilinniartitseqqinneq iluat-silluartoq kinguneqarsinnaavoq sulinani pilersungaanerup aamma suliffeqarnermi peqataanerup assigiingis-sutaannik. Taamaattumik siunissaq eqqarsaatigalugu piginnaangorsaaqqiinnermut suliniuteqarneq anin-gaasartuutitut sunniuteqanngilaq imaluunniit pitsaanerpaassappat inuiaqatigiit aningaasaqarnerannut ilu-aqutaalluni. Taamatut pinaveersaartitsinnermut tunngasut neriunaatilittut sivilsunaarsinnaasutut naatsorsuuti-gineqarsinnaapput. Piginnaangorsaaqqinnermut tunngasut nassuiaaffigineqarnissaat pilersaaruserneqarpoq, 2014-imi saqqummiunneqartussa. Aningaasaqarnikkut pisariaqartitsinnermut nassuiaateqarneq naatsor-suutigisariaqarpoq nassuiaateqarnerup matuma ilaatut aamma maani sukumiinerusumik suliarineqassanngilaq.

Siunertarineqartoq tassaavoq, piginnaangorsaaqqiinnermik suliniuteqarneq pitsaanerulersinnissaa pitsanngorsarniarlugulu, Kræfti pillugu Pilersaarutip piffissaliussami siullermi piginnaangorsaaqqiinerup pisari-aqartinneqarnera ilinniartitseqqinnissamullu aningaasat peqqinnissaqarfimmi naliliivigineqarnissaannut sak-kussanik tatiginassuseqartumik suliaqarnissamat aningaasat qulakkeerneqarnissaat. Tamatumunnga anin-gaasartuutaasussat katillugit 1,5 mio. kr.-iunissaat naatsorsuutigineqarpoq.

10.13 Paasissutissat, naliliineq ilinniartitaanerlu

Kræfti pillugu paasissutissat

Suleqatigiissitamit nalunaarutigineqarpoq, kræfti pillugu paasissutissanik amerlanernik nutartikkanillu qu-larnaarinissaq AC-mik sulisussamik atorfinitsitsisoqarnissaa pisariaqartinneqassasoq, 2012-imi akit, ukiumut 550.000 kr.-it missaannik.

Naliliineq

Naatsorsuutigineqarpoq, Kræfti pillugu Pilersaarutip nalilersorneqarnissaanut piffissat pingasuusut kingorna ilinniagartuut marluk ukiumut sulinissaannik akeqarumaartoq, katillugit 1,1 mio. kr.-iusussat, 2012-mi akit.

Ilinniartitaaneq

Naatsorsuutigineqarpoq, ilinniartitaanissamat pisariaqartitsinerit ullumikkut aningaasaliissutitigut matussuser-neqarsinnaasut imaluunniit ilinniartitseqqinnissami ullumikkut aningaasaatinit matussuserneqarsinnaasasut. Aningaasaleqqinnissamat pisariaqartitsinerit ilinniartitaanerup ataatsimut salliutinniarneqarnerani aningaasa-liissutigeqqinneqarsinnaasut siunissaalu eqqarsaatigalugu uppersaaseqqinneqartariaqartut. Taamaattumik ilimagineqanngilaq, Kræfti pillugu Pilersaarummi ilinniartitaanissamat aningaasanik immikkoortitsisoqarnissaa. Peqqissutsimut Pitsaaliuinnermut Aqutsisoqarfiup nalilerpaa ilinniaqqinnissamat suliniutit pisariaqartinneqartut 600.000 koruuninik akeqassasut.

10.14. Nalornisoortit, aningaasaqarnikkut pisariaqartitsilersinnaasut aamma Kræfti pillugu Pilersaarutip sunniuteqaatissai

Naliliiffigissallugu ajornakusoorsinnaavoq, Kræfti pillugu Pilersaarut suliaasaqarfinnut allanut sunik sunniisinnaassanersoq, nakorsaatini teknologimut sunik pisoqassanersoq. Matumani suliaasaqarfiit nassuiaaserneqarput naatsorsuutigineqarluni, sunniuteqaatissat pilersinnaasut imaluunniit ilanngunneqarsinnaasut pilersaarutip piviusunngortinneqarneranut sunniuteqaqataasinnaasut.

Sulisussarsiortarneq aamma sulisunik tigungminniinnartarneq

Pilersaarut ingerlanneqarsinnaassanngilaq, eqqarsaatigineqartut imaluunniit tamakkiisumik pissarsissutaa-sinnaanngilaq, sulisut ilinniarsimasut pisariaqartinneqartut kajungilersinngikkaanni aamma tigungminnarsinnaanngikkaanni.

Inuuneritta II-mik sunniivigeqateqarneq.

Pinaveersaartitsinerup sunniivigeqatigiinnissamut pitsaasumik ilimanaateqarpoq, pissutaasut pingaarnerit, kræftip pilersarneranut sunniuteqartut pingaarnerit, aamma tassaammata inooriaatsikkut nappaatinut tunnga-tillugu pingaarnerit soorlu uummatip taqaasigut nappaatit, oqimaappallaarneq aamma sukkorneq.

Pissarsiariuminassuseq aamma pilersaarusionermut aqutsinermullu unammillernartut

Kræfti pillugu Pilersaarut suliaasaqarfinnut, teknologimut pisariitsumut Kalaallit Nunaannilu tamarmi pitsanngoriaatissanik periarfissiisnut isiginiarneruvoq, Nuummi teknologimik periarfissat annertusinissaat ka-laallinut inuiaqatigiit tamakkerlugit iluaqutaassaaq, inoqarfiit imminnut ungasissut immikkut nassuiaallugit katsorsaaniikkullu innuttaasunut tamanut neqerooruteqartarnissami aporfussanani. Tamannali pingaarutilim-mik unammillerniagassaassaaq.

Ivianginik assiliilluni misissuinermit atortumik (mammografiudstyr) pissarsinermi "kuukuup piaraa-tut" aamma "oqalloriusap karsiatut" - inangiinermik - annertuumik sunniuteqarsinnaanera aalleri-nartoqarpoq

Kræftimut pasitsaassisoqartillugu Nuummi ivianginik assiliilluni misissuisarnissanut (mammografi) pilersitsi-nissamut periarfissiisoqarpat, aamma naatsorsuutigineqarsinnaavoq, napparsimasut nakorsallu tungaanit an-nertuumik tatisimannittoqalernissaa, assersuutigalugu nalornisoornerni napparsimasut allat neqeroorfigi-neqarsinnaanerat, arnallu iviangikkut tinunernut pasisat amerlanerit innersuunneqarsinnaalissallutik. Taamaa-lilluni nakorsanit immikkut ilisimasalinniit ilimagineqarpoq, ulorianartorsiortunit ivianginik assiliilluni misissu-nerit ataatsimut katillugit marloriaammik pingasoriaammilluunniit qaffasinnerussasut.

Kræftimik nassuiaaneq suliaasaqarfinnut allanut ilimasuuteqartunut pingaaruteqalissaaq

Kræftimut tunngasut siusinnerusukkut nappaammik paasinnittarnermik salliutitsinerup kingunerissavaa kræf-teqarnermik qulaarinermi suussusersiisarnermilu pisunik ujallerneq. Ineriartorneq taanna immikkoortuni al-lanui neqeroorutitut assingusumik pitsanngoriarnissaa ilimagissallugu naatsorsuutigineqarsinnaavoq. Peqatigitillugu pingaaruteqarpoq, kræftimut tunngasut salliutinneqarnerani immikkoortunut allanut tunul-liutitsissanngitsoq, assersuutigalugu nakorsaatitut aamma tarnikkut nappaatinut suliaasaqarfinnut.

Inuuniarnikkut pisariaqartitat, piginnaanngorsaaqqiineq anniaatinillu nipaallisaaneq

Piginnaanngorsaaqqinnissamut pitsanngornerusoqs aamma napparsimasunut allanutt iluaqutaassaaq, kisianni kinguneqassappat "kuukuup piaraatut" aamma "oqalloriusap karsiatut" – inangiinertut - taamaalillunilu isumal-
luutit amerlanerusut pisariaqalerlutik, taava immikkoortumut tunniussisoqassaaq.

